

Lohduttavaa ja kontrolloivaa kosketusta

Vuorovaikutustutkimus kosketuksesta lapsen itkun hetkillä päiväkodissa

Helsingin yliopisto
Kasvatustieteellinen tie-
dekunta
Varhaiskasvatus
Pro gradu – tutkielma,
40 op
Huhtikuu 2019
Susanna Jauhiainen
Ohjaaja: Antti Rajala,
Lasse Lipponen

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Kasvatustieteellinen tiedekunta		
Tekijä - Författare - Author Susanna Jauhiainen		
Työn nimi - Arbetets titel Lohduttavaa ja kontrolloivaa kosketusta. Vuorovaikutustutkimus kosketuksesta lapsen itkun hetkillä päiväkodissa.		
Title Comforting and controlling touch – Interaction study of touching when child is crying in kindergarten.		
Oppiaine - Läroämne - Subject varhaiskasvatus, kasvatustiede		
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Pro gradu -tutkielma / Antti Rajala & Lasse Lipponen	Aika - Datum - Month and year 04/2019	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 74 s + 1 liite.
<p>Tiivistelmä - Referat – Abstract</p> <p>Tavoitteet. Koskettaminen on ihmiselle elintärkeää. Kosketus toimii myös tapana viestiä ja olla vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Tämän tutkimuksen tavoitteena olikin kuvata kosketusta päiväkodissa: minkälaista kosketus on ja miten se rakentuu aikuisen ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa lapsen itkiessä. Teoreettisena viitekehyksenä oli keskusteluanalyysiin pohjautuva käsitys multimodaalisesta vuorovaikutuksesta sekä ruumiillisuudesta. Tutkimuskysymyksinä olivat: (1) minkälaista koskettaminen on luonteeltaan lapsen ja aikuisen välisessä vuorovaikutuksessa lapsen itkiessä päiväkodissa, (2) millä tavoin lohduttava koskettaminen rakentuu lapsen ja aikuisen välisessä vuorovaikutuksessa lapsen itkiessä päiväkodissa ja (3) mitkä tekijät vaikuttavat koskettamisen luonteeseen ja rakentumiseen?</p> <p>Menetelmät. Tutkimus oli laadullinen vuorovaikutustutkimus. Aineistona oli 30 tuntia videokuvaa 1-4-vuotiaiden lasten päiväkotiryhmistä. Aineistosta paikannettiin yhteensä 21 itkuepisodia, jotka analysoitiin käyttämällä multimodaalista vuorovaikutusanalyysiä.</p> <p>Tulokset ja johtopäätökset. Kosketuksella oli merkittävä rooli osana vuorovaikutusta lapsen itkiessä päiväkodissa. Tutkimuksella tunnistettiin neljä laadullisesti erilaista koskettamisen muotoa: lohduttava, kontrolloiva, avustava ja ei-koskettamista. Tutkimuksen tulos lisää ymmärrystä kosketuksen ajallisesta rakentumisesta. Lohduttava kosketus rakentui erilaisissa tilanteissa joko välittömästi ja viivytettynä. Lohduttavan kosketuksen rakentumisen osalta merkittävää oli, mistä syystä lapsi itki ja oliko lapsi suostuvainen vuorovaikutusyhteyteen aikuisen kanssa. Johtopäätöksenä todettiin, että koskettaminen on tärkeä lohduttamisen tapa. Lisäksi todettiin, että kosketusta käytetään myös kontrolloimaan itkevän lapsen toimintaa. Tutkimus toi näkyväksi, minkälaisia erilaisia koskettamisen tapoja aikuinen käyttää lapsen itkun hetkillä päiväkodissa. Tämä avaa mahdollisuuden lisätä tietoisuutta ja ymmärrystä kosketuksen merkityksestä ja mahdollisuuksista varhaiskasvatuksena arjessa. Tätä kautta vuorovaikutuksen laatua varhaiskasvatuksessa voidaan myös kehittää ja parantaa.</p>		
Avainsanat - Nyckelord vuorovaikutus, kosketus, itku, varhaiskasvatus, multimodaalisuus, kehollisuus		
Keywords touch, interaction, cry, early childhood education, multimodality, corporality		
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto – Helda / E-thesis (opinnäytteet)		
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information		

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Faculty of Educational Sciences		
Tekijä - Författare - Author Susanna Jauhiainen		
Työn nimi - Arbetets titel Lohduttavaa ja kontrolloivaa kosketusta. Vuorovaikutustutkimus kosketuksesta lapsen itkun hetkillä päiväkodissa.		
Title Comforting and controlling touch – Interaction study of touching when child is crying in kindergarten.		
Oppiaine - Läroämne - Subject Early childhood education, Educational Sciences		
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Master's Thesis / Antti Rajala & Lasse Lipponen	Aika - Datum - Month and year 04/2019	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 74 pp. + 1 appendices
<p>Tiivistelmä - Referat - Abstract</p> <p>Aims. Touching is vital for humans. Furthermore touch is a way of communicating in interaction. The aim of this study was to examine touching in kindergarten: what is the nature of touching and what is the interactional organization of touch between an adult and a child when a child is crying. Theoretically, the study draws upon conversational analysis approach of multimodal interaction and conception of corporeality. The research questions were: (1) what is the nature of touching between an adult and a child when a child is crying in kindergarten, (2) how is a comforting touch organized between an adult and a child when a child is crying in kindergarten, and (3) what are the factors that affect the nature and the organization of touching?</p> <p>Methods. This reasearch was a qualitative study of interaction. The research data were 30 hours of videofootage filmed at 1-4-years old child's kindergarten groups. Altogether, there were 21 different episodes of crying. These episodes were analysed by multimodal interaction analysis.</p> <p>Results and conclusions. The results illuminate the foundational touching have a important role of touch when child is crying in kindergarten. The study identified four different forms of touching: comforting, controlling, assisting and non-touching. The findings also advance understanding on the temporal organization of touch. Comforting touch appeared directly or with a delay. The reason of crying and how the child responded to interaction by an adult were significant. These factors created the possibilities to different kind of touching. In conclusion, the study found that touch plays an important role in comforting when a child is crying. Touch was also used to control a crying child action. This study points a different forms and ways of organization of touching in kindergarten. In general this study provides the opportunity for increasing awareness of meanings and possibilities of touch and to improve quality of interaction in early childhood education.</p>		
Avainsanat - Nyckelord vuorovaikutus, kosketus, itku, varhaiskasvatus, multimodaalisuus, kehollisuus		
Keywords touch, interaction, cry, early childhood education, multimodality, corporality		
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsinki University Library – Helda / E-thesis (theses)		
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information		

Sisällys

1	JOHDANTO.....	4
2	KOSKETUS.....	7
2.1	Kosketus ilmiönä.....	7
2.2	Kosketus varhaiskasvatuksessa	11
3	LAPSEN ITKU	16
3.1	Lapsen itkun teoreettisia lähtökohtia	16
3.2	Lapsen itku varhaiskasvatuksessa	19
4	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	23
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	24
5.1	Tutkimusaineisto.....	24
5.2	Tutkimusmenetelmä	25
5.3	Aineiston analyysi	27
6	TUTKIMUSTULOKSET JA NIIDEN TULKINTAA.....	38
6.1	Koskettamisen luonne.....	38
6.1.1	Lohduttava kosketus	38
6.1.2	Kontrolloiva kosketus	41
6.1.3	Avustava kosketus	44
6.1.4	Ei kosketusta.....	46
6.2	Kosketuksen rakentuminen itkuilanteissa.....	48
6.2.1	Välittömästi lapseen kohdistuva lohduttava kosketus	49
6.2.2	Viiveellä lapseen kohdistettu lohduttava kosketus	50
6.2.3	Kun kosketus ei ole lohduttavaa	53
7	TUTKIMUKSEN ARVIOINTI	56
8	POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	60
	LÄHTEET.....	67
	LIITTEET.....	1

TAULUKOT JA KUVIOT

- Taulukko 1. Lapsen itkun syyt ja niiden kuvaukset
- Taulukko 2. Esimerkki episodien karkeasta purusta
- Taulukko 3. Kosketuksen luonnetta kuvaavat kategoriat
- Taulukko 4. Lohduttavan kosketuksen rakentuminen
- Taulukko 5. Tilanteet, joissa lohduttavaa kosketusta ei tapahtunut

Kuvio 1. Kosketuksen rakentuminen

1 Johdanto

”kosketus on ihmisen alkukantaisin tapa muodostaa yhteys toiseen ihmiseen”

Taina Kinnunen (2013, 14)

Koskettaminen on merkittävä osa ihmisten välistä vuorovaikutusta: kun ihminen koskettaa toista ihmistä, on selvää, että nämä kaksi ovat jonkinlaisessa kommunikointi- eli vuorovaikutusyhteydessä toisiinsa. Toisen ihmisen koskettamisessa on aina kyse vuorovaikutuksesta: mahdollisuudesta olla yhteydessä toiseen ihmiseen (Manning, 2006). Koskettamisen vuorovaikutuksellinen luonne lienee siis selvä, mutta kuinka se näyttäytyy ja minkälaisia vuorovaikutuksellisia rakennelmia siihen kytkeytyy lapsen ja aikuisen välisessä vuorovaikutuksessa päiväkodin kontekstissa? Tämä on kysymys, johon haluan etsiä vastauksia tutkimukseni avulla.

Koskettamiseen liittyvä tutkimus on lähestynyt pääsääntöisesti kolmesta näkökulmasta. Ensiksi koskettamisen merkitystä pienen lapsen – erityisesti – vauvan kehityksessä on tutkittu paljon (mm. Feldman, Weller, Sirota & Eidelman, 2003). Toiseksi kosketuksen kulttuuriset ja sosiaaliset merkitykset ja rakennelmat ovat kiinnostaneet tutkijoita (Field, 2014; Kinnunen, 2013). Viime vuosina koskettamista on alettu tutkimaan erityisesti vuorovaikutuksen näkökulmasta. Ruotsissa on tehty useita tutkimuksia kosketuksesta perheen ja institutionaalisen kasvatuksen – päiväkodin ja koulun - kontekstissa (mm. Cekaite, 2015; Cekaite, 2016). Myös Suomessa kosketusta osana vuorovaikutusta on ryhdytty tutkimaan viime aikoina. Helsingin yliopistossa on käynnistetty vuonna 2017 Koskettava koulu-hanke, jossa tutkitaan koskettamiseen liittyvää vuorovaikutusta ja merkityksiä ala- ja yläkoulussa. Lisäksi Opetusalan eettinen neuvottelukunta (2015) on kannanotossaan todennut, että fyysisen koskettamisen tulee olla muiden vuorovaikutuskeinojen ohella yksi käytettävissä oleva tapa luoda välittävää ja myönteistä ilmapiiriä kouluissa. Kuitenkin kannanotossa todetaan, että positiiviset sanat ja katse ovat ensisijaisia. Mutta onko tämä sanojen ja katseen ensisijaisuus mahdollista soveltaa päiväkotiin? Koskettaminen ilmenee vuorovaikutuksessa useammin silloin, mitä pienempi lapsi on. On siis syytä nostaa koskettamista koskeva tutkimus myös, ja jopa erityisesti varhaiskasvatuksen kentälle.

Suomalaisessa varhaiskasvatuksessa koskettamiseen liittyvää tutkimusta on tehty vasta vähän. Keränen, Juutinen & Estola (2017) ovat tutkineet koskettamista päiväkodin hen-

kilökunnan kertomuksissa saaden tietoa siitä, kuinka päiväkodissa työskentelevät aikuiset tulevat tietoiseksi omista koskettamisen tavoistaan. Tässä tutkimuksessa todettiin, että varhaiskasvatuksen työntekijät pitivät kosketusta tärkeänä, mutta kyseenalaistivat sitä, voiko aikuinen käyttää kosketusta kontrolloidakseen lapsen toimintaa. Sajaniemi, Suhonen, Nislin & Mäkelä (2015) ovat olleet kiinnostuneita pienen lapsen koskettamisen merkityksestä sen neurobiologisesta näkökulmasta tutkien muun muassa sitä, mitä lapsen hermostossa ja aivoissa tapahtuu kosketuksen yhteydessä. Aikuisen ja lapsen yhteisen vuorovaikutuksen näkökulmasta tehty tutkimus koskettamisesta suomalaisessa päiväkodissa kuitenkin puuttuu. Siksi tässä tutkimuksessa koskettamisen merkitys nousee uuteen valoon, kun tarkastelussa on koskettamisen luonne ja rakentuminen lapsen ja aikuisen välisessä – yhteisessä – vuorotellen jäsentyneessä vuorovaikutuksessa.

Vuorovaikutustutkimus koskettamisen osalta avaa uusia mahdollisuuksia saada tietoa siitä, minkälaista koskettaminen todella on luonteeltaan – onko se Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018) velvoittamaa ”*myönteistä kosketusta*” vai luonteeltaan jotain muuta? Entä kuinka kosketuksen lapsen toimintaa kontrolloiva luonne näyttäytyy päiväkodissa? Koskettamisen merkitys pienen lapsen suotuisalle kehitykselle on tunnustettu (Feldman, 2011; Field, 2014; Mäkelä, 2005). Voidaan edelleen kysyä, onko kaikki koskettaminen luonteeltaan ja laadultaan samanlaista ja minkälaisia muita merkityksiä koskettamisella on päiväkotiympäristössä. Kun koskettamisen tavat tulevat näkyväksi, voidaan myös tarkastella, miten kosketus rakentuu osaksi muuta vuorovaikutusta: minkälaiset asiat saavat aikaan erilaisia kosketustekoja. Juuri näihin kysymyksiin haluan pureutua tutkimukseni avulla.

Myös lapsen itku on valikoitunut tutkimuksen aiheeksi rakentaen tutkittavalle kosketuksen ilmiölle kontekstin. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018, 31) toteavat yksioikoisesti: ”*Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan*”. Yli kulttuurirajojen näyttääkin siltä, että lapsen itkiessä häntä hoitava aikuinen nostaa hänet syliin ja lohduttaa (Vingerhoets, 2013). Lapsen itku sisältää jo itsessään vahvan muita ihmisiä ohjaavan sosiaalisen viestin: ei ole sosiaalisesti hyväksyttävää jättää lapsen itkua huomiotta eli vaille lohdutusta. Näin ollen ihmisiä ohjaa tarve saada lapsen itku loppumaan kaikin mahdollisin sanallisin sekä kehollisin keinoin (Cekaite & Holm Kvist, 2017). Toisaalta Lutz (1999) toteaa, että aikuinen saattaa kokea riittämättömyyttä ja avuttomuutta, jos lapsen itkua ei saada loppumaan. Lapsen itku ja siihen vastaaminen ovat siis jo itsessään kiinnostavia ilmiöitä. Tämän vuoksi tämä tutkimuksen kontekstiksi on valikoitunut lapsen itkun hetket. Tämän tutkimuksen myötä saadaan siis koskettamisen luonteen ja rakentumisen lisäksi tietoa siitä, millä tavalla lapsen itkuun vastataan päiväkodissa. Jääkö pieni

lapsi ilman lohdutusta itkun hetkellä vai pystytäänkö siihen vastaamaan erilaisilla vuorovaikutuksen tavoilla? Cekaiten & Holm Kvistin (2017) tutkimuksessa kaikkiin tutkimuksessa tarkasteltuihin itkun hetkiin vastattiin ainakin jollain tavalla. Jälleen herää kysymys, joka on innoittanut tämän tutkimuksen tekoon: miten suomalaisessa varhaiskasvatuksessa lapsen itkuun todella vastataan? Aiemmin myöskään lapsen itkua suomalaisessa varhaiskasvatuksessa ei ole juurikaan tutkittu, joten tällä tutkimuksella on merkittävä rooli suomalaisen varhaiskasvatuksen tutkimuksen kentällä.

Oma lähtökohtani tähän tutkimusaiheeseen on tavoite nostaa tarkempaan tarkasteluun ja keskusteluun sekä sitä kautta tietoisuuteen se, millä tavoin kosketus toimii osana vuorovaikutusta sekä tapana lohduttaa itkevää lasta varhaiskasvatuksen arjessa. Itkevä lapsi on eittämättä varhaiskasvatuksen arkea: tavoitteeni on tuoda esiin, kuinka itkevän lapsen lohduttamiseen kytkeytyvää vuorovaikutusta voidaan tarkastella ja tiedostaa sekä myös tätä kautta mahdollisesti kehittää varhaiskasvatuksessa. Kosketus osana muuta vuorovaikutusta on yksi osa varhaiskasvatuksen opettajan (Aromaa & Kinnunen, 2013) ja muiden päiväkodissa työskentelevien ammattilaisten arkipäiväistä työtä. Siksi päiväkodin kontekstissa tehty kosketuksen tarkastelu osana vuorovaikutusta empiirisen tutkimuksen kautta on mielestäni merkittävää ja tärkeää.

Esittelen työni aluksi tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen sekä aikaisempaa empiiristä tutkimusta liittyen kosketukseen sekä lapsen itkuun. Tämän jälkeen kuvaan tutkimuksessa käytetyn aineiston ja työssä tehdyt metodologiset valinnat. Seuraavaksi esittelen tutkimuksen keskeiset tulokset ja johtopäätökset peilaten näitä teoreettiseen viitekehykseen sekä aikaisempaan empiiriseen tutkimukseen. Lopuksi vielä arvioin tutkimuksen laajempaa tieteellistä merkitystä sekä tutkimuksen teon prosessia ja eettisyyttä.

2 Kosketus

Tässä luvussa esittelen tämän tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen kosketuksen ilmiöstä sekä aikaisempaa empiiristä tutkimusta kosketukseen liittyen.

2.1 Kosketus ilmiönä

Koskettaminen on universaali tapa olla yhteydessä toiseen ihmiseen. Tämä on todettu niin eläinlajien kuin ihmisten keskuudessa (Field, 2014; Montagu, 1971). Morris (1988) määrittelee koskettamisen olevan tärkeää erityisesti siksi, että se on ihmisen ensimmäinen tapa olla yhteydessä toisiin ihmisiin. Kosketus voidaan siis määrittää ihmisten ensimmäiseksi ja universaaliksi tavaksi olla yhteydessä ympäröivään maailmaan. Pienelle lapselle koskettaminen on elintärkeää (Stack & Jean, 2011). Montagu (1971) toteaaakin, että pieni lapsi tarvitsee kosketusta varmistaakseen, että hän on turvassa – ilman tätä kokemusta lapsi ei pysty kasvamaan ja kehittymään. Tarkastelen tässä luvussa koskettamisen ilmiötä kolmesta näkökulmasta. Ensiksi tarkastelen kosketuksen fysiologisia ja psykologisia merkityksiä pienen lapsen kehitykselle (Field, 2014; Montagu, 1971), toiseksi kuvaan kosketuksen sosiokulttuurista luonnetta (Montagu, 1971; Säljö, 2011) ja kolmanneksi kosketuksen ilmenemistä ja rakentumista osana vuorovaikutusta (Goodwin, 2000; Streeck, LeBaron & Goodwin, 2000).

Lähden liikkeelle kosketuksen ilmiön tarkastelussa sen fysiologisesta näkökulmasta. Kosketus ihmiskehossa tapahtuu ihmisen suurimman elimen – ihon – kautta. Montagu (1971) toteaaakin ihon olevan ihmiselle aivojen jälkeen tärkein elin. Field (2014) kuvaa ihon merkitystä vertauskuvalla: hänen mukaansa iho toimii kuin siltana kosketukselle ja tuntoaistille. Myös Uvnäs-Moberg (2007) toteaa ihon olevan ihmiselle merkittävä elin, koska se kuljettaa kosketuksen sisältämän viestin hermojärjestelmälle. Hermojärjestelmä taas kuljettaa viestit aivoille silloin, kun jotain vahingollista tapahtuu. Yhtä lailla kosketus välittää viestin aivoille siitä, että kaikki on hyvin. Tämä perustuu siihen, että myönteinen ja rauhoittava kosketus lisäävät välittäjäaine oksitosiinin erittymistä aivoissa. Uvnäs, Handlin & Petterson (2015) yhtä lailla liittävät kosketuksen hyvinvointia lisääväksi tekijäksi sen, että kosketus vähentää lapsen kokemaa hätää ja stressiä.

Sajaniemi ym. (2015) ovat todenneet, että paras tapa rauhoittaa hätäantunut ihminen on koskettaa tätä. Erilaisilla tavoilla koskettaa on myös erilaisia fysiologisia vaikutuksia: rauhoittavin kosketus on pitkäkestoista ja tasaisesti rytmitettyä kohdistuen käsivarteen ja

reiden ulkosyrjään: näiltä alueilta kosketusärsykkeet kulkevat aivoihin, hengityselimistöön ja sydämeen viestittäen keholle, että hengitys voi tasaantua, syke madaltua ja koko keho rauhoittua. Mäkelä (2005) liittääkin kosketuksen merkityksen lapsen tunteiden säätelyjärjestelmän toimintaan. Lapsen ollessa voimakkaan tunteen vallassa, ensin aikuinen auttaa lasta tunteen yli, jonka jälkeen tunne voidaan kohdata yhdessä. Vähitellen tunteen säätäminen muodostuu osaksi lapsen omaa säätelyjärjestelmää. Tässä kehollisuus ja fyysinen kosketus voivat toimia merkittävänä lapsen säätelyjärjestelmän tukena. On tärkeää muistaa, että lapsi ei löydä näitä säätelyjärjestelmän mekanismeja itse, vaan tarvitsee vuorovaikutusta aikuisen kanssa, jotta säätelyjärjestelmä rakentuu.

Kosketuksen merkitystä osana lapsen kasvua ja kehitystä on todistanut jo varhain tehdyt erilaiset eläinkokeet. Mäkelä (2005) on todennut, että eläimistä rotilla ja apinoilla on siinä määrin samankaltaiset hermorakenteet kuin ihmisellä, että näillä eläimillä tehdyillä tutkimuksilla voidaan todistaa myös kosketuksen merkitystä ihmiselle. Rotat kasvavat paremmin, kun he saavat emoltansa kosketusta ja jopa kuolevat jäädessään kokonaan ilman tätä. Kosketuksen merkityksen pioneerityönä voidaan pitää myös Harlowin 1950-luvulla tehtyjä kuuluisia apinakokeita, joissa hän eristi apinoita emostaan ja tarjosi apinoille kaksi vaihtoehtoa: ruokintaletkun tai pehmeän ja lämpimän keinoemon. Apinat valitsivat ennemmin keinoemon, jonka lähelle pääsivät. Voitiin todeta, että apina valitsi ennemmin fyysisen läheisyyden kuin ravinnon (Field, 2014; Uvnäs-Moberg, 2007). Vaikka nämä eläinkokeet eivät nykypäivänä enää kestä eettistä tarkastelua, voidaan kuitenkin todeta, että ne osaltaan loivat ja vahvistivat sitä paradigmaa, että koskettaminen on eläinlajeille elintärkeää. Koskettamisen merkityksen tieteellinen todistaminen onkin ollut merkittävä löydös, sillä ennen näitä tutkimuksia koskettamista ei ollut pidetty ihmisen eloonjäämisen kannalta perustarpeena. Kun koskettamista tarkastellaan tästä lähtökohdasta, koskettamisen merkitys ja erityisesti sen puutteen vahingolliset vaikutukset nousevat keskiöön (Montagu, 1971).

Eläinkokeiden jälkeen koskettamista ryhdyttiin tutkimaan myös ihmisillä. Enäkoski & Routasalo (1998) ovat todenneet, että ihmisten osalta koskettamisen tutkimus alkoi silloin, kun ryhdyttiin ihmettelemään, miksi pienet vauvat kuolevat hoitokodeissa. Alettiin tehdä tutkimuksia, joissa todettiin hyvin laajalti, että jo hyvin pienillä lapsilla tuntoaistin stimulointi eli koskettaminen lisää lapsen hyvinvointia ja suotuisaa kehitystä. Paradigma koskettamisen merkityksestä pienen lapsen kehitykselle pohjaa tutkimuksiin, joissa paljon fyysistä koskettamista saaneita lapsia verrataan lapsiin, jotka ovat vastaanottaneet vähemmän koskettamista. Fyysisen kehittymisen osalta koskettaminen lisää lapsen painon nousua, motorisia taitoja ja nostaa vireystilaa (Weiss, Wilson & Morrison, 2004).

Pienen lapsen koskettaminen tukee myös lapsen sosio-emotionaalista sekä kognitiivista kasvua ja kehitystä (Feldman, 2011). Koskettamisen merkitys pienen lapsen suotuisalle kehitykselle on siis tutkittu ja todettu vahvasti. On myös tuotu esiin se, että lapsen kannalta tarpeisiin vastaamattomuus aiheuttaa lapselle kehityksen kannalta negatiivisia asioita. Montagu (1971) on todennut, että koskettamisen puute aiheuttaa vakavia niin fyysisiä kuin psyykkisiä ongelmia. Field (2014) tarkentaa, että koskettamisen vähäisyys alentaa muun muassa lapsen kognitiivisia kykyjä. Edelleen Mäkelä (2005) toteaa, että lapsen hätään vastaaminen vahvistaa lapsen kykyä kohdata erilaisia psyykkisiä haasteita ja näin ollen hätään vastaamatta jättäminen voi vaikuttaa merkittävästi lapsen kehitykseen ja voi olla jo itsessään olla pienelle lapselle traumaattinen kokemus.

Seuraavaksi kuvaan koskettamisen sosiokulttuurista luonnetta. Koskettaminen ja fyysinen läheisyys on ollut osa ihmisten elämää jo pitkään yli aikakausien ja kulttuurirajojen. Tästä kertoo esimerkiksi se, että jo muinaisessa taiteessa on kuvattu ihmisiä fyysisesti lähellä toisiaan. Erityisesti näissä kuvissa on esiintynyt äidin ja vauvan läheisyyttä. Koskettamisen ja fyysisen läheisyyden voidaan siis sanoa jollain lailla olevan osa ihmisten kulttuuriperintöä (Field, 2014; Montagu, 1971). Käsitys siitä, mikä tuntoaistin ja koskettamisen merkitys on ihmisen kehitykselle, vaihtelee kuitenkin kulttuureittain. Tämä kulttuurisesti ja sosiaalisesti rakentunut käsitys ohjaa ihmisten toimintaa sen suhteen, miten kosketus rakentuu ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa (Kinnunen, 2013). Voisi siis sanoa, että jokaisella yhteisöllä on oma kosketuskulttuuri, joka määrittää kosketuksen ilmentymistä sosiaalisessa todellisuudessa. Kun lapsi syntyy, hän ryhtyy rakentamaan kuvaa siitä, miten toimia tässä sosiaalisesti ja kulttuurisesti värittyneessä ympäristössä. Pieni lapsi oppii jo varhain sen, millä tavalla koskettaminen ja siihen kytkeytyvä vuorovaikutus näyttäytyvät tietynlaisessa kontekstissa. Täten jo pieni lapsi ryhtyy omassa toiminnassaan säätelämään läheisyyttä ja etäisyyttä toisiin ihmisiin (Montagu, 1971).

Kuten todettu, eroja kosketuskulttuureissa on eri yhteisöissä. Esimerkiksi monissa metsästäjä- ja keräilijäyhteisöissä lapsen sylissä pitäminen, kantaminen ja kaikkiin tarpeisiin välitön vastaaminen on normi (Schön, 2010) kun toisaalta Fieldin (2014) mukaan Amerikassa lapset opetetaan välttämään niin oman kehon kuin muiden ihmisten koskettamista jo varhain. Ihmisen tapa toimia ympäristössä rakentuu siis ollessamme vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Nämä erilaiset ympäristöstä omaksutut tavat, tiedot ja taidot rakentuvat osaksi ihmisen käyttäytymistä ja ajattelua (Säljö, 2001). Näin ollen myös se, miten ja miksi ihminen toimii ja käyttää kehoaan jollakin tietyllä tavalla määräytyy sen ajan sosiaalisen kontekstin mukaan (Mauss, 1973). Koskettamista voidaan siis tarkastella tällaisena sosiaalisesta ympäristöstä rakentuneena vuorovaikutuksen osana:

sosiaalisesti ja kulttuurisesti rakentuneena ilmiönä. Kinnunen (2013) on kuitenkin todennut, että koskettamiselle ei ole annettu yhtä suurta merkitystä kuin muita aisteja stimuloiville teoille.

Seuraavaksi kuvaan kosketuksen ilmiötä vuorovaikutuksen näkökulmasta. Tarkastelussa on, miten kosketus rakentuu mikrotason vuorovaikutuksessa toimijoiden kesken erilaisissa konteksteissa. Filosofi Maurice Merleau-Pontyn (1962) käsitystä ruumiillisuudesta voidaan pitää koskettamisen ilmiön tarkastelussa yhtenä tapana lähestyä kosketuksen vuorovaikutuksellista merkitystä ja rakentumista. Ruumiillisuudella Merleau-Ponty tarkoittaa sitä, että ihminen havaitsee maailmaa ja on siten yhteydessä maailmaan oman kehonsa – ruumiillisuutensa - kautta. Kosketuksen ja vuorovaikutuksen näkökulmasta ihminen on aina koskettaessaan toista ihmistä myös itse kosketettava – rakennelma on siis ruumiillisuuden näkökulmasta aina kaksisuuntainen eli vastavuoroinen. Ruumiillisuuden käsite haastaa ajatuksen siitä, että havainnot maailmasta olisivat vain mielensisäisiä. Päinvastoin Merleau-Pontyn (1962) mukaan keho, ruumis ja ruumiillisuus ovat aina merkittävässä osassa vuorovaikutusta. Estolan (2003) mukaan opettajan asema institutionaalisen kasvatuksen kontekstissa on luonteeltaan vahvasti ruumiillista. Ruumiillisuuden määritelmä ja käsite johdattavat näkemykseen siitä, että koskettaminen on merkittävä ja vastavuoroinen tapa olla yhteydessä toiseen ihmiseen institutionaalisen kasvatuksen kontekstissa.

Asta Cekaite on tarkastellut tutkimuksissaan kosketusta aikuisen ja lapsen yhteisessä vuorovaikutuksessa rakentuneena ja jäsentyneenä tapahtumana. Tästä näkökulmasta vuorovaikutus rakentuu ja pysyy yllä vuorotellen ja yhteisiä jaettuja merkityksiä havaiten ja tulkiten (mm. Cekaite, 2015; Cekaite, 2016). Cekaite (2015) mukaan vuorovaikutuksen tarkalla analyyttisellä tarkastelulla saadaan tietoa siitä, miten vuorovaikutuksellisten tilanteiden konteksti, sosiaaliset roolit ja näiden yhteydet rakentuvat ja muotoutuvat keholliseksi toiminnaksi. Cekaite (2015) tutkimukset ovat pohjautuneet Goodwinin (2000) ja Streeckin ym. (2000) käsitykseen siitä, että vuorovaikutus rakentuu puheen, kognitiivisten prosessien ja ruumiillisuuden yhteen kietoutumana. Näitä ei siis voida tarkastella yksittäin – tällöin vuorovaikutuksen kokonaisuuden konteksti häviää ja merkitykset jäävät vaille ymmärrystä. Käännän & Haddingtonin (2011) mukaan kehollisuuden tutkimus lähti liikkeelle eleiden, ilmeiden ja fyysiseen tilaan kehollisesti asettumisen merkitysten tarkastelusta. Koskettamisen huomioiminen on tullut osaksi vuorovaikutustutkimusta vasta viime vuosina (mm. Cekaite, 2015; Cekaite, 2016; Karvonen, Heinonen & Tainio, 2018).

Ruumiillisuus on siis merkittävä osa vuorovaikutusta. Ihmisen ruumiillisuus on aina mukana rakentamassa vuorovaikutuksen kulkua. Yhtä lailla intersubjektiivisuus - kyky jakaa toisen ihmisen kanssa yhteisiä kokemuksia ja merkityksiä – rakentaa vuorovaikutuksen kulkua (Kääntä & Haddington, 2011). Intersubjektiivisuus ja ruumiillisuus kietoutuvat siis ilmiöinä toisiinsa: ihminen havaitsee ja jakaa toisen ihmisen kanssa kokemuksen ja näin ollen orientoituu tähän omalla kehollaan mukautuen ja osallistuen sosiaalisen järjestyksen rakentumiseen (Merleau-Ponty, 1962). Tässä on kyse siitä, että vuorovaikutus ymmärretään multimodaalisesta näkökulmasta: ihminen toimiessaan vuorovaikutuksessa rakentaa ymmärrystä ja tulee ymmärretyksi suhteessa omaan kehoonsa sekä ympäröivään maailmaan. Puhe voi olla yksi tapa rakentaa ymmärrystä ja tulla ymmärretyksi. Samalla siihen kuitenkin kietoutuu aina myös muita multimodaalisia elementtejä, kuten esimerkiksi minkälaisella äänenpainolla sanat sanotaan tai mihin suuntaan puhujan keho on kääntynyt (Kääntä & Haddington, 2011). Vuorovaikutus on siis aina ruumiillista. Ruumiillisuus ja kehollisuus toimivat osana vuorovaikutusta rakentaen yhteistä ymmärrystä vuorovaikutuksen merkityksistä (Goodwin, 2000; Streeck ym., 2011). Voidaan siis sanoa, että kosketus rakentuu osana ja osaksi muita vuorovaikutuksen osatekijöitä. Näin ollen koskettaminen voidaan siis määrittää tällaiseksi sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ilmeneväksi, ruumiillisesti koettavaksi vuorovaikutuksen osaksi, johon sisältyvät merkitykset rakentavat vuorovaikutustapahtumaa. Tämä käsitys koskettamisen roolista osana multimodaalista vuorovaikutusta luo tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen.

2.2 Kosketus varhaiskasvatuksessa

Koskettamista on tutkittu melko paljon hieman erilaisista näkökulmista. Koskettamisen yhteyttä muun muassa lasten aggressiiviseen käyttäytymiseen kouluissa ja päiväkodeissa on tutkittu. Näissä tutkimuksissa on todettu, että koskettaminen vähentää lasten aggressiivista käyttäytymistä. Lisäksi on todettu, että lapset, jotka saavat paljon fyysistä läheisyyttä ovat aktiivisemmin vuorovaikutuksessa vertaisten kanssa ja toimivat harvemmin muita häiritsevällä tavalla (Field, 1999). Field, Kilmer, Hernandez-Reif & Burman (2006) ovat tutkineet myös päiväkodissa annetun säännöllisen hieronnan erilaisia vaikutuksia lasten toimintaan. Tutkimuksessa hierontaa saaneita lapsia kuvattiin aikaisempaa avuliaammiksi ja heidän mielialansa todettiin kohonneen. Myös nukahtamiseen kulunut aika vähentyi. Päiväkotikontekstissa hieronnan yhteys myös lasten ahdistuneisuuden ja masentuneisuuden alenemiseen sekä vähentyneeseen stressiin on todettu (Field, Morrow, Valdeon, Larson, Kuhn, & Schanberg, 1992).

Myös Field, Harding, Soliday, & Lasko (1994) ovat tutkineet koskettamista ja koskettamisen vaikutuksia lapsen toimintaan päiväkodissa. Tämä tutkimus osoitti, että päiväkodeissa annetaan suhteellisen vähän positiivista ja kannustavaa kosketusta lapsille. Kuitenkin päiväkodin työntekijöiden kesken käyty keskustelu koskettamisen merkityksestä lapsen kehitykselle sai aikaan sen, että positiivista koskettamista tapahtui enemmän. Todettiin myös, että mitä enemmän lapsi sai kosketusta vanhemmiltaan jälleennäkemistilanteissa, sitä enemmän lapsi kosketti muita lapsia, mutta sitä vähemmän hakeutuivat kosketukseen aikuisen kanssa. Tutkimustulos antoi siis viitteitä siitä, että vähän fyysistä läheisyyttä omilta vanhemmiltaan saavat lapset hakevat kosketusta muilta läheisiltä aikuisilta. Vaikka kosketuksen yhteyttä lapsen muuhun toimintaan on siis tutkittu melko paljon, Field (2014) kuitenkin toteaa, että kosketuksen osalta tarvitaan enemmän tutkimusta siitä, miten koskettamista ilmenee aidoissa ja luonnollisissa arjen vuorovaikutustilanteissa.

Viime vuosina erityisesti vuorovaikutuksellinen näkökulma koskettamiseen liittyvässä tutkimuksessa on ollut esillä. Suomalaisessa varhaiskasvatuksessa koskettamista osana vuorovaikutusta on tutkittu kerronnallisen tutkimusotteen kautta aikuisten näkökulmasta. Keräsen ym. (2017) tutkimuksessa koskettamista tutkittiin päiväkodin henkilökunnan kertomuksissa siten, että heille näytettiin videokuvaa erilaisista kosketushetkidestä, jonka jälkeen näistä käytiin yhteisiä ryhmäkeskusteluja. Tutkimuksessa todettiin, että kosketusteot olivat aikuisille usein tiedostamattomia, mutta yhteisen reflektion myötä käsitys kosketuksesta osana varhaiskasvatuksen arkea vahvistui. Lisäksi tutkimuksessa esiintyi aikuisten kertomuksia koskettamiseen liittyvistä rajoista: milloin lasta saa koskettaa ja voiko aikuinen käyttää valtaansa niin, että koskettaa kosketusta vastustavaa lasta. Kertomuksessa ilmeni, että tämän kaltaista koskettamista pidettiin lapsen hyvinvointia estävänä toimintana. Kosketus näyttäytyi siis kertomuksissa ristiriitaisessa valossa. Toisaalta sen merkitystä pidettiin tärkeänä osana arkea ja pedagogiikkaa. Samalla lapsen toimintaa kontrolloiva kosketus aikuisen vallankäytön välineenä kyseenalaistettiin. Kurki, Järvenoja, Järvelä & Mykkänen (2016) ovat lapsen itsesäätelyn tukemista tarkastelevassa tutkimuksessa todenneet, että lapsen toiminnan ohjaaminen ja kontrolloiminen fyysisesti ovat usein aikuisen toiminnan strategiana sosio-emotionaalisesti haastavissa vuorovaikutustilanteissa. Toisaalta taas kosketuksella rauhoittelu näyttäytyi kaikista vähäisimpänä keinona kohdata lapsi tämän kaltaisissa tilanteissa.

Cekaite (2010; 2015; 2016) on tutkinut kosketusta osana vuorovaikutusta monissa tutkimuksissaan. Tutkimuksissa kosketusta on tarkasteltu nimenomaan aikuisen ja lapsen

välisessä vuorovaikutuksessa rakentuvana ilmiönä, kontekstinaan ruotsalaiset päiväkodit, koulut ja perheet. Cekaite (2016) onkin todennut, että aikuinen käyttää kosketusta kontrolloidakseen lapsen huomiota varmistaakseen lapsen osallistumisen sosiaaliseen toimintaan ja ympäristöön. Lisäksi tässä tutkimuksessa tuotiin esiin se, että kontekstitekijät vaikuttavat siihen, miten kosketusta käytettiin. Kosketusta käytettiin suuntaamaan lasten sosiaalista orientoitumista erityisesti sellaisissa tilanteissa, joissa samanaikaisesti oli käynnissä tapahtumia useassa eri tasolla (käyttäen sanaa *multi-tasking*). Aikuinen pystyi tämän kaltaisissa tilanteissa siis kosketuksen avulla suuntaamaan lapsen huomiota ja toimintaa. Kosketuksella näyttäisi siis tutkimusten valossa olevan merkittävä rooli vuorovaikutuksessa erityisesti silloin, kun on tarpeen hallita moninaisia ja samanaikaisesti tapahtuvia vuorovaikutus- ja tapahtumaketjuja. Kontekstina päiväkotia voidaan luonnehtia juuri tämän kaltaiseksi ympäristöksi. Toisaalta Cekaite (2015) on todennut, että on tärkeää ymmärtää, kuinka kosketus näyttäytyy sellaisissa tilanteissa, joissa kosketuksella lasta pakotetaan toimimaan jollain tavalla. Samalla aikuinen rikkoo lapsen kehollisen koskemattomuuden, vaikka kosketus ei olisikaan fyysiseltä intensiteetiltään voimakasta. Cekaite (2010) onkin luonut käsitteen *shepherding* (suom. esimerkiksi kehollinen kaitseminen) kuvaamaan sitä, kuinka aikuinen sensitiivisillä kosketuksilla suuntaa ja orientoi lapsen toimintaa. Tähän käsitteeseen ei kuulu voimakas fyysinen voima. Hän kuvaakin, että kehollisen kaitsemisen tarkoitus on, että aikuinen pystyy kosketuksen avulla auttamaan lapsia toimimaan ja näin saattaa asioita tehdyiksi.

Myös Goodwin (2006; 2017) on tutkinut kosketuksen merkitystä osana vuorovaikutusta kontekstinaan perhe ja perheen kotona tapahtuva vuorovaikutus. Yhtä lailla näissä tutkimuksissa on tunnistettu koskettamisen kontrolloiva, huomiota suuntaavan luonne. Lisäksi on todettu kosketuksen merkitys olla yhteydessä toisiin ihmisiin ja ilmentää läheisyyttä sekä toisesta välittämistä erityisesti sellaisissa hetkissä, kun puhe on vähäistä. Halauksella kosketustekona näytti olevan erilaisia merkityksiä: halaus toimii lohduttavana tekona hädän hetkellä ja on myös tapa ilmentää sympatiaa toista ihmistä kohtaan. Toisaalta halaukset olivat myös tapa iloita toisen onnistumisista ja saavutuksista. Cekaiten (2016) tutkimuksessa – jossa tutkimuskohteena olivat perheiden lisäksi myös koulussa tapahtuva opettajan ja oppilaan välinen koskettaminen – todettiin, että kosketus toimi vuorovaikutuksessa tapana ylläpitää ja tarkkailla lapsen osallistumista meneillään olevaan toimintaan erityisesti silloin, kun sanallisella ohjauksella ei ollut vaikutusta. Tämä tarkoitti esimerkiksi sitä, että lapsen rummuttaessa pöytää aikuinen otti ja piteli lapsen käsistä kiinni rummutuksen loppumiseksi. Kosketus ei siis näyttäytynyt pelkästään meneillään olevaan toimintaan ohjaamisena vaan myös esti sellaista toimintaa mikä ei kyseisessä hetkessä ollut soveliaista. Kosketus ei toki aina toiminut onnistuneesti huomion

suuntaajana meneillään olevaan toimintaan, vaan kuten Cekaite & Bergnehr (2018) ovat todenneet, vuorovaikutuksessa lapsi joko vastaanottaa tai vastustaa annettua kosketusta.

Cekaiten (2015) tutkimuksissa todettiin myös, että jos lapsi ohjaavan tai kontrolloivan kosketuksen jälkeen edelleen kieltäytyi osallistumasta meneillään olevaan toimintaan, kosketuksen luonne muuttui esimerkiksi aikuisen hellästä ja pienestä huomiota suuntaavasta taputuksesta lasta käsillä vetämiseksi. Kosketuksen kontrolloiva luonne ikään kuin voimistui. Edelleen vaikka kosketus luonnehdittiin tässä tutkimuksessa kontrolloivaksi, se ei sisältänyt kuitenkaan erityisesti voimankäyttöä vaan ennemmin kosketus toimi hellävaraisena toimintaa ohjaavana ja suuntaavana. Kuitenkin huomattiin, että verrattaessa perheessä ja koulussa tapahtuvaa ohjaavaa tai kontrolloivaa kosketusta, perheissä tapahtui enemmän voimakkaammin lapsen kehoa kontrolloivaa syliin ottamista ja paikasta toiseen kantamista lapsen vastustellessa kuin kouluissa (Cekaite, 2015). Voidaan siis sanoa, että tutkimuksen valossa koskettamisen luonne on erilaista institutionaalisen kasvatuksen, kuten koulun tai päiväkodin, kontekstissa kuin perheen kesken tapahtuvana.

Bergnehr & Cekaite (2017) ovat tutkineet kosketuksen erilaisia tarkoituksia ja niiden yhteyttä lasten ikään ja sukupuoleen varhaiskasvatuksessa. Tässä tutkimuksessa kosketukselle paikantui myös muita kuin tilanteiden ja huomion suuntaamisen hallintaan liittyviä tarkoituksia. Bergnehr & Cekaite (2017) tunnistivatkin tutkimuksessaan kaikkiaan kuusi erilaisiin tarkoituksiin käytettyä kosketusta: kontrolloiva, hellivä, hellästi kontrolloiva, avustava ja kasvatuksellinen kosketus. Kontrolloivaan koskettamiseen liittyi nimenomaan kosketus, jonka tarkoituksena oli vaikuttaa lapsen toimintaan. Hellivä kosketus toimi taas keinona kehua tai antaa hyväksyntää lapsen toiminnalle esimerkiksi syleilyllä tai halauksilla. Hellästi kontrolloiva kosketus näyttäytyi koskettamisena, joka hellästi ja lempeästi ohjasi lasta toimimaan jollakin tavalla, kuitenkin siten, että tavoite kontrolloida lapsen toimintaa oli hellän koskettamisen taustalla. Avustava koskettaminen liittyi tilanteisiin, jossa koskettamista käytettiin lapsen avustamisen yhteydessä esimerkiksi pukeutumis- tai ruokailutilanteissa. Kasvatuksellinen kosketus liittyi taas tilanteisiin, jossa kosketus yhdistyi johonkin pedagogiseen tarkoitukseen: esimerkiksi aikuisen koskettaessa lapsen jokaiseen sormeen laskien samalla kymmeneen. Kosketuksen tarkoitusten lisäksi sukupuolen osalta kosketus näyttäytyi myös eriyttävästi: tyttöihin kohdistettiin enemmän hellivää kosketusta, kun pojille taas toimintaa kontrolloivaa kosketusta. Ikä vaikutti koskettamiseen siten, että mitä pienempi lapsi oli, sitä enemmän kosketusta annettiin. Ke-

räsen ym. (2017) tutkimuksessa kosketukselle annettiin samankaltaisia kuvaavia käsitteitä kuin Bergneherin & Cekaiten (2017) tutkimuksessa: he teemoittelivat kosketukset kontrolloivaksi, ohjaavaksi, avustavaksi ja välittäväksi kosketukseksi.

Yhteenvedona voidaan todeta, että aikaisempien tutkimusten valossa pienten lasten parissa kosketus on merkittävässä roolissa osana vuorovaikutusta – mutta tekoina kosketus on usein tiedostamatonta toimintaa. Kosketuksella näyttää kuitenkin olevan erilaisia merkityksiä ja tarkoituksia arjen sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, sen näyttäytyessä erilaisissa tilanteissa eri tavoin. Kosketuksen merkittävimpinä tarkoituksina osana aikuisen ja lapsen välistä vuorovaikutusta on aikaisemman tutkimuksen valossa erilaiset hellivät ja lohduttavat kosketusteot sekä toisaalta lapsen toimintaa suuntaavat, kontrolloivat kosketusteot. Aikaisemmin vuorovaikutuksen näkökulmasta tehtyjen kosketustutkimukset ovat tuoneet esille erilaisia koskettamisen tapoja ja tarkoituksia. Aidoissa vuorovaikutustilanteissa vuorovaikutus ei kuitenkaan usein näyttäydy vain yhdenlaisena. Se, millä tavoin erilaiset kosketuksen tavat tai luonne rakentuvat eli mahdollisesti muuttuvat tilanteen edetessä on uusi kosketuksen ilmiötä kuvaava näkökulma.

3 Lapsen itku

Tässä luvussa esittelen lapsen itkuun liittyviä teoreettisia lähtökohtia sekä aikaisempaa empiiristä tutkimusta liittyen lapsen itkuun.

3.1 Lapsen itkun teoreettisia lähtökohtia

Itku on monimutkainen biopsykososiaalinen ilmiö (Vingerhoets, 2013), jota on tutkittu monilla tieteenaloilla. Erityisesti lääketieteellinen ja psykologinen tutkimus ovat olleet jo pitkään kiinnostuneita laajalti itkusta ilmiönä. Myös itkun sosiaaliset ja kulttuuriset merkitykset on tunnustettu (Lutz, 1999; Vingerhoets, 2013). Lapsen itku voidaankin määritellä lapsen keinoksi ilmaista hätää ja kärsimystä. Samalla lapsen itkun voidaan todeta toimivan myös tapana kommunikoida muille, lasta hoitaville ihmisille. Kuitenkin itkun yksiselitteinen määrittäminen on hankalaa, koska siihen liittyy niin moninaisia biologisia, psykologisia ja sosiaalisia merkityksiä (Vingerhoets, 2013). Erityisen vahvasti lapsen itkuun liittyy emotionaalinen ulottuvuus ja itku onkin lapsen voimakkaimpia tapoja ilmaista omaa tunnetilaansa. Itku on intensiteetiltään vahva viesti, eikä se jätä tulkinnanvaraa muille ihmisille siitä, onko itkevällä lapsella jokin tunnetilakokemus käynnissä vai ei (Lutz, 1999). Bowlby (1969) erottelee lapsen itkuun kahteen eri kategoriaan: hitaasti, esimerkiksi näläntunteen synnyttämään ja nopeasti esimerkiksi äkillisen kivun aikaan saamaan itkuun. Myös Green, Whitney & Potegal (2011) määrittelivät itkun funktiota kuvaavassa tutkimuksessaan itkun keinoksi ilmaista niin tarpeitaan kuin tunteitaan ja luokittelevat itkun emotionaalisen ulottuvuuden ilmaisevan kahta eri tunnekokemusta: vihaa tai surua. Lutz (1999) liittää itkuun edellä mainittujen lisäksi myös kivun, pettymyksen sekä turhautuneisuuden tunteet ja toisaalta tuo esiin myös itkun helpotusta tuovan ulottuvuuden.

Schön (2010) on nimittänyt itkua lapsen *hätäviestiksi* eli edelleen, lapsen itkuun kytkeytyy niin hätää ilmaiseva kuin kommunikoiva merkitys. Lutzin (1999) mukaan itku onkin erityinen tapa olla yhteydessä muihin ihmisiin erityisesti silloin, kun muut tavat ilmaista itseään eivät ole käytössä. Pieni lapsi, jolla ei ole vielä kykyä käyttää kieltä vuorovaikutuksessa ja itsensä ilmaisussa, käyttää huomattavan määrän kommunikoidessaan juuri itkua tapanaan olla vuorovaikutuksessa. Itku liittyy siis vahvasti juuri siihen, että pienellä lapsella on jokin huonosti. Tähän liittyen Lutz (1999) toteaaakin, että lapsen itkua ei koskaan saisi jättää huomioimatta. Schönin & Silvénin (2007) tarkentavat, että itkuun tulisi välittömästi vastata fyysisellä toiminnalla, koska fyysinen kontakti toiseen ihmiseen edistää itkun loppumista. Lapsen itkuun vastaamisen ensisijainen lohdutuskeino tulisi siis

olla fyysinen kontakti toiseen ihmiseen eli koskettaminen. Vingerhoetsin (2013) mukaan taaperoikäisen lapsen itkussa turhautuneisuudesta johtuva itku lisääntyy, kun lapsi ryhtyy etsimään itsenäisyyden ja toisaalta tarvitsevuutensa rajoja. Hän erottaakin lapsen itkusta erilliseksi käsitteen *whining* (suom. marina, kitinä), johon liittyy itkun lisäksi usein lapsen puhetta itkun seasta. Näin ollen lapsi pystyy verrattain helpommin ilmaisemaan itkun syyn kuin esimerkiksi lapsi, joka ei vielä osaa puhua. Tällöin aikuisen tekemä tulkinta nousee merkittävämpään rooliin.

On esitetty, että lapsi itkee noin 4000 kertaa ensimmäisen kahden vuoden aikana. Itku on siis määrällisesti merkittävä pienen lapsen ilmaisukeino. Itkun merkityksestä kertoo myös se, että lapsen syntyessä itku on ensimmäinen asia, jota odotetaan kuulevaksi. Jos näin ei ole, on syytä tarkastaa, onko jokin vialla (Lutz, 1999). Toisaalta Launonen (2013) toteaa, että syntymäitkua ei pidetä nykyään niin merkittävänä lapsen hyvinvoinnin takaajana, mutta lapsen varttuessa itkureagoimattomuus nähdään huolestuttavana seikkana lapsen kehityksessä. Lapsen itkulla on sen subjektiivisen merkityksen lisäksi myös sosiaalisesti ja kulttuurisesti määrittyneitä merkityksiä. Vingerhoetsin (2013) mukaan joidenkin myyttien mukaan itku merkitsee erityistä elinvoimaisuutta ja uuden elämän alkua. Toisaalta Lutzin (1999) esittää, että joidenkin uskomusten mukaan lapsen itku on nähty lähtökohtaisesti merkinä siitä, että lapsen kehityksessä on jokin huonosti. Lapsen itku saa joissain kulttuureissa myös hyvin mahtipontisia merkityksiä ja sen on saatettu nähdä ennustavan jotain pahaa tapahtuvaksi laajemmin koko yhteiskunnassa. Itkeminen on myös siinä mielessä mielenkiintoinen ilmiö, että se erottaa ihmislajin tässä suhteessa muista eläinlajeista: vain ihmiset itkevät emotionaalisista syistä.

Vingerhoetsin (2013) mukaan itkeminen on lapselle erityisen merkittävää siksi, että itku antaa lapselle keinon kommunikoida. Kuten todettu, itkua lukuun ottamatta pienellä vauvalla on varsin vähäiset mahdollisuudet vaikuttaa ja kontrolloida omaa elämäänsä. Toisaalta Launosen (2013) mukaan lapsen kanssa toimiva aikuinen oppii usein tunnistamaan, miksi pieni lapsi itkee ja toimimaan sen mukaisesti. Itku ei siis aina ole samanaista ja itkun erilaisten variaatioiden lisäksi merkitykselliseksi nousee se, miten lapsesta huolehtiva aikuinen tulkitsee itkun syyn ja toimii tämän tulkinnan mukaisesti. Myös Lutz (1999) tunnistaa sen, että lapsen itkua voidaan tarkastella, ei vain hädän ilmentymänä, vaan myös lapsen keinona manipuloida ympäristöään toimimaan tietyllä tavalla. Tämä vahvistaa ajatusta siitä, että pienen lapsen itkuun vaikuttaa sosiaalinen ja kulttuurinen konteksti, eikä se ole vain universaali tapa ilmaista tunteita. Silti on syytä muistaa, että lapsen itkuun liittyy kuitenkin aina myös biologinen ulottuvuus. Tästä kertoo esimerkiksi se, että paljon itkevilla lapsilla oikea aivopuolisko on enemmän aktivoituneena, kun taas

vähän itkevillä vasen puoli. Vingerhoets (2013) muistuttaakin, että itkua ei voida tarkastella vain yhdestä näkökulmasta, vaan ymmärtääkseen itkua ilmiönä tulee ymmärtää sen niin biologinen, psykologinen ja sosiaalinen merkitys.

Sosiaalisesta näkökulmasta lapsen itkun ilmiön tarkastelussa nousee esiin se, kuinka lapsen itkuun vastataan – vai jätetäänkö vastaamatta. Sensitiivisyys eli se vuorovaikutuksen tapa, miten aikuinen kohtaa lapsen on yksi tapa tarkastella lapsen itkua ja siihen vastaamista päiväkodissa. Pascal & Bertram (2003) ovat määritelleet sensitiivisyyden tarkoittamaan aikuisen herkkyyttä tunnistaa ja vastata lapsen emotionaaliseen tilaan. Ollakseen sensitiivinen, aikuinen vastaa lapsen tunteeseen ja vahvistaa lapsen emotionaalista hyvinvointia viestien koko olemuksellaan lämminhenkistä vuorovaikutusta. Kokonaisvaltaiseen olemukseen voidaan ajatella liittyvän niin verbaalit kuin keholliset tavat vastata lapsen tunnetilaan. Lapsen sensitiivistä kohtaamista suomalaisissa päiväkodeissa on tutkinut Kalliala (2008), jonka mukaan lapsen sensitiivisen kohtaamisen tasoissa on nähtävissä eroja. Tutkimuksessa todettiin myös, että sensitiivinen kohtaaminen tarvitsee työyhteisön mallin ja tuen pysyäkseen korkealla tasolla. Kuten Säljö (2001) toteaa, muiden ihmisten tapa olla vuorovaikutuksessa ohjaa ja rakentuu myös yksilön tavaksi toimia. Tämä ilmiö näyttäytyi myös tutkimuksessa, jossa eri-ikäisille ja kokemustaustaisille varhaiskasvatuksen työntekijöille näytettiin videota epäsensitiivisesti toimivasta opettajasta, joka vähättelee itkevän lapsen tunnetilaa puhuen lapselle tylsti ja alentavasti. Tutkimuksessa eri-taustaiset työntekijät suhtautuivat epäsensitiiviseen opettajaan eri tavalla: noviisit olivat ymmärtäväisiä opettajan toimintaa kohtaan ja alalla pidempään toimineet kritisoivat opettajan tapaa kohdata lapsi (Hsueh & Tobin, 2003). Lapsen itkuun suhtautuminen rakentuu siis kulttuurisesti ja sosiaalisesti – ja näin ollen on tärkeää tuoda näkyväksi yksittäisten varhaiskasvatuksessa toimivien aikuisten työskentelyn tapoja.

Ollessaan sensitiivinen aikuisen täytyy osoittaa kiintymystä ja ymmärrystä lasta ja lapsen emotionaalista tilaa kohtaan (Bowlby, 1969; Bertram, 1996). Näin ollen se, miten itkevä lapsi kohdataan, kertoo myös siitä, kuinka sensitiivisiä päiväkodissa työskentelevät aikuiset ovat. Ollakseen sensitiivinen, aikuisen tulisi vastata lapsen itkuun lohduttamalla niin sanallisesti kuin fyysisesti tukien lasta pääsemään yli tunnetilastaan. Bowlbyn (1978) mukaan lapsen itkuun vastaamisen kautta lapselle rakentuu käsitys ja tunne, että hänen hätäänsä vastataan aina tarvittaessa. Näin ollen lapsi uskaltaa ja saa tuntea ja kokea erilaisia hätään, suruun ja vihaan liittyviä tunteita. Lapsi pystyy ymmärtämään itkun syyseuraussuhteita ja toimimaan sen mukaan edullisesti. Lapsi pystyy myös tukahdutta-

maan tunteensa ja kätkemään näitä sisäänsä, mutta tällä voi olla hyvin vahingollisia seurauksia lapsen persoonallisuuden kehittymiselle. Myös Lutz (1999) toteaa, että aikuisten epäjohtonmukaiset teot lapsen itkun hetkillä lisäävät lapsen epävarmuutta toimia silloin, kun joku muu kaipaa lohdutusta. Tällöin lapselle ei ole rakentunut luotettavaa käsitystä sellaisesta todellisuudesta, jossa kärsimystä kokevaa lohdutetaan ja autetaan kärsimyksen keskellä.

Yhteenvedon voidaan todeta, että lapsen itku on välttämätön ja tärkeä, mutta myös sosiaalisesti ja kulttuurisesti rakentunut osa lapsen ilmaisua. Itku ilmaisee lapsen kokemusta surusta, vihasta, turhautumisesta, pettymyksestä ja kivusta. Yhtä tärkeänä kuin itkua itsessään voidaan pitää sitä, millä tavalla ympäristö eli ympärillä toimivat aikuiset toimivat lapsen itkiessä. Voidaan todeta, että itkevän lapsen lohduttamatta jättäminen on vahingollista lapsen kehitykselle (Bowlby, 1980). Se miten itkuun vastataan ja miten itku tulkitaan rakentaa samalla lapselle itsellensä kuvaa siitä, missä tilanteissa saa itkeä, milloin on oikeutettu lohdutukseen ja milloin tunteesta tulee selvitä yksin. Näin ollen lapsen itkun hetket voidaan nähdä päiväkodissa mahdollisuutena rakentaa luottamuksellista suhdetta lapsen ja aikuisen välille.

3.2 Lapsen itku varhaiskasvatuksessa

Kun pieni lapsi itkee, häntä hoitavan aikuisen aivoissa käynnistyy voimakas biologinen reaktio (Vingerhoets, 2013), joka ohjaa aikuisen toimimaan ja samalla tekemään tulkin-toja siitä, mistä itku johtuu (Lutz, 1999). Tämä tulkinta ohjaa aikuista toimimaan tilanteessa. Jos itku tulkitaan lapsen kokemaksi emotionaaliseksi hädäksi, siihen vastataan lähtökohtaisesti lohdutuksella. Toisaalta itku saatetaan tulkita johtuvaksi jostain aikuisen käsityksen mukaan turhasta, jolloin itkuun jätetään vastaamatta (Lutz, 1999). Päiväkodissa työskentelevät aikuiset ovatkin yhtenään lasten itkukokemusten äärellä ja näin ollen toimivat jatkuvasti lasten moninaisten tunteiden parissa. Bowlby (1969) on todennut, että lapsi voi jo varhaisten ikävuosien aikana muodostaa tärkeitä ja läheisiä suhteita muihin tärkeisiin ihmisiin: esimerkiksi päiväkodissa työskenteleviin aikuisiin. Tämä kuitenkin edellyttää sitä, että lapsen tarpeisiin, kuten itkuun, pystytään vastaamaan riittävän hyvin. Kuten Verschueren & Koomen (2012) muistuttavat, päiväkodissa lapsiryhmä asettaa jo lähtökohtaisesti erilaisen kontekstin lapsen ja aikuisen turvallisen suhteen rakentumiselle, kun huomiota jakautuu useammalle lapselle. Päiväkodissa lapsen on kuitenkin välttämätöntä ryhtyä luomaan kiintymystä ja turvallista suhdetta häntä ensisijaisesti hoi-

tavan aikuisen rinnalle. Pieni lapsi tarvitseekin aina jonkun, itseä kompetenttimman aikuisen, johon kiintyä (Bowlby, 1969). Boysen, Verschueren & Doumen (2011) tutkimuksessa todettiin, että turvallinen suhde päiväkodin opettajiin jopa suojasi turvattomasti kiintyneiden lasten myönteistä kehitystä muun muassa vähentämällä aggressiivista käyttäytymistä.

On tutkittu, että lapset itkevät enemmän erilaisten hoitotoimenpiteiden, kuten peseytymisen tai pukeutumisen, aikana kuin esimerkiksi leikki-tilanteissa. Päiväkodissa arkeen liittyy oleellisesti leikin ja kasvatuksellisen toiminnan lisäksi lapsen perustarpeista huolehtiminen. Päiväkodissa toimivat aikuiset työskentelevät siis jatkuvasti sellaisissa tilanteissa, joissa lapsi itkee ja he tulkitsevat parhaan kykynsä mukaan lapsen psyykkistä mielentilaa ja tekevät ratkaisuja oman toimintansa suhteen sen pohjalta. Joissain tilanteissa itkun syyn tulkitseminen voi olla helppoa, kuten tilanteessa, jossa lapsi kompastuu ja satuttaa päänsä ja tällöin aikuinen todennäköisesti ymmärtää lapsen itkun tarjoten hänelle lohdutusta ja turvaa. On kuitenkin tilanteita, joissa itkun syy on epäselvä. Tällöin aikuisen tekemä tulkinta ja itkun perimmäinen syy eivät aina kohtaa. Lapsen itkun syntymiseen johtavia syitä voi siis olla hyvin monenlaisia nälästä turhautumiseen ja pettymyksestä kipuun. Myös se, miten ja millä keinoin kukin lapsi rauhoittuu, on yksilöllistä (Bowlby, 1969; Lutz, 1999). Täten lapsen itkusta, aikuisen siitä tehdyistä tulkinnoista ja toiminnasta muodostuu monimutkainen vuorovaikutuksellinen kokonaisuus.

Pienen lapsen itkua on tarkasteltu paljolti vastasyntyneen lapsen itkemisen ja muun käyttäytymisen yhteyksien näkökulmasta (Kusaka, Ohgi, Shigemori & Fujimoto, 2008). Vuorovaikutuksen näkökulmasta lapsen itkuun liittyvää tutkimusta ovat tehneet Cekaite & Holm Kvist (2017), joiden tutkimuksessa tarkasteltiin aikuisen ja lapsen välistä kosketusta lapsen itku-tilanteissa päiväkodissa. Tässä tutkimuksessa kaikkiin itkuihin vastattiin joko puheella, kosketuksella tai näitä molempia yhdistellen – yksikään itku ei siis jäänyt täysin huomiotta. Lisäksi todettiin, että lapsen voimakkailla itkun hetkillä lohduttamisesta niin kehollisesti kuin sanallisesti tuli tärkein tapa toimia kyseisessä hetkessä huolimatta siitä, mikä toiminta oli käynnissä ennen itkua. Kosketus näyttäytyi intensiivisenä syleilynä silloin, kun itkun oli aiheuttanut se, että lapsi oli satuttanut itsensä tai ollut osallisena konfliktissa toisen lapsen kanssa. Myös Goodwin (2017) on todennut perheen kontekstissa tehdyssä tutkimuksessaan, että itkevän lapsen lohduttamiseen liittyy oleellisesti fyysinen läheisyys eli kosketus. Lohduttaminen sisälsi itkevän lapsen kohtaamisen halauksella ja tiedustelulla siitä, mikä lasta harmittaa. Aikuinen ilmensi ymmärrystä lapsen emotionaalisesta tilasta. Halaus näyttäytyi siis aikuisen keinona kohdata ja auttaa lasta

haastavissa tilanteissa, jonka tarkoitus oli auttaa lapsi fyysisen tai emotionaalisen kärsimyksen yli.

Cekaite ja Holm Kvistin (2017) tutkimuksessa syleily näyttäytyi intensiivisenä kehollisena lohduttamisen keinona. Intensiivisen syleilyn lisäksi myös puolisyyleily näyttäytyi itkuu rauhoittavana kosketuksena. Kehollisen lohdutuksen lisäksi aikuiset pyrkivät sanallisesti selvittämään, mikä oli aiheuttanut itkemisen. Silloin, kun itku oli aiheutunut voimakkaasta kivusta tai surusta, aikuinen tehosti lohduttamista käyttäen dynaamisesti vuorovaikutusta, kuten puhetta, kosketusta, katsetta, kehon asentoa. Yhden vuorovaikutuksen keinon ollessa intensiteetiltään voimakas, muut vuorovaikutuksen osatekijät ikään kuin antoivat pääsääntöiselle vuorovaikutukselle tilaa (kts. myös Mondada, 2014). Tällöin siis lohduttava kosketus, puhe ja non-verbaalit teot vuorottelivat intensiteetiltään, mutta tekojen ensisijaisena tarkoituksena oli lapsen itkuun vastaaminen ja lapsen tunteen kohtaaminen (Cekaite & Holm Kvist, 2017). Rauhoittava koskettaminen, kuten syleily, näyttäytyi kuitenkin merkittävimpana tapana lohduttaa, vaikka rauhoittava puhe usein yhdistyi kosketukseen. Cekaite ja Holm Kvist (2017) ovatkin tutkimuksessaan kuvaileet itkevän lapsen lohduttamista sanallisesti ja kehollisesti kompleksiseksi tapahtumaksi, jossa puhe ja kosketukset kerrostuvat – laminoituvat - kokonaisvaltaiseksi lohduttavaksi vuorovaikutukseksi. Myös Goodwin (2017) on todennut koskettamisen ja puheen kietoutuvan yhteen lohduttavassa vuorovaikutuksessa.

Cekaite & Holm Kvist (2017) totesivat tutkimuksessaan, että kosketuksen avulla lohduttamisella on erilaisia kehollisia ja vuorovaikutuksellisia muotoja. Yksi näistä oli ”head-to-head”-muodostelma, jossa kehollinen lohdutus tapahtui lasta syleillessä niin, että aikuisen ja lapsen kehot olivat vastakkain toisiaan ja heidän päänsä olivat lähekkäin kosketuksen ilmentäen sitä, että aikuinen eläytyy lapsen tunnekokemukseen. Samalla todettiin, että tämä muodostelma ei mahdollistanut kasvokkain tapahtuvaa sanallista vuorovaikutusta ja näin ollen antoi ikään kuin lapselle aikaa ja tilaa selvittää itkun aiheuttamasta häädystä kehollisen yhteyden avulla. Tässä muodostelmassa lapsi oli vastaanottavainen ja antautui aikuisen lohdutukseen. Hertenstein & Weiss (2011) ovatkin todenneet, että pään ja kasvojen alueen kosketuksella on yhteys juuri tunteiden säätelyyn. Rauhoittavalla kosketuksella oli siis tärkeä rooli auttaa lasta säätämään omia tunteitaan (Cekaite & Holm Kvist, 2017). Rauhoittava ja hellivä kosketus ei ole kuitenkaan vain itkutilanteissa ilmentyvä koskettamisen muoto, sillä Cekaite & Berghner (2018) ovat tutkimuksessaan todenneet, että ylipäättään hellät kosketukset ovat yleisin kosketuksen muoto varhaiskasvatuksessa.

Yhteenvetona voidaan todeta, että lapsen itku tai siihen vastaaminen ovat kompleksisia, mutta varsin arkipäiväisiä ilmiöitä pienten lasten parissa työskennellessä. Lapsen itku voi johtua monista eri syistä ja se, kuinka häntä lohduttava aikuinen siihen vastaa, nousee merkitykselliseksi. Kosketus ja erilaiset kehoillisuudella ilmaistavat lohduttavat teot näyttäytyvät merkityksellisenä, puheen toimiessa yhtä lailla rauhoittavana tekijänä lapsen itkun hetkillä. Lisäksi lapsen itkun ja kosketuksen näkökulmasta tehtyjen tutkimusten valossa voidaan todeta, että kehoallisuus – kuten syleily tai halaaminen – toimii keinona lohduttaa hädän hetkellä ja rakentaa myös sovintoa yhteisessä vuorovaikutuksessa. Lapsen itkun hetkellä lohduttavan kosketuksen voidaan sanoa toimivan sanoja korvaavana vuorovaikutuksen osatekijänä. Kosketuksen luonne ja rakentuminen silloin, kun lapsi itkee, on kuitenkin vielä melko tutkimaton ilmiö. Aikaisemmin kosketuksen vuorovaikutuksellista luonnetta ja rakentumista lapsen itkuilanteissa on tutkittu sellaisissa hetkissä, kun aikuinen kohdistaa intensiivisiä, helliä kosketuksia lapseen (Cekaite & Holm Kvist, 2017). Se, minkälaista muuta kosketusta lapseen kohdistetaan itkuhetkillä, on uusi tutkimuksellinen näkökulma.

4 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen tutkimustehtävänä on saada tietoa siitä, miten kosketus näyttäytyy osana vuorovaikutusta lapsen itkiessä päiväkodissa. Tavoitteena on kuvata kosketuksen luonnetta ja rakentumista aikuisen ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa lapsen itkiessä päiväkodissa. Lisäksi tutkimuksen tavoitteena on kuvata kosketuksen luonteeseen ja rakentumiseen vaikuttaneita tekijöitä. Tutkimuskysymykset eivät olleet valmiiksi asetettuja, vaan ne muodostuivat tutkimuksen teon prosessin yhteydessä. Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Minkälaista koskettaminen on luonteeltaan aikuisen ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa lapsen itkiessä päiväkodissa?
2. Millä tavoin lohduttava koskettaminen rakentuu aikuisen ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa lapsen itkiessä päiväkodissa?
3. Mitkä tekijät vaikuttavat koskettamisen luonteeseen ja rakentumiseen lapsen itkiessä päiväkodissa?

5 Tutkimuksen toteutus

5.1 Tutkimusaineisto

Tutkimuksen aineisto on kerätty osana Helsingin yliopiston Myötätunnon rakentuminen varhaiskasvatuksen arjessa-tutkimushanketta. Hankkeen tavoitteena on tutkia myötätuntokulttuurien rakentumista arjen vuorovaikutustilanteissa kulttuurisessa viitekehyksessä. Tutkimuksen aineisto on kerätty vuoden 2017 keväänä Uudellamaalla sijaitsevasta päiväkodista. Tämä päiväkotitoiminta oli ollut toiminnassa muutamia vuosia aineistonkeruun aikana. Päiväkodin fyysiset tilat olivat ryhmien yhteisessä käytössä niin, että kaksi ryhmää jakoivat yhden ryhmätilan ja käyttivät tätä yhdessä porrastetusti. Ruokailu tapahtui isompien lasten ryhmissä yhteisessä ruokasalissa. Pienimmillä lapsilla oli omat ruokailutilat. Ryhmätilojen lisäksi muut päiväkodin tilat, kuten jumppasali ja käytäville luodut leikkitilat, olivat ryhmien käytössä. Päiväkodilla oli yksi piha, jossa kaikki lapset ulkoilivat porrastetusti.

Olen saanut aineiston valmiiksi kerättynä, joten en ole itse osallisena aineistonkeruussa. Olen kuitenkin saanut aineistonkeruuseen liittyvät tarkemmat tiedot varsinaiselta tutkimusryhmältä. Aineistonkeruu suoritettiin siten, että kaksi henkilöä kuvasivat päiväkodin arkea yhdeksänä erillisenä päivänä. Kuvaukset tapahtuivat niin aamu- kuin iltapäivisin. Kuvaus suoritettiin käsivideokameroilla sekä jalustalle asetetuilla kameroilla. Käsivideokameran avulla kuvaaja pystyi liikkumalla seuraamaan kiinnostavia tapahtumia. Toisaalta jalustalle asetetulla kameralla kuvauksen pystyi suuntaamaan samaan tilaan pidemmäksi aikaa. Välillä molemmat kuvaajat kuvasivat samanaikaisesti samassa ryhmässä ja välillä vain toinen kuvaajista kuvasi. Kameroiden lisäksi käytössä oli kaulaan asetettava mikrofoni, joka laitettiin joko ryhmän aikuisille tai lapsille. Myös kameroissa oli mikrofonit. Videoilla esiintyi kolme lapsiryhmää työntekijöineen. Kaksi ryhmistä oli alle 3-vuotiaiden lasten ryhmää ja yksi 2-4-vuotiaiden lasten ryhmä. Kaikissa ryhmissä työskenteli yksi lastentarhanopettaja ja kaksi lastenhoitajaa. Työntekijöillä oli vaihtelevasti kokemusta päiväkodissa työskentelystä: mukana oli niin pitkään alalla toimineita kuin uransa alussa olevia varhaiskasvatuksen opettajia sekä hoitajia. Videoaineistoa kuvattiin kaikissa päiväkodin arjen tilanteissa pois lukien lepoaika ja wc- ja hygieniakäynnit. Tutkimusentekoon oli pyydetty luvat niin päiväkodin henkilökunnalta sekä lasten huoltajilta. Aineistoa oli yhteensä noin 50 tuntia. Aineisto rajattiin aluksi siten, että toinen alle 3-

vuotiaiden lapsen ryhmistä jäi pois tutkimuksesta. Tämän jälkeen aineistoa oli yhteensä 30 tuntia. Tarkempaan analyysiin tästä aineistosta paikantui yhteensä 21 episodtia. Episodien kesto oli lyhimmillään 10 sekuntia ja pisimmillään 3,2 minuuttia.

5.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusotteeltaan tämä tutkimus on laadullinen tutkimus. Laadullisessa tutkimuksessa tavoitteena on tehdä tulkintoja ja luoda ymmärrystä aidosta sosiaalisesta todellisuudesta. Sosiaalinen todellisuus nähdään rakentuvaksi kompleksisista yksityiskohdista. Nämä yksityiskohdat rakentavat sosiaalisen kontekstin, jota laadullinen tutkimus pyrkii selittämään ja ymmärtämään (Mason, 1996). Tässä tutkimuksessa kiinnostus on kohdistunut päiväkodin arjen sosiaalisten prosessien ja todellisuuden kuvaamiseen aidossa vuorovaikutusympäristössä. Päiväkodin arjen tilanteet voidaan sanoa muodostuvan hyvinkin vahvasti Masonin (1996) esittämistä kompleksisista yksityiskohdista. Tästä syystä laadullinen tutkimusote sopii hyvin tähän tutkimukseen. Tieteenfilosofisesti tämä tutkimus pohjautuu etnometodologiseen tutkimusperinteeseen. Etnometodologia Heritagen (1996, 18) mukaan tarkoittaa tutkimuksellista suuntausta, jossa tutkitaan arkitietoa. Arkitiedolla Heritage (1996) tarkoittaa tietoa siitä, kuinka yhteiskunnan jäsenten arjen toiminta ja ajatukset ilmenevät ja järjestyvät sekä tulevat osaksi ihmisten ymmärrystä ja ympäröivää maailmaa. Heathin (2004) mukaan juuri etnometodologinen keskusteluanalyttinen tutkimus luo kuvaa ja tuo näkyväksi sen, kuinka vuorovaikutus sosiaalisessa todellisuudessa järjestyy ja rakentuu. Tässä tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita nimenomaan arjen toiminnan – kosketuksen - ilmenemisestä, järjestymisestä ja rakentumisesta osana ympäröivää kontekstia, päiväkotia.

Tässä tutkimuksessa aineistona on käytetty päiväkodissa kuvattua videokuvaa. Videoaineisto sopii tutkimuksen aineistoksi silloin, kun halutaan saada tietoa ihmisten välisestä sosiaalisesta vuorovaikutuksesta. Erityisen hyvin videoaineisto sopii käytettäväksi silloin, kun tutkimuksen kohteena ovat naturalistiset mikrotason ilmiöt (Heath, 2004; Lemke, 2007). Kosketus osana vuorovaikutusta voidaan määrittää tämän kaltaiseksi naturalistiseksi mikrotason ilmiöksi. Videoaineisto on olemukseltaan hyvin rikasta: videolla tapahtuu paljon asioita samanaikaisesti. Siksi Ericksonin (2006) mukaan on tärkeää, että tutkimuksen tekoa ohjaa jokin tarkempi ilmiö, johon tutkija kiinnittää huomiota. Tässä tutkimuksessa ilmiönä on aikuisen lapsen kohdistama kosketus lapsen itkiessä. Ilmiön voidaan siis todeta olevan hyvinkin rajattu. Mondadan (2011) ja Peräkylän (1997) mukaan

videoaineiston käyttäminen tutkimuksen aineistona mahdollistaa erilaisten yksittäisinä ilmenevien vuorovaikutuksen osatekijöiden ja näiden ajallisen järjestyksen tarkastelun. Näitä yksittäisiä vuorovaikutuksen osatekijöitä voidaan kutsua vuorovaikutuksen *modaliteeteiksi*. Kun yksittäiset modaliteetit tulevat videoaineiston myötä näkyväksi, samalla videoaineisto ikään kuin paljastaa vuorovaikutuksen yksittäisistä modaliteeteista rakentuvan kokonaisuuden ja kompleksisuuden. Voidaan siis sanoa, että videoaineiston asema tässä tutkimuksessa ja koko vuorovaikutuksen multimodaalisuuden selittäjänä on keskeinen. Lemken (2007) mukaan edellä mainittu mahdollistuu videoidun aineiston myötä siksi, että video voidaan aina tarpeen tullen pysäyttää, hidastaa ja katsoa uudelleen. Näin videoaineisto paljastaa arjen vuorovaikutuksessa tapahtuvan puheen (Goodwin, 1981) lisäksi kehollisen vuorovaikutuksen (Goodwin, 2000; Streeck ym., 2011).

Videoaineisto on siis tallenne aidosta vuorovaikutustilanteesta, jolloin tutkittava aineisto ja aineistosta nousevat havainnot ovat empiirisiä. Kuten jo aiemmin totesin, tässä tutkimuksessa ajatus on, että analyysi kumpuaa aineistosta nousevista ilmiöistä (Kääntä & Haddington, 2011). On kuitenkin huomattava, että päiväkodin arkea kuvaava videoaineisto ei ole luonteeltaan varsinaista arkikeskustelua tai – toimintaa, sillä Peräkylän (1997) mukaan institutionaaliset keskustelut eroavat arkisista keskusteluista. Institutionaalisessa viitekehyksessä tässä tutkimuksessa tarkastelen siis sitä, millä tavalla vuorovaikutus ilmenee tietyssä instituutiossa (päiväkodissa) tiettyjen ammatillisten roolien edustajien sosiaalisessa toiminnassa (varhaiskasvatuksen opettajat ja lastenhoitajat päiväkodissa). Kuitenkin lasten toiminta osana vuorovaikutusta voidaan nähdä heidän arkeaan – päiväkodissa lapset elävät joka päivästä elämäänsä institutionaalisessa ympäristössä. Kiinnostus tässä tutkimuksessa on siis kohdistunut nimenomaan institutionaaliseen kasvatustyön ammattilainen-lapsi asetelmassa tapahtuvan vuorovaikutuksen tutkimiseen ja siksi päiväkodissa kuvattu videoaineisto ja tästä tehty analyysi sopivat erinomaisesti selittämään sitä ilmiötä, josta tässä tutkimuksessa olen kiinnostunut.

Tämä tutkimus on aineistolähtöinen. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkimusta ohjaavat tutkimuskysymykset ovat nousseet aineiston analyysin myötä tekemistäni havainnoista. Aineisto on ikään kuin inspiroinut nostamaan erilaisia merkityksellisiä havaintoja ensin alustaviksi ja lopulta tutkimuksen varsinaisiksi tutkimuskysymyksiksi (Mason, 1996). Olen siis katsonut aineistoa niin, että lähtökohtana on ollut määrittelemäni teoreettinen viitekehys koskettamisen ja lapsen itkun osalta. Olen kuitenkin analyysiä tehdessäni antanut aineistolle tilaa kertoa niistä merkityksellisistä seikoista, jotka ilmiön kannalta nousivat tekemissäni havainnoissa ja tulkinnoissa keskeisiksi. Ensiksi, koskettaminen

luonne näytti olevan eri itkutilanteissa luonteeltaan erilaista. Tämän vuoksi ensimmäiseksi tutkimuskysymykseksi asetin kysymyksen, minkälaista koskettaminen on luonteeltaan. Toiseksi huomasin, että koskettaminen myös rakentuu tilanteissa eri tavoin. Tästä syystä toiseksi tutkimuskysymykseksi muodostui aluksi se, kuinka koskettaminen rakentuu aikuisen ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa itkutilanteissa. Kuitenkin huomasin, että määrällisesti merkittävimpänä koskettamisen tapana oli lohduttava kosketus. Lohduttava kosketus kuitenkin rakentui erilaisissa tilanteissa eri tavoin. Siksi toiseksi tutkimuskysymykseksi tarkentui ja muotoutui: millä tavoin lohduttava koskettaminen rakentuu aikuisen ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa lapsen itkiessä päiväkodissa? Kolmanneksi aineistosta nousi mielenkiintoisena vielä se, minkälaiset tekijät näyttivät vaikuttavan koskettamisen luonteeseen ja rakentumiseen. Näin ollen kolmanneksi tutkimuskysymykseksi asetin kysymyksen siitä, minkälaiset tekijät vaikuttavat koskettamisen luonteeseen ja rakentumiseen.

5.3 Aineiston analyysi

Tutkimusmenetelmänä tässä tutkimuksessa olen käyttänyt multimodaalista vuorovaikutusanalyysiä, joka pohjautuu keskustelunanalyysin viitekehykseen. Keskustelunanalyysi on menetelmä, jota on käytetty tutkimusmenetelmänä monilla eri tieteenaloilla (Tainio, 1997). Etnometodologiaan pohjaten keskustelunanalyysi perustuu kolmeen pääajatuksen: (1) vuorovaikutus on järjestelmällisesti rakentunutta, (2) kontekstin merkitys vuorovaikutuksen rakentumisessa on keskeinen ja (3) vuorovaikutuksessa mikään ei rakennu sattumanvaraisesti (Heritage, 1996). Nämä pääajatuksot ovat ohjanneet tutkimuksen aineiston analyysiä. Olen siis tarkastellut päiväkodissa tapahtuvaa arjen vuorovaikutusta järjestelmällisesti rakentuneena kokonaisuutena, jossa tilanteiden konteksti ja tässä kontekstissa tapahtuva vuorovaikutus ovat vaikuttaneet ja edelleen vaikuttavat tilanteen rakentumiseen. Tämä ei koskaan tapahdu sattumanvaraisesti, vaan jokaisella vuorovaikutuksen modaliteetilla on edellisiin modaliteetteihin kytkeytyvät merkitys. Kuten Hakulinen (1997) toteaa: yksittäisillä vuorovaikutuksen modaliteeteilla ja toisen vuorovaikutukseen osallistujan sanallisella tai kehollisella vastauksella on aina merkitys vuorovaikutuksen rakentumisessa. Multimodaalisuus tarkoittaa siis sitä, että vuorovaikutus rakentuu ikään kuin monikanavaisesti: ei vain puheen keinoin, vaan ottaen huomioon myös muut modaliteetit kuten kosketus, asento, ilmeet, katseet, eleet ja kehollisuus osana sitä. Pitkään juuri puhetta on pidetty vuorovaikutuksessa keskeisenä siten, että muut vuorovaikutuksen modaliteetit ovat toimineet puhetta tukevin vuorovaikutuksen

modaliteetteina (Goodwin, 2000; Jewitt, 2009). Multimodaalisen lähestymistavan voidaan siis sanoa nostavan tarkasteluun kaikki vuorovaikutukseen vaikuttavat vuorovaikutuksen osatekijät.

Multimodaalinen vuorovaikutusanalyysi pohjaa siis keskustelunanalyytiseen lähestymistapaan. Keskustelunanalyysi toimii hyvin aineiston analyysitapana silloin, kun ollaan kiinnostuneita sosiaalisen vuorovaikutuksen rakentumisen prosesseista. Keskustelunanalyysin arjen vuorovaikutustilanteiden tarkkojen litteraattien avulla päästään tarkastelemaan sitä, miten vuorovaikutus rakentuu siihen osallistuvien välille vuorotellen ja rakentuen osallistujalta toiselle (Kääntä & Haddington, 2011; Peräkylä, 2007). Metodi perustuu siis vahvasti empiiriseen aineistoon (nauhoitettu puhe tai video) ja tästä tehtyihin havaintoihin, jossa vuorovaikutus rakentuu toimijoiden välillä vuorottelevista ja jäsenyntyistä tulkintoista (Hakulinen, 1997). Multimodaalisen vuorovaikutusanalyysin avulla vuorovaikutusta päästään tarkastelemaan siitä lähtökohdasta, että yksittäiset vuorovaikutuksen modaliteetit rakentavat toimijoiden välille yhteisen ymmärryksen. Tätä kutsutaan vuorovaikutuksen intersubjektiivisuudeksi (Kääntä & Haddington, 2011). Goodwinin (2000) mukaan yksittäisiä vuorovaikutuksen modaliteetteja ei voida irrottaa muusta vuorovaikutuksesta eli kontekstista joissa yksittäinen modaliteetti tapahtuu. Vaikka vuorovaikutuksen modaliteetit ilmentyvätkin tilanteissa aina samanaikaisesti, Mondadan (2014) mukaan joku vuorovaikutuksen modaliteetti nousee tilanteissa dominoivaksi. Ensisijaisena tarkastelun kohteena on siis ollut koskettaminen osana vuorovaikutusta. Multimodaalisen lähestymistavan myötä kuitenkin myös muut vuorovaikutuksen modaliteetit kuin fyysinen kosketus on otettu huomioon.

Episodeissa oli toki nähtävissä myös paljon muutakin kuin itkun syytä määrittävät havainnot tai itkevän lapsen ja hänen kanssa toimivan aikuisen toiminta. Analyysissä keskityin kuitenkin tarkastelemaan sitä, mitä aikuinen tilanteessa tekee ja kuinka kosketus on osana muuta vuorovaikutusta. Tarkastelun kohteena oli siis se, kuinka aikuinen toimii suhteessa itkevään lapseen ja toisaalta se, kuinka itkevä lapsi toimii suhteessa hänen kanssa toimivaan aikuiseen. Osassa episodeista videolla näyttäytyi myös muita lapsia ja aikuisia toimimassa suhteessa itkevään lapseen, tällöin myös heidän välinen vuorovaikutus oli mukana episodien analyysissä. Tarkempaan analyysiin tästä aineistosta paikantui siis yhteensä 21 episodtia. Barronin (2007) mukaan videoaineiston suuri koko voi olla haasteena videoaineistosta tehtävälle analyysille. Tässä tutkimuksessa pystyin heti rajaamaan aineistoa pienemmäksi, kun paikansin aineiston analyysin aluksi aineistosta itkuepisodit. Tämä ilmiön kannalta merkittävien tilanteiden paikantaminen onkin

keskustelunanalyttisen vuorovaikutustutkimuksen analyysin ensimmäinen vaihe (Stevanovic & Weiste, 2018).

Analyysi lähti siis liikkeelle paikantamalla kohdat, joissa itkua tapahtui ja joissa itkevä lapsi oli nähtävissä videolta. Nämä tilanteet rajasin episodeiksi alkavaksi siitä hetkestä, kun itkun aiheuttanut tapahtuma tai toiminta alkaa ja loppuvaksi siitä kohdasta, kun itkeminen loppuu. Yksi tilanne jäi aineistosta pois siksi, että kamera kääntyi kuvamaan itkun alkaessa muita tapahtumia ja näin ollen tilanteesta ei saanut kunnolla selkoa. Lisäksi poikkeuksena edellä kuvatusta episodien rajauksesta kaksi episodtia loppuivat siihen, kun lapsi siirrettiin pois tilasta edelleen itkevänä (kun muissa tilanteissa itkun loppuminen oli episodtia rajaava tekijä). Yhdestä episodista muodostui analyysiyksikkö.

Kun episodit oli rajattu, ryhdyin katsomaan episodeja. Katsoessani episodien tapahtumia, pyrin saamaan vastauksen kysymykseen: ”*mistä tässä tilanteessa tapahtuu ja mistä tässä on kyse?*”. Katsoin episodeja uudelleen ja uudelleen toistaen kysymystä ja kirjoittaen samalla havaintojani ylös. Alustavia havaintojani tässä vaiheessa oli, että aikuisen itkevään lapseen kohdistama kosketus ei ollut toistuvasti aina samankaltaista, vaan episodit näyttivät olevan ylipäättään luonteeltaan ja tunnelmaltaan erilaisia. Toisissa tilanteissa näytti siltä, että tilanteen tunnelma oli rauhallinen ja aikuinen oli vahvasti läsnä tilanteessa asettuen lapsen tunnekokemukseen äärelle rauhallisten ja hellien kosketuksen siivittäminä. Toisissa tilanteissa taas tilanteen tunnelma oli virittyneempi ja aikuisen ja lapsen väliltä tuntui puuttuvan yhteinen sävel. Itkun syy näytti tässä vaiheessa olevan merkityksellinen sen suhteen, minkälaisena tilanne näyttäytyi. Tämän havainnon ja tulkinnan myötä ryhdyin luokittelemaan episodeja itkun syiden mukaan. Näitä itkun syitä näytti olevan kolmea erilaista: kipua, turhautumista ja ikävöintiä. Videolla ei aina näkynyt itsessään sitä tapahtumaa, mikä itkun oli aiheuttanut. Näissä episodeissa se oli kuitenkin tulkittavissa muusta aikuisen ja lapsen välisestä vuorovaikutuksesta. Itkun syiden luokat ja kuvaukset on selitetty tarkemmin Taulukossa 1.

ITKUN SYY	ITKUN SYYN KUVAUS
Kipu	Lapsi tuntee kipua kaatumisen, toiseen lapseen törmäämisen tai kivuliaan korvan seurauksena.
Turhautuminen	Lapsi on turhautunut koska ei saa tehdä itse haluamiaan asioita: ei saa haltuunsa tietynlaista lelua tai tavaraa, pääse haluamaansa istumapaikkaan tai pääse mukaan tiettyyn leikkiin.
Ikävöinti	Päiväkotiin saavuttaessa lapsi ikävöi poistuvaa vanhempaansa tai päivän aikana jotakuta hänelle tärkeää päiväkodin aikuista.

Taulukko 1. Lapsen itkun syyt ja kuvaukset.

Tässä vaiheessa jokainen episodi oli luokitettu johonkin yllä kuvatuista itkun syy- luokista. Seuraavaksi päätin tehdä episodeista karkean luettelon saadakseni paremman kokonaiskuvan siitä, mitä muuta tilanteissa tapahtui. Tähän luetteloon kirjasin episodille annetun numeron, tilanteeseen osallistuneet toimijat (A: aikuinen ja L: lapsi), kontekstin, lyhyen kuvauksen episodin tapahtumista ja episodin keston.

EPISODI	TOIMIJAT	KONTEKSTI	TOIMINNAN KUVAUS	AIKAOTANTA
E1	A1, A2, L1	Siirtymä	Lapsi on kaatunut ulkona ja satuttanut itsensä. Lapsi itkee ja aikuinen pitää häntä kädestä. Aikuinen ja lapsi ovat siirtymässä sisälle.	0:00:00-0:00:10

Taulukko 2. Esimerkki episodien karkeasta purusta.

Episodien karkea luettelo oli nimensä mukaisesti karkea. Tavoitteeni oli kuitenkin yksityiskohtainen vuorovaikutuksen analysointi. Jatkoisin siis analyysiä litteroimalla jokaisen episodin soveltaen keskusteluanalyysiin perustuvia litterointimerkintöjä (Seppänen, 1997). Soveltaen siksi, että joitain merkintöjä en tässä tutkimuksessa käyttänyt. Käytetyt merkinnät ja niiden selitykset olen kuvannut Liitteessä 1. Tavoitteeni oli päästä tarkemmin ja yksityiskohtaisemmin käsiksi siihen, mitä tilanteessa tapahtui ja miten tilanteeseen osallistuvien toimijoiden vuorovaikutus rakensivat tilanteen kulkua. Keskusteluanalyysissä tutkimuksessa aineiston litterointi on tärkeä osa aineiston analyysiä, koska tällöin

tulevat selvemmin näkyviksi vuorovaikutuksen vuorotteleva ja vaihteleva luonne (Seppänen, 1997). Aidot videoepisodit toimivat kuitenkin loppuun saakka pääasiallisena aineistona ja analyysin kohteena (Erickson, 2006). Seppäsen (1997) mukaan litteraatti on aina valikoiva: jotain näkökulmaa korostava, jolloin osa havainnoista jää vähemmälle huomiolle. Tässä tutkimuksessa koskettamiseen liittyvät teot sekä kehollisuus ylipäättään olivat keskiössä. Litterointeja tehdessä myös puhe nousi merkittävään asemaan. Katse ja kehon asento näyttäytyivät kosketusta ja puhetta vahvistavina tekijöinä. Litteraatteihin kirjattiin siis koskettaminen, puhe, katseet, ilmeet ja eleet. Koska aineistona on aitoja vuorovaikutustilanteita, niistä tehdyissä litteroinneissa näkyy aina myös tutkijan itse tekemät ratkaisut (Hakulinen, 1997). Kuitenkin litterointien asema on ainoastaan yhdellä tapaa aineistoa kuvaava – tässä tutkimuksessa videoepisodien litteroinnit ovat toimineet analyysivaiheen apuna ja tukena luoden ymmärrystä vuorovaikutuksen järjestyksestä osana muuta vuorovaikutusta.

Episodien litteroinnin aikana kokonaiskuva episodien sisällöstä tarkentui ja loi kuvaa vuorovaikutuksen järjestäytyneestä luonteesta. Tässä vaiheessa ensimmäinen havaintoni siitä, että koskettaminen on luonteeltaan erilaista erilaisissa tilanteissa, vahvistui. Yksityiskohtaisten litteraattien avulla tuli näkyväksi se, miten lapsen toiminta yhtä lailla rakensi tilanteen kulkua. Keskustelunanalyttisessä tutkimuksessa vuorovaikutus nähdään vaihtelevan ja järjestyvän vuorotellen toimijoiden välille (Kääntä & Haddington, 2011). Lapsen itku sai aikuisen toimimaan jollakin tavalla, esimerkiksi lohduttavilla kosketuksilla tai kehottavilla sanoilla. Se, minkälaista kosketusta aikuinen lapseen kohdisti, näytti liittyvän siihen, millä tavalla lapsi suostui vastaanottamaan kosketusta. Lapsi siis omalla vuorollaan rakensi vuorovaikutuksen järjestymistä. Tässä vaiheessa ensimmäinen tutkimuskysymys alkoi muodostumaan: minkälaista koskettaminen on luonteeltaan aikuisen ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa lapsen itkiessä päiväkodissa?

Tässä vaiheessa analyysiä näin oleelliseksi kirjata ja taulukoida yksittäisiä vuorovaikutuksen modaliteetteja. Tämä tarkoitti sitä, että katsoin episodiat ja kirjasin mitä ja minkälaista kosketusta siinä esiintyi: syliä, silittelyjä, halauksia, kädestä pitämistä, sylissä kantamista, kosketuksia lasta auttaessa jne. Kosketus oli havaintoja ohjaava modaliteetti. Kuitenkin multimodaalisen vuorovaikutusanalyysin mukaisesti analysoin myös sitä, mitä ja minkälaista puhetta, katseita tai kehollisia ilmauksia tilanteissa ilmeni. Tämä tarkoitti esimerkiksi sitä, että kirjasin ylös mihin aikuinen suuntasi katsettaan, miten aikuinen asettui kehollaan tilanteeseen tai mitä aikuinen tilanteessa puhui. Tarkoitukseni oli luoda kuvaus siitä, minkälaista koskettamista ilmenee ja minkälaista muuta vuorovaikutusta

näissä tilanteissa tapahtui. Tämän jälkeen ryhdyin etsimään, löytyykö tietynlaisten modaliteettien osalta samankaltaisuuksia episodien välillä. Aloin ryhmittelemään niitä episodeja, joissa vuorovaikutuksen modaliteetit näyttäytyvät samankaltaisina.

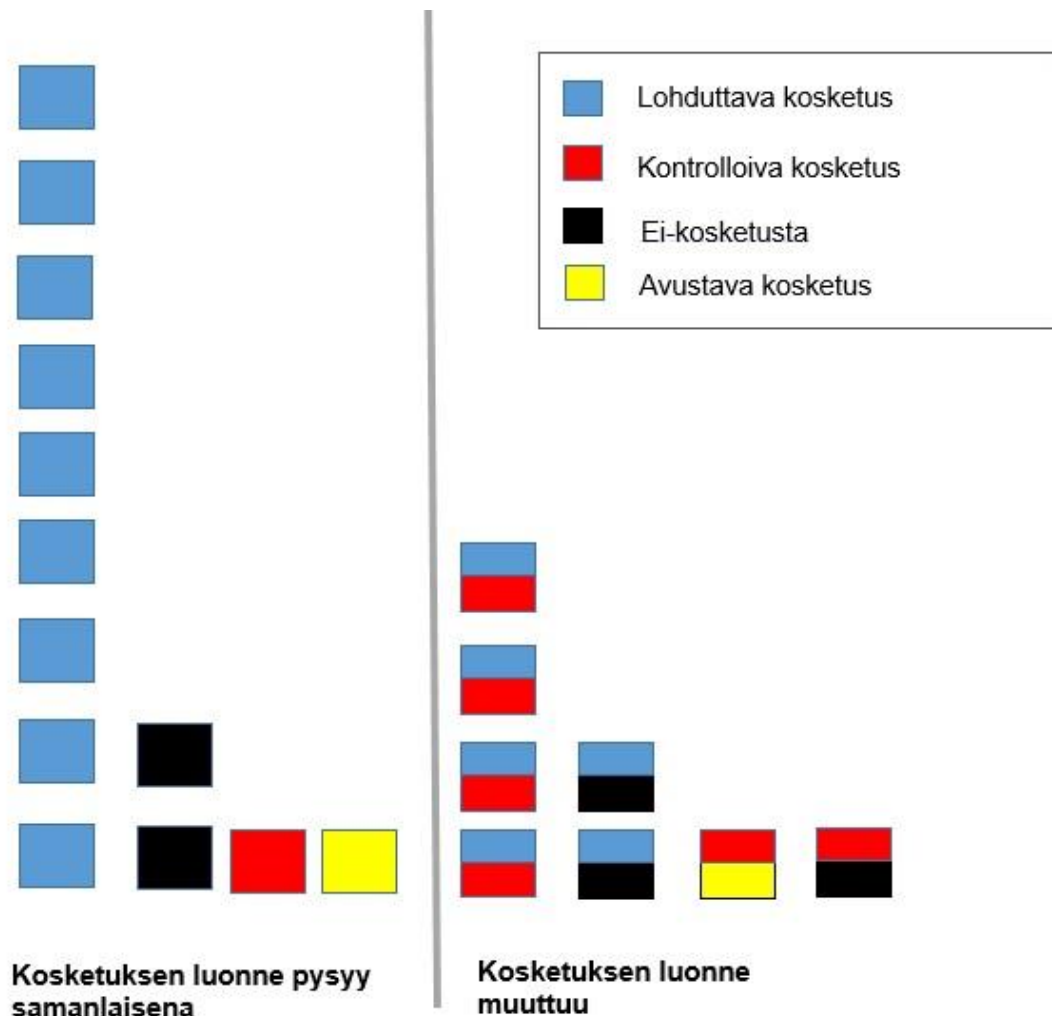
Modaliteettien taulukoinnin ja näiden yhdistelemisen tuloksena syntyi neljä erilaista kosketuksen luonnetta kuvaavaa kategoriaa: lohduttava, kontrolloiva, avustava kosketus ja ei-kosketusta. Pohdin aluksi, oliko tarpeen analysoida tilanteet, joissa aikuinen ei koskettanut lasta. Päädyin kuitenkin muodostamaan tästä oman kosketuksen luonnetta kuvaavan kategorian siksi, että kosketus näyttäytyi näissä hetkissä merkityksellisenä vaikakin muista kategorioista poikkeavalla tavalla: puuttumalla. Nämä kosketuksen luonnetta kuvaavat kategoriat ja niihin liitetyt vuorovaikutuksen modaliteetit on kuvattu Taulukossa 3. Olen kuvannut yhden kosketuksen tavan ilmenemismäärän numeerisesti sulussa kategorian nimen jälkeen. Yhdessä episodissa saattoi esiintyä yhtä tai kahta koskettamisen tapaa. Kun yhdessä episodissa oli nähtävissä kahta, ilmenemismäärät laskettiin molempiin kategorioihin. Näin erilaisia koskettamisentapoja oli yhteensä 29, kun episodeja oli yhteensä 21. Masonin (1996) mukaan myös laadullisessa tutkimuksessa voidaan esittää joitain tuloksia numeerisesti, mutta ne eivät ole tuloksissa keskeistä. Tässä yhteydessä numeeriset kosketuksen luonnetta kuvaavien kategorioiden esiintyvyydet tuovat osaltaan lukijalle näkyväksi sitä, kuinka usein mitäkin kategoriaa ilmeni episodeissa.

	KOSKETUS	KOSKETUKSEN LUONNE	MUU VUOROVAIKUTUS	ITKUN SYY
Lohduttava kosketus (15)	- Sylissä pitäminen - Syleily tai puolisyyleily	- Kokonaisvaltaisen kehon silittely ja halailu	- Aikuinen sanoittaa lapsen tunnetta, selittää tilannetta tai yrittää ohjata lapsen huomion muualle - Aikuinen katsoo lempeästi itkevää lasta	Kipu Turhautuminen
	- Kasvojen, käsivarsien, selän ja/tai vatsan silittäminen	- Staattinen sylissä pitäminen	- Aikuinen kohdistaa muun vuorovaikutuksen muihin ympärillä oleviin lapsiin	Ikävöinti
Kontrolloiva kosketus (7)	- Sylissä pitäminen	- Sylissä pitämisen lapsen vastustellessa - Sylissä kantaminen toiseen paikkaan lapsen vastustellessa	- Aikuinen sanoittaa tapahtumaketjua liittäen siihen kasvatuksellista ohjausta tai tulkintaa lapsen tunteesta - Aikuinen kohdistaa katseen lapseen, vaikka lapsi vastustustelisi katsetta.	Kipu Turhautuminen
	- Kädestä pitäminen	- Kädestä kiinni pitäen kuljettaminen paikasta toiseen	- Aikuinen sanoittaa tapahtumaketjua - Aikuinen kohdistaa katseen sinne, minne on suuntaamassa	
Avustava kosketus (2)	- Käsien koskettaminen	- Lapsen vaatteiden päälle laittaminen käsillä		Turhautuminen
		- Kipua aiheuttavan kohdan paikantaminen käsillä	- Aikuinen sanoittaa tapahtumaketjua - Aikuisen katse on suunnattuna vuorotellen avustettavaan lapseen ja muihin lapsiin ja aikuisiin, jotka ovat samassa tilassa	Kipu
Ei kosketusta (5)			- Aikuinen sanoittaa tilannetta ja ohjaa lasta toimimaan jollakin tavalla, esimerkiksi siivoamaan heittämiensä lelun	Turhautuminen
			- Aikuinen seuraa katseella lapsen toimintaa ja vahvistaakseen kehotuksia hyödyntää käsillä osoittamista	

Taulukko 3. Kosketuksen luonnetta kuvaavat kategoriat.

Kosketuksen luonnetta kuvaavien kategorioiden avulla pystyin kuvaamaan sitä, minkälaista koskettaminen oli luonteeltaan. Tämän myötä koskettamista näytti olevan luonteeltaan ainakin neljää erilaista. Tämän vaiheen aikana olin huomannut, että yhdessä episodissa näyttäytyi joko koko tilanteen ajan samanlaista kosketusta tai kahta erilaista kosketusta. Esimerkiksi niin, että kosketus oli tilanteen aikana koko ajan lohduttavaa tai tilanteen aluksi kosketus oli kontrolloivaa mutta muuttui tilanteen edetessä lohduttavaksi. Jälleen olin analyysiä ohjaavan kysymyksen äärellä: *mistä tämän kaltaisissa tilanteissa oli kyse?* Olin siis tehnyt mielestäni mielenkiintoisen havainnon, että koskettamisen luonne ei pysy staattisena yhden episodin aikana vaan se joissain tilanteessa muuttui tilanteen edetessä. Tässä vaiheessa toinen tutkimuskysymys alkoi muotoutua: miten kosketus rakentuu aikuisen ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa lapsen itkiessä päiväkodissa? Mason (1996) mukaan tämän kaltainen aineiston ja analyysin välillä tapahtuva tutkimuskysymysten muotoutumisen prosessi on tyypillinen laadulliselle tutkimukselle.

Tässä vaiheessa olin siis sen kysymyksen äärellä, miten kosketus rakentuu osaksi vuorovaikutusta lapsen ja aikuisen välille. Päätin tehdä episodeista värikartan, jonka tarkoitus oli havainnollistaa erilaisista tilanteista muodostuvaa kokonaiskuvaa. Kukin kosketuksen luonnetta kuvaava kategoria sai oman värikoodin. Tein värikartan paperilla ja värikynillä ja asetin väritetyt paperit seinälle ryhmitellen samanväriseksi koodatut episodit vierekkäin. Kuvio 1 mallittaa tehtyä värikarttaa.

Kuvio 1. Kosketuksen rakentuminen.

Kuviossa 1 yksi neliö kuvaa yhtä episodtia. Näin ollen vasemmalla olevat yksittäiset neliöt kuvaavat niitä episodeja, joissa koskettaminen oli luonteeltaan samanlaista koko tilanteen ajan. Väri kertoo, minkälaista koskettaminen näissä tilanteissa oli. Oikealta löytyvät episodit, joissa koskettamisen luonne muuttui tilanteen edetessä. Alempi väri kertoo, minkälaista koskettaminen oli luonteeltaan ensin ja ylempi sen, millaiseksi koskettaminen muuttui tilanteen edetessä. Värikartan tekeminen auttoi kokonaiskuvan hahmottamisessa ja vahvisti havaintoani siitä, että tilanteet näyttivät rakentuvan ainakin kosketuksen luonteen osalta episodeissa eri tavoin.

Kuten Kuviosta 1 voidaan havaita, lohduttava koskettaminen (sininen väri) näyttäytyy ylliedustettuna kuvion molemmin puolin. Tästä syystä päätin keskittyä tässä vaiheessa erityisesti lohduttavaan koskettamiseen. Toinen tutkimuskysymys muotoutui uuden-

laiseksi: miten lohduttava koskettaminen rakentuu lapsen ja aikuisen välisessä vuorovaikutuksessa lapsen itkiessä päiväkodissa? Jatkoisin siis tässä vaiheessa vain lohduttavaa kosketusta sisältävien tilanteiden parissa, joita oli yhteensä 15. Edelleen jatkoin samalla analyysiä ohjaavalla kysymyksellä: *mistä näissä lohduttavan koskettamisen tilanteissa oli kyse?* Ryhdyin listaamaan asioita, joita näissä tilanteissa tapahtui ja tarkastelemaan, oliko itkun syyllä yhteyttä näihin tilanteisiin. Havaitsinkin, että kun lapsi ilmaisi haluttomuuttaan olla vuorovaikutuksessa ja itkun syynä oli turhautuminen, kosketus ei ollut välittömästi lohduttava. Kuten kuviosta 1 voidaan havaita, lohduttavaan kosketukseen johtavat tilanteet rakentuivat joko kontrolloivasta kosketuksesta lohduttavaan koskettamiseen tai sanallisen (eli ei kosketusta-kategorian) ohjauksen kautta lohduttavaan koskettamiseen. Lapsen turhautuneisuus ja haluttomuus olla vuorovaikutuksessa näyttäytyivät siis lohduttavan kosketuksen rakentumisen osalta merkityksellisinä.

Katsoin kaikki lohduttavan koskettamisen tilanteet näkökulmana se: mikä oli itkun syy ja miten lapsi vastaanotti lohdutusta. Havaitsinkin, että kosketuksen ollessa lohduttavaa koko tilanteen ajan, itkun syyllä ei ollut merkitystä. Näissä tilanteissa lapsi kuitenkin vastaanotti aikuisen häneen kohdistamaa kosketusta. Toisin oli tilanteissa, joissa kosketus oli lohduttavan kosketuksen lisäksi myös jotain muuta: näissä tilanteissa oli aina mukana turhautumista itkevä lapsi, joka vastusti aikuisen häneen kohdistamaa vuorovaikutusta. Osassa tilanteissa havaitsin, että joissain tilanteissa koskettamisen luonteen muuttuessa myös tilannetta hoitava aikuinen vaihtui. Yhdessä itku-tilanteessa selittäviä tekijöitä saattoi olla useampia kuin yksi siten, että tulkitsin kosketuksen luonteen muuttuneen useammasta kuin yhdestä syystä. Nämä muutosta selittävät tekijät siis limittyivät usein toisiinsa. Näin ollen erittelin vielä muuttuvista tilanteista sen, mitä tulkitsin tapahtuvaksi silloin, kun kosketuksen luonne muuttui. Tässä vaiheessa analyysiä muodostin vielä uuden tutkimuskysymyksen: minkälaiset tekijät vaikuttavat koskettamisen luonteen muutokseen?

Kuviosta 1 voidaan havaita, että kuudessa episodissa ei ollut lohduttavaa koskettamista ollenkaan. Tämä oli itsessään mielenkiintoisena näyttäytyvä seikka tutkittavan ilmiön kannalta. Varsinainen tutkimuskysymys kosketuksen rakentumisesta kohdistui lohduttavaan kosketukseen. Halusin kuitenkin analysoida myös tilanteita, joissa lohduttavaa koskettamista ei tapahtunut. Nämä osaltaan vahvistivat analyysin johdonmukaisuutta sekä kuvaavat tutkittavan ilmiön moninaisuutta. Tilanteita, joissa lohduttavaa koskettamista ei ollut, mutta koskettaminen pysyi koko tilanteen ajan samana, oli yhteensä neljä. Näistä kaksi oli sellaisia, joissa aikuinen kohdisti lapseen vain sanallista ohjausta. Yksittäisinä ilmenneet tilanteet olivat kontrolloivan ja avustavan kosketuksen tilanteet. Näissä tilan-

teissa yhdistävänä tekijänä näyttäytyi se, että lapsen itku ikään kuin hiipui ja loppui itseksseen tilanteen edetessä. Tilanteita, joissa kosketus ei ollut lohduttavaa, mutta muuttui kahden erilaisen kosketuksen välillä tilanteen edetessä, oli yhteensä kaksi. Näitä olivat tilanne, joissa avustavan koskettamisen jälkeen ilmeni kontrolloivaa koskettamista sekä tilanne, jossa sanallisen ohjauksen jälkeen tapahtuvaa kontrolloivaa koskettamista. Näiden osalta yhteisenä tekijänä näyttäytyi se, että tilanteen lopuksi aikuinen kantoi lapsen pois tilasta edelleen itkevänä kuvaavan kameran ulottumattomiin. Merkittävää näiden kuuden tilanteen rakentumisessa oli, kuinka tilanne päättyi. Siksi tarkastelin tarkemmin tilanteen päättymiseen liittyneitä tekijöitä. Tilanteet voitiinkin jakaa kahteen luokkaan: tilanteet, joissa itku hiipui itseksseen ja tilanteet, joissa itkevä lapsi kannettiin pois edelleen itkevänä tilasta. Varsinainen tutkimuskysymys kosketuksen rakentumisesta liittyi lohduttavaan koskettamiseen. Nämä yhteensä kuusi ei lohduttavaa kosketusta sisältävät tilanteet olivat kuitenkin määrällisesti huomattava osuus kokonaisepisodeista. Näin ollen ne osaltaan antoivat tärkeää tietoa siitä, mitä tapahtuu ja mistä on kyse silloin, kun itkevää lasta ei kohdata lohduttavilla kosketusteoilla.

6 Tutkimustulokset ja niiden tulkintaa

Tässä luvussa esittelen tutkimuksen keskeiset tulokset. Luvussa 6.1 kuvaan kosketuksen luonnetta itkun hetkillä kosketuksen luonnetta kuvaavien kategorioiden avulla. Tulos kertoo sitä, minkälaisena koskettaminen näyttäytyi lapsen ja aikuisen välisessä vuorovaikutuksessa lapsen itkun hetkillä. Tämän jälkeen kuvaan luvuissa 6.2 ja 6.3 koskettamisen (erityisesti lohduttavan koskettamisen) rakentumista ja rakentumiseen vaikuttaneita tekijöitä.

6.1 Koskettamisen luonne

Aikuisen lapseen kohdistama kosketus oli erilaista erilaisissa tilanteissa. Eriteltävissä oli neljä erilaista koskettamisen tapaa, joita kuvaan koskettamisen luonnetta kuvaavien kategorioiden avulla. Nämä kategoriat olivat lohduttava kosketus, kontrolloiva kosketus, avustava kosketus ja ei koskettamista. Yhteensä erilaisia koskettamisen tapoja näyttäytyi tilanteissa 29, kun yhdessä itkutilanteessa oli havaittavissa yhtä tai kahta eri koskettamisen tapaa. Yleisin oli lohduttava kosketus (15). Toiseksi eniten oli kontrolloivaa koskettamista (7), kolmanneksi eniten tilanteessa ei kosketettu lainkaan (5). Vähiten esille tuli avustavaa koskettamista (2). Seuraavissa luvuissa tarkastelen erilaisia koskettamisen tapoja kosketusta kuvaavien kategorioiden avulla omassa kontekstissaan.

6.1.1 Lohduttava kosketus

Lohduttavassa koskettamisessa koskettamisen tavat olivat moninaisia: syleilyä, puolisyyleilyä (jos tilanteessa lapsi seiso) ja silittämistä eri kehon osista. Eri tilanteissa silitysten määrä ja kesto vaihtelivat, mutta koskettaminen oli kaikilta osin hellää ja rauhoittavaa. Lohduttavan koskettamisen osalta itkun syyllä ei ollut merkitystä, vaan lohduttavaa koskettamista oli nähtävissä niin kivun, turhautumisen ja ikävöinnin aiheuttamissa itkutilanteissa. Lohduttavaa kosketusta sisältävissä tilanteissa lohduttaminen näyttäytyi kokonaisvaltaisesti siten, että aikuinen käytti erilaisia lohduttavan koskettamisen tapoja sekä puhetta rauhoittaakseen lasta. Lohduttavan koskettamisen tilanteissa puheessa ilmeni sensitiivisyys (Pascal & Bertram, 2003), kun aikuinen selitti tai selvitti itkun syytä lapselle sanoittaen hänen tunnekokemustaan. Lohduttava koskettaminen yhtä lailla ilmaisi aikuis-

sen hyväksyntää lapsen kokemalle tunteelle. Lohduttavaa koskettamista kuvaa esimerkkitilanne 1, jossa lapsi Ville on satuttanut itsensä ja lastenhoitaja Ella tulee lohduttamaan häntä.

Esimerkki 1. Lohduttava kosketus

- 1 Ville:** Ä Ä Ä:
2 ((kallistaa päätä taaksepäin))
3 Ella: ((kietoo kädet Villen ympärille ja asettaa toisen käden poskelle ja heijaa Villeä))
4 Ville: ÄÄ:
5 Ella: ((syleilee Villeä))
6 Ville: ÄÄ
7 Ella: *kerrotko (.) sattuko sua johonki*
8 ((keventää syliä ja kääntää Ville siten että saa otettua katsekontaktin Villeen))
9 Ville: *joo:*
10 Ella: *joo säikähditkö sä*
11 ((ottaa Villen halaukseen siten että Villen pää on Ellan olkapäällä))
12 Ville: ((pudistaa päätä))
13 Ella: *ei se mitään (.) sitä sattuu (.) ei onneks sen vakavammin*
14 ((silittää selästä))
15 Ville: ((siirtyy halauksesta istumaan syliin))

Esimerkissä 1 Ville itkee voimakkaasti ja Ella ottaa hänet syliinsä. Aluksi Ella syleilee ja silittää (rivit 3-5) Villeä siten, että Ville on hellässä halausotteessa. Vuorovaikutus alkaa intensiivisestä, aktiivisesta lohduttavasta halauksesta ja syleilystä. Kosketus näyttäytyy ensisijaisena lohduttamisen keinona tässä vaiheessa. Kuitenkin Ella ryhtyy käyttämään myös puhetta ja katsetta selvittääkseen miksi Ville itkee ja mihin häntä sattuu (7-9). Ville vastaa tähän myönteisesti luoden Ellalle ymmärryksen siitä, miksi hän itkee. Tällöin koskettamalla lohduttaminen vähenee ja tilannetta selvittävä puhe nousee suurempaan rooliin. Puheen jälkeen Ella ryhtyy vielä uudestaan aktiivisesti koskettamalla (rivit 13–14) lohduttamaan Villeä siirtämällä hänet halausotteeseen ja kallistaen Villen pään omalle olkapäälleen (rivi 11). Tämän jälkeen hän osoittaa ymmärrystä Villen kokemalle tunteelle toteamalla: *”ei se mitään – sitä sattuu”*. Tällöin katsekontakti häviää, mutta aktiivinen lohduttava kosketus jatkuu siihen asti, kunnes Ville itse irrottautuu läheisestä fyysisestä kontaktista. Tässä esimerkissä voidaan nähdä Cekaiten & Holm Kvistin (2017) määrittelemä head-to-head-muodostelma, jossa aikuinen ja lapsi asettuvat lohdutustilanteessa kehollisesti niin, että lapsi saa aikaa ja tilaa kokea kärsimystään sekä selvitä yli tästä tunnetilasta.

Lohduttava koskettaminen ei näyttäytynyt aina Esimerkissä 1 kuvatun kaltaisena, aktiivisena ja intensiivisenä koskettamisena. Ottaen huomioon päiväkodin institutionaalisen kasvatuksen viitekehyksen, on selvää, että usein tilanteissa oli meneillään myös muita tapahtumia kuin itkevään lapseen liittyvät tekijät. Näin ollen lohduttava koskettaminen näyttäytyi myös luonteeltaan passiivisempänä, mutta silti lohduttavana. Lohduttava kosketus oli luonteeltaan passiivista sellaisissa tilanteissa, joissa vuorovaikutus kohdistui

itkevän lapsen lohduttamisen lisäksi myös muihin asioihin: toisiin lapsiin, aikuisiin, esi-neisiin tai ympäröiviin tapahtumiin. Näissä tilanteissa jokin muu kontekstissa tapahtuva toiminta jollain tavalla esti aktiivisen lohduttavan koskettamisen tapahtumisen. Tällöin koskettaminen oli kyllä luonteeltaan lohduttavaa, mutta se oli intensiteetiltään passiivista ja jäi ikään kuin muun vuorovaikutuksen (kuten puheen ja katseen) varjoon. Lohdutta-minen onnistui kuitenkin passiivisemmankin kosketuksen avulla. Cekaite (2016) onkin todennut, että kosketus voi toimia voimakkaana vuorovaikutuksellisenä tekona silloin, kun meneillään on paljon erilaisia asioita samanaikaisesti. Esimerkissä 2 on kuvattu ti-lanne, jossa lapsi Ville on ajanut tilanteessa itkevän lapsi Sofian päälle pyörällä ja opet-taja Jaana on tullut selvittämään tilannetta. Myös lapsi Turo yrittää liittyä tilanteeseen. Tässä lohduttava koskettaminen on intensiteetiltään passiivista, mutta silti luonteeltaan lohduttavaa.

Esimerkki 2. Lohduttava kosketus

1 Jaana:	((ottaa itkevän Sofian puolikkaaseen halaukseen ja nostaa syliin))
2	<i>mitä pitäis nyt Sofialle tehdä</i>
3	((katsoo Villeä))
4	[Turo tulee puhumaan Jaanalle]
5 Jaana:	<i>hyst odota vähän aikaa</i>
6 Sofia:	ä: (.) ää:
7 Jaana:	mitä tässä pitäis nyt Sofialle tehdä
8	((pitää Villeä selän takaa kiinni))
9 Ville:	((kuiskaa jotain))
10 Jaana:	<i>MITÄ</i>
11 Sofia:	Ä: Ä:
12 Jaana:	<i>Jaana ei kuule</i>
	((laittaa korvaa kohti Villeä))

Esimerkissä 2 Jaana hoitaa tilannetta, jossa Ville on ajanut pyörällä toisen lapsen, So-fian, päälle. Jaana ottaa ensin itkevän ja itsensä satuttaneen Sofian syliin (rivi 1). Tämän jälkeen Jaana suuntaa katseensa Villeen ja kehottaa häntä pohtimaan, mitä tällaisessa tilanteessa tulisi tehdä (rivi 2-3). Samalla kolmas lapsi, Turo, tulee kertomaan jotain aja-tuksiaan Jaanalle, johon Jaana vastaa sanoilla ”*hyst odota vähän aikaa*” (rivi 4). Ensin Jaanan katse ja tämän jälkeen puhe ovat siirtyneet muualle kuin itkevään Sofiaan. Jaana pitää tilanteessa Sofiaa sylissään koko ajan, mutta jatkaa johdonmukaisesti moraalista kasvatust keskustelua Villen kanssa (rivit 7-12). Jaana kohdistaa vuorovaikutuksen siis passiivisen, mutta lohduttavan kosketuksen avulla itkevään Sofiaan, mutta pystyy sa-malla muulla vuorovaikutuksella (puheella ja katseella) hoitamaan muita vuorovaikutus-yhteyksiä. Tässä tilanteessa muut vuorovaikutusyhteydet olivat Villen kanssa käyty mo-raalinen kasvatust keskustelu anteeksi pyytämiseen liittyen ja Turolle sanallisesti vastaa-minen hänen yrittäessä osallistua meneillään olevaan tilanteeseen.

Tässä ja aikaisemmassa tutkimuksessa (Cekaite ja Holm Kvist, 2017 & Goodwin, 2017) tuloksena oli, että kosketus ei ollut useinkaan ainut tapa vastata itkuun: siihen yhdistyi puhe tai katse, jotka vahvistivat lohduttamista. Koskettamisella on kuitenkin vuorovaikutuksessa niin vahva viesti, että se ei tarvitse välttämättä sanoja tai katseita ilmentyäkseen lohduttavana (Esimerkki 1). Mondada (2014) onkin todennut, vuorovaikutuksessa joku vuorovaikutuksen tapa nousee keskiöön. Tämän ja aikaisemman tutkimuksen (Cekaite ja Holm Kvist, 2017) valossa voidaan todeta, että kosketuksen avulla aikuinen auttaa lasta asettumaan tunteensa äärelle ja käsittelemään hädän tunnetta oman kehonsa ja ruumiillisuutensa kautta. Aikuinen toimiessaan näin, antaa lapsen tunteelle tilaa ilmaisten kehollisesti: sinä ja tunteesi ovat hyväksytyjä tässä hetkessä.

Tässä tutkimuksessa lohduttava koskettaminen näyttäytyi siis määrällisesti useimmiten (yhteensä 15) aikuisen koskettamisen tapana lapsen itkun hetkillä. Näissä tilanteissa lapsen itku oli voimakasta kivun, turhautumisen tai ikävöinnin seurauksena. Aiempi tutkimus toteaa, että lapsen itkiessä voimakkaasti itsensä satuttamisen tai surullisuuden seurauksena, aikuinen tehostaa lohduttamista käyttäen dynaamisesti erilaisia vuorovaikutuksellisia keinoja (Cekaite & Holm Kvist, 2017). Tämä vahvistui myös tässä tutkimuksessa. Merkittävää oli myös se, että intensiivinen kosketuksen avulla lohduttaminen saattoi jäädä kontekstitekijöiden vuoksi ilmenemättä (Esimerkki 2). Goodwin (2000) onkin tuonut esille, että tilanteen konteksti vaikuttaa vuorovaikutuksen rakentumiseen. Tähän nojaten myös tämän tutkimuksen tuloksissa näyttäytyi vuorovaikutuksen kontekstisidonnainen luonne.

6.1.2 Kontrolloiva kosketus

Lohduttavan koskettamisen jälkeen yleisin koskettamisen tapa oli kontrolloiva koskettaminen (yht. 7). Kontrolloiva kosketus ei ollut luonteeltaan lohduttavaa, vaan lapsen toimintaa ohjaavaa ja dominoivaa. Kontrolloivaa koskettamista tapahtui silloin, kun lapsi oli voimakkaasti turhautunut. Kontrolloiva koskettaminen ilmeni kahdella tavalla: lapsen kuljettamisena kädestä kiinni pitäen tai lasta sylissä pitäen hänen vastustellessa. Kontrolloivan koskettamisen käsitettä on aikaisemmissa tutkimuksissa käytetty kuvaamaan tilanteita, joissa koskettamisen avulla suunnataan tai ohjataan lapsen toimintaa käyttäen vähäisesti fyysistä voimaa (Bergnehr & Cekaite, 2017). Myös tässä tutkimuksessa kontrolloiva koskettaminen oli lapsen toimintaa suuntaavaa ja ohjaavaa. Tässä tutkimuksessa kontrolloivaan koskettamiseen liittyi kuitenkin myös aikuisen pyrkimys rauhoittaa voimakkaan tunnekokemuksen kanssa kamppailevaa lapsi pitelemällä häntä sylissä. Näin ollen näihin tilanteisiin liittyi joissain tilanteissa myös melko voimakasta fyysisen

voiman käyttöä, jos lapsi vastusteli kulkemista käsikkäin aikuisen kanssa tai syliin ottamista. Toisaalta Bergnehrin & Cekaiten (2017) tutkimuksessa tarkasteltiin kaikenlaisia arjen tilanteita varhaiskasvatuksessa. Näin ollen voidaan olettaa, että tilanteet olivat intensiteetiltään jossain määrin erilaisia, kuin tämän tutkimuksen tarkastelussa olevat itkun hetket.

Esimerkki 3 kuvaa sellaista tilannetta, jossa lastenhoitaja Minttu kontrolloi kosketuksen avulla lapsi Leevin toimintaa siirtämällä hänet kädestä kiinni pitäen toiseen paikkaan.

Esimerkki 3. kontrolloiva kosketus.

- 1 Minttu:** *sinä olet ollut mutta jos sinä et siinä äsken ollut niin sitten Elias voi siihen mennä*
2 ((Leevi nousee ylös ja lähtee juoksemaan pois päin))
3 Leevi: *ElH: (.) en halua:*
4 ((juoksee itkien pois päin))
5 Minttu: ((kävelee kohti Leeviä))
6 Leevi: *ä: ä: ä:*
7 ((menee kaiteen taakse))
8 Minttu: ((ottaa Leeviä kädestä kiinni ja kuljettaa portaille istumaan))
9 *muistatko kun ollaan sovittu että jo se on vapaa niin silloin siihen saa mennä*
10 Leevi: *ja minä haluan*
((kääntyy istumaan pois päin))

Esimerkissä 3 Minttu hoitaa tilannetta, jossa Leevi haluaisi ajaa polkupyörällä. Toinen lapsi, Elias, on ottanut sen käyttöönsä. Aluksi Minttu sanoittaa tilannetta Leeville (rivi 1). Leevi kuitenkin turhautuu tästä ja juoksee itkien kauemmaksi Mintusta (rivit 2-3). Leevi ilmaisee sekä sanallisesti että kehollisesti tyytymättömyytensä tilanteeseen. Minttu kävelee Leevin luokse (rivi 5), ottaa häntä kädestä ja kuljettaa hänet istumaan portaille (rivi 8) – tässä vaiheessa on nähtävissä luonteeltaan kontrolloivaa koskettamista. Tämä jälkeen Minttu sanallistaa vielä uudestaan tilanteen kulkua Leeville (rivi 9), joka vastaa Mintun puheeseen ilmaisemalla edelleen tyytymättömyytensä sanallisesti sekä kehollisesti kääntäen pois päin itsensä (rivi 11).

Kontrolloiva koskettaminen kerrostui tilanteissa puheeseen siten, että aikuinen käyttää kosketusta kontrolloidakseen lapsen toimintaa ja samanaikaisesti selittää tilanteen kulkua tai käy jonkinlaista kasvatuksellista keskustelua lapsen kanssa tilanteesta. Tämä oli nähtävissä Esimerkissä 3, kun aikuinen kuljettaa lapsen portaille istumaan ja käy samalla keskustelua lapsen kanssa siitä, miksi hän ei voi ajaa pyörällä juuri nyt.

Esimerkissä 3 aikuinen kontrolloi lapsen toimintaa kädestä pitäen kuljettamalla lapsen kädestä pitäen. Tämän lisäksi kosketus oli luonteeltaan kontrolloivaa sellaisissa tilanteissa, joissa aikuinen otti itkevän lapsen syliinsä ja piteli häntä sylissä lapsen vastustel-

lessa. Sylissä kantaminen (vrt. lohduttava koskettaminen) oli siis kontrolloivaa koskettamista silloin, kun lapsi vastusteli syliin ottamista. Esimerkki 4 kuvaa tilannetta, jossa lapsi Elsa on turhautunut ja aloittanut vaimean itkun, koska ei saa tehdä haluamaansa palapeliä. Lastenhoitaja Anna päättää hakea lapsen syliinsä selvittämään tilannetta, vaikka lapsi itse kieltäytyy sylistä.

Esimerkki 4. kontrolloiva kosketus.

- 1 Anna:** *sä voit Elsa välillä tehdä myös sen (toisen palapelin)*
2 Elsa: *((pudistaa voimakkaasti päätä ja kääntyy pois palapelien luota nyhykien))*
3 Anna: *tuukko Elsa syliin hetkeks*
4 *((lähtee kävelemään kohti Elsa))*
5 Elsa: *((pudistaa päätä))*
6 *ÄLÄ (.) e: e:*
7 *((perääntyy kauemmaksi))*
8 Anna: *onko vähän ollu itkuaamu (.) tuu vähäks aikaa mä nappaan sut täältä tuut sylii*
9 *kyllä (.) on ollu vähän itkuaamu*
10 *((nostaa Elsan syliin ja kantaa kauemmaksi penkille))*

Esimerkissä 4 Elsa on turhautunut, koska ei saa tehdä haluamaansa palapeliä toisen lapsen tehdessä sitä. Elsa ryhtyy nyhyttämään, kun Anna ehdottaa toista palapeliä tehtäväksi (rivi 1). Elsa osoittaa harmiaan kääntämällä kehoaan pois palapeleistä ja muista lapsista (rivi 2). Tällöin Anna käy ottamassa Elsan syliin sanallistaen samalla tilannetta (rivi 3-4). Elsa ilmaisee niin sanallisesti kuin kehollisesti, että ei tahdo tulla syliin (rivit 5-7). Tästä huolimatta Anna ottaa Elsan syliin ja kantaa hänet istumaan kauemmaksi penkille edelleen tulkiten ja sanallistaen tilannetta (rivit 8-10). Tämän kaltaisissa tilanteissa aikuinen siis teki päätöksen ottaa itkevä lapsi syliin, vaikka lapsi tätä vastusti. Voidaan kuitenkin tulkita, että tilanteessa aikuisen tavoite ei varsinaisesti ollut toimia lapsen tahdon vastaisesti vaan rauhoittaa tunnelmaltaan virittynyt tilanne.

Kontrolloiva koskettaminen näyttäytyi siis kahdella erilaisella tavalla: kädestä pitäen kuljettamisena tai syliin nostamisella lapsen vastustellessa. Puhe näissä tilanteissa sanallisti niin tilanteen kulkua kuin lapsen tunnetta. Mukana oli myös kasvatuksellista sanallista ohjausta, kuten säännöistä muistuttamista. Lapsen puhe ja kehollisuus ilmaisivat turhautuneisuutta ja tyytymättömyyttä näissä tilanteissa. Kontrolloivan koskettamisen tilanteissa aikuisen kohdistama vuorovaikutus näyttäytyi ennemmin dominoivana lapsen toimintaa suuntaavana kuin sensitiivisenä lapsen tunnetta ymmärtävänä. Voidaan kuitenkin tulkita, että lapsen sanalliset ja keholliset vastustavat ilmaisut vaikuttivat siihen, että aikuisen osoittama kosketus ei päässyt rakentumaan tilanteissa lohduttavaksi. Tämä tulos on laajalti linjassa aikaisemman tutkimuksen (Cekaite, 2015; Cekaite, 2016) kanssa siitä, että kosketuksen yksi tarkoitus on kontrolloida lapsen toimintaa aikuisen ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa.

6.1.3 Avustava kosketus

Tilanteet, joissa aikuinen käytti kosketusta avustaakseen lasta itkun hetkellä, nimesin avustavaksi kosketukseksi. Avustavalla kosketuksella on edeltäviä koskettamisen tapoja ehkä selkeämpi, toiminnallisempi tehtävä: auttaa lasta laittamaan vaatteita päälle tai etsiä kipua aiheuttava kohta lapsen kehosta. Avustavan koskettamisen tilanteissa aikuisen toiminta voitiin nähdä lohduttavana, vaikka koskettamisen luonne ei sitä varsinaisesti ollut. Näin ollen avustava kosketus itsessään voitiin nähdä lapsen tunnetilan hyväksyvänä tekona, kun aikuinen pyrki auttamaan lasta itkun aiheuttajan löytymiseksi. Esimerkki 5 kuvaa tilannetta, jossa lapsi Tatu vaatteet ovat hänestä siinä määrin epämiellyttävästi, että hän on ryhtynyt itkemään. Opettaja Eeva hoitaa tilanteen kulkua.

Esimerkki 5. Avustava kosketus.

- 1 Tatu:** e e e e:
2 ((yrittää ottaa tossua pois jalasta))
3 Eeva: Tatu (.) mikä siel on huonosti
4 Tatu: e e e e:
5 Eeva: onko tossut huonosti jalassa
6 Tatu: tos tos tos to:
7 Eeva: ((katsoo tossuja ja yrittää korjata niitä))
8 onkse sukka huonosti
9 Tatu: njoo: o:
10 ((nyyhkyttäen ja käy makaamaan lattialle))
11 Eeva: no laitetaa sukka hyvin siihen
12 ((laittaa sukkia ja tossuja uudestaan))
13 painoko se siellä (.) onko nyt paremmin
14 Tatu: ei: ei ei ei: toi toi toi toi toi toi e:
15 Eeva: mikä siin o
16 Tatu: e:
((laittaa tossujaan))

Esimerkissä 5 Tatu itkee ja luo itkulle merkityksen yrittämällä ottaa tossuaan pois jalasta (rivi 2). Eeva arvelee itkun johtuvan huonosti olevasta sukasta ja yrittää aluksi puheella (" - mikä siel on huonosti") selvittää, mikä itkun on aiheuttanut (rivit 2-5). Eeva tulkitsee itkun aiheutuneen huonosti olevasta sukasta tai tossusta Tatu kehollisten ja sanallisten ilmaisujen myötä. Eeva yrittää laittaa sukkia ja tossuja paremmin käyden samalla Tatu kanssa keskustelua siitä, onko epämiellyttävä tunne poistunut sukkien paremmin asettelun jälkeen (rivit 7-12). Tämä ei kuitenkaan saa Tatu lopettamaan itkemistä, vaikka Eeva kokeilee useasti sukkien ja tossujen korjaamista. Puhe toimii avustavaa koskettamista vahvistavana: yrittäen selvittää mistä epämiellyttävä tunne ja tätä kautta syntynyt itku johtuu ja kuinka siitä päästäisiin eroon. Tässä esimerkissä aikuinen ei varsinaisesti kohdista lohduttavia kosketustekoja, kuten silitystä, itkevään lapseen. Tulkitsen tämän tilanteen vuorovaikutuksen kuitenkin itsessään lohduttavaksi, kun aikuinen aktiivisesti pyrkii etsimään niin sanallisesti kuin kosketuksen avulla itkua aiheuttavan tekijän useamman kerran. Tatu ilmaisi siitä, että sukka ei edelleenkään ole riittävän hyvin, saavat

Eevan edelleen jatkamaan kosketuksen kautta avustamista ja myös yrittämään puheen avulla tilanteen selvittämistä.

Avustavaa kosketusta oli myös tilanteessa, jossa aikuinen etsi kosketuksen avulla paikkaa lapsen kehosta, jossa hän tuntee kipua. Esimerkissä 6 opettaja Lauri huomaa lapsi Pepin surullisen olemuksen ja ryhtyy selvittämään, mistä itku johtuu.

Esimerkki 6. Avustava kosketus.

- 1 Peppi:** ((istuu penkillä, ojentaa käsiä hieman Lauria kohti kasvoillaan surullinen ilme))
2 Lauri: *noh mitä*
3 ((tulee istumaan penkille Pepin viereen ja nostaa hänet syliinsä))
4 Peppi: ((koskettaa omia korviaan hätäntynyt ilme kasvoillaan))
5 Lauri: (- -) *sano jos sattuu*
6 ((koskettaa Peppiä hellästi korvasta))
7 Peppi: *AU:* ((itkien voimakkaasti))
8 Lauri: ((etsii katseella toisen aikuisen))
9 Peppi: ((haukkoo henkeään ja nyhkyttää))

Esimerkissä 6 lapsi Peppi on ryhtymässä itkemään ja muodostaa kehollisesti ilmaisun ojentamalla käsiään Lauria kohti. Peppi viestii käsien ojennuksella: tarvitsen sinun apuasi (rivi 1). Lauri huomaa tämän ja siirtyy nopeasti Pepin viereen ja nostaa hänet syliinsä (rivi 2-3), jolloin Peppi koskettaa korvaansa (rivi 4). Pepin kosketus omaan korvaansa saa Laurin tulkitsemaan, että itku saattaa johtua kipeästä korvasta ja hän käyttää kosketusta sekä puhetta ("*sano jos sattuu*") apunaan varmistaakseen tulkintansa, onko Pepin korva todella kipeä (rivi 5-6). Yhtä lailla tässä avustavan koskettamisen esimerkissä puhe näyttäytyy tilannetta selvittävänä, vahvistaen ja tukien kosketusta, kun Lauri pyrkii selittämään itkun syytä ja tätä kautta vaikuttamaan tilanteen selviämiseen.

Avustava koskettamista näyttäytyi siis sellaisissa tilanteissa, kun kosketus toimii apuna selittää tai selvittää lapsen itkun syy ja vaikuttaa siihen. Tällöin puhe toimii tilanteessa koskettamista vahvistavana tekijänä. Vaikka avustava koskettaminen oli luonteeltaan erilaista kuin lohduttava koskettaminen, se näyttäytyi kuitenkin lohduttavana tekona itsessään, jossa aikuinen hyödynsi useita vuorovaikutuksen tapoja saadakseen itkun loppumaan. Vaikka lohduttava ja kontrolloiva koskettaminen näyttäytyivät merkittävimpinä löydöksinä tässä tutkimuksessa, myös tässä ja aikaisemmassa kosketuksen tarkoituksia tarkastelleessa tutkimuksessa (Bergnehr & Cekaite, 2017) todettiin, koskettamisella näyttää olevan myös muita kuin lohduttamiseen tai tilanteen kontrollointiin liittyviä tarkoituksia. Kosketus toimii siis myös luontevasti osana lapsen päivittäisten arkitilanteiden apuna: aikuinen auttaa kosketuksen avulla lasta selviämään arjen välttämättömistä rutiineista.

6.1.4 Ei kosketusta

Vaikka tässä tutkimuksessa kosketus oli ensisijaisen tarkastelun kohde, nousi itkutilanteissa esiin myös kaksi (2) sellaista tilannetta, jossa kosketusta ei tapahtunut ollenkaan ja yhteensä kolme (3) tilannetta, joissa koskettaminen ilmeni sanallisen ohjauksen jälkeen joko lohduttavana tai kontrolloivana kosketuksena. Nämä tilanteet kuvaavat osaltaan sitä, minkälaisiin kontekstitekijöihin kosketuksen puuttuminen lapsen itkutilanteisamahdollisesti liittyy. Fyysisen koskettamisen puuttuminen liittyi aina tilanteisiin, joissa lapsi on turhautunut, kun ei saa tehdä haluamiaan asioita tai ei suostu tekemään aikuisen pyytämiä asioita. Esimerkki 7 kuvaa tilannetta, jossa lastenhoitaja Teija ei kosketa itkevää Eliasta, vaan ohjaa hänen toimintaansa sanallisesti.

Esimerkki 7. Ei kosketusta.

- 1 Teija: ((istuu penkillä pitäen Tyttiä sylissä))
2 Elias: *minä haluan mopon*
3 Teija: *ole hyvä ja siivoa tämä pois sitten*
4 Elias: *E: e: e: ei:*
5 Teija: *tämä ensin*
6 ((osoittaa lattialla olevia leluja))
7 Elias: ((menee lattialle polvilleen lelujen luokse))
8 *e: e: en tykkää autosta*
9 Teija: *mutta minä pyysin (.) että siivoa se*
10 Elias: *ey y:* ((itkee vaimeasti))
11 Teija: *jos et sä halua leikkiä enää ni sit siivoot*
12 Elias: ((nousee seisomaan))
13 Teija: *aiotko korjata vai et (.) noni sit sulla on se auto siinä (.) tuol on yks sun keltanen tollanen*
14 *(.) korjaussysteemi (.) ettei se vaan mee sinne alle*
15 Elias: ((leikkii lattialla autolla))
16 Teija: *tuosta*
((asettaa vaatteen Lauran eteen))

Esimerkissä 7 Teija istuu penkillä ja pitää Tyttiä sylissään (rivi 1). Tämän tulkitseen tilanteen kontekstitekijänä sellaiseksi, joka rakentaa tulevaa vuorovaikutusta. Tytin istuminen Teijan sylissä on mahdollisesti se tekijä, joka estää fyysisen kosketuksen. Tilanne etenee siten, että lapsi Elias ilmoittaa haluavansa mopon (rivi 2). Tästä Teija jatkaa kasvatuksellisella ohjauksella siitä, että aikaisempi leikki tulee siivota ennen uuden leikin ottamista kehottamalla sanallisesti ”ole hyvä ja siivoa tämä sitten pois” (rivi 3). Koska Elias harmistuu ja ilmaisee itkulla tyytymättömyytensä tilanteeseen, Teija vahvistaa kehoillisesti sanallista viestiään osoittamalla leluja ja toistaen kehotuksen siivota aikaisemmat lelut pois (4-6). Edelleen Elias on tyytymätön ja itkee (rivi 7-8), mutta siirtyy kuitenkin autojen luokse lattialle. Voidaan tulkita, että kehoillisesti Elias jo ilmaisee pilkahduksen suostumisesta aikuisen kehotuksiin. Tästä kertoo myös se, että seuraavassa vuorossaan Eliaksen itku on jo vaimentunut (rivi 10). Lopulta Eliaksen itku lakkaa ja hän siirtyy takaisin leikkimään autoilla.

Kontekstitekijöinä sylissä istuva Tytti ja lopuksi tilanteeseen tuleva lapsi, jonka eteen Teija asettaa vaatteet, kertovat edelleen siitä, että tässä tilanteessa samanaikaisesti tapahtuu paljon asioita: yhden kanssa käytävä kasvatuskeskustelu lelujen siivoamisesta ennen uutta leikkiä (Elias), toisen kanssa sylihetki (Tytti) ja kolmannen itsenäisen pukeutumisen (Laura) tukeminen. Tämä vahvistaa edelleen, että kontekstitekijät näyttävät olevan merkittävässä roolissa sen suhteen, onko päiväkodin itkuilanteissa aikuisella resursseja lohduttaa fyysisellä koskettamisella. Toisaalta, kuten tässä tilanteessa, aikuinen näyttäisi tekevän valintaa sen suhteen, onko itkun syy riittävä lohdutukselle. Tämä vahvistaa Lutzin (1999) ja Vingerhoetsin (2013) näkemystä siitä, että lohduttaminen rakentuu aikuisen tekemästä havainnosta ja itkun syyn tulkinnasta. Voidaan ajatella, että tilanne olisi rakentunut luultavasti erilaiseksi, jos Elias olisi kolauttanut päänsä ja itkenyt sen vuoksi. Nyt tulkintani mukaan Elias itkee turhautumistaan ja näin ollen sekin voidaan nähdä tilanteen rakentumisen kannalta merkityksellisenä.

Yhteenvetona aikaisemmissa tutkimuksissa (Cekaite, 2015 & Cekaite, 2016) kosketuksen on osoitettu toimivan aikuisen keinona kontrolloida sosiaalisia tilanteita suuntaamalla lasten huomiota erilaisin, ajallisesti rakentuvien kosketustekojen kautta. Lisäksi kosketuksen rooli osana itkevän lapsen lohduttamista ja tunteiden kehollista kokemuksellisuutta on todettu (Cekaite & Holm Kvist, 2017). Myös kosketuksen funktiona hellivä ja kontrolloiva kosketus näyttäytyivät yleisimmin (Cekaite & Bergenehr, 2017). Tämän tutkimuksen tuloksena oli, että useimmiten aikuinen kohdistaa lapseen lohduttavaa tai kontrolloivaa koskettamista lapsen itkun hetkillä. Näin ollen tämä tutkimus on linjassa aikaisemman tutkimuksen kanssa ja vahvistaa kosketuksen merkitystä institutionaalisen kasvatuksen kontekstissa toimivan sekä hellivänä – tässä tutkimuksessa määritellen lohduttavana – sekä lapsen toimintaa ja huomiota suuntaavana, kontrolloivana koskettamisena. Koskettamisella näyttäisi siis olevan kaksi ylitse muiden näyttäytynyttä merkitystä varhaiskasvatuksen arjessa. Kuten Keräsen ym. (2017) tutkimuksessa todettiin, koskettamisen tavat eivät kuitenkaan välttämättä ole tiedostettuja tapoja toimia. Siksi tämä ja aikaisempi vuorovaikutuksen mikrotason tutkimus kosketuksen luonteesta ja rakennelmista tuovat esiin tärkeää tietoa siitä, kuinka kosketus todella ilmenee varhaiskasvatuksen arjessa.

6.2 Kosketuksen rakentuminen itkutilanteissa

Lohduttava koskettaminen oli yleisin tapa koskettaa itkevää lasta. Merkittävää kuitenkin oli, että aikuinen ei kohdistanut lohduttavaa kosketusta aina saman tien, kun lapsen itku alkoi. Joissain tilanteissa näin kävi, mutta joissain tilanteissa lohduttava koskettaminen tapahtui jostain syystä vasta silloin, kun lapsi oli jo hetken itkenyt. Toisaalta kaikissa tilanteissa lohduttavaa koskettamista ei ollut lainkaan. Miten nämä edellä kuvatut tilanteet rakentuivat, mitä näissä tilanteissa tapahtui ja miksi lohduttava koskettaminen ei aina näyttäytynyt ensisijaisena tai lainkaan lohduttamisen tapana? Näihin kysymyksiin vastaan tässä luvussa.

Tilanteita, joissa aikuinen kosketti itkevää lasta lohduttavasti, oli yhteensä 15. Nämä tilanteet rakentuivat siten, että aikuinen kosketti lasta lohduttavasti joko välittömästi (9 tilannetta) tai viiveellä (6 tilannetta). Kun lohduttava kosketus tapahtui välittömästi, se oli koko ajan lohduttavaa. Kun lohduttava kosketus tapahtui viiveellä, se oli ensin luonteeltaan jotain muuta kuin lohduttavaa, mutta muuttui lohduttavaksi tilanteen edetessä. Seuraavissa luvuissa kuvaan tarkemmin näitä välittömästi ja viiveellä rakentuneita lohduttavan kosketuksen tilanteita sekä esitän mahdollisia tekijöitä, jotka vaikuttivat näiden tilanteiden syntymiseen. Luvut 6.2.1 ja 6.2.2 vastaavatkin toiseen ja kolmanteen tutkimuskysymykseen siitä, millä tavoin lohduttava koskettaminen rakentuu aikuisen ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa lapsen itkun hetkillä ja minkälaiset tekijät tähän vaikuttavat. Lisäksi luvussa 6.2.3 kuvaan itkutilanteita, joissa koskettaminen oli luonteeltaan jotain muuta kuin lohduttavaa.

Taulukossa 4 on kuvattu kootusti lohduttavan kosketuksen rakentuminen. Taulukkoon on kuvattu kosketuksen luonne, itkun syy ja lapsen toiminta sekä näiden yhteys joko välittömästi tai viiveellä tapahtuvaan lohduttavaan koskettamiseen. Viiveellä kohdistetun lohduttavan kosketuksen osalta taulukossa on kuvattu nuolimerkein, minkälaisesta koskettamisesta koskettaminen muuttuu lohduttavaksi tilanteen edetessä. Käytännössä tämä tarkoitti esimerkiksi sitä, että tilanteessa koskettaminen oli tilanteen alussa ensin kontrolloivaa ja muuttui nuolen osoittamaksi, lohduttavaksi koskettamiseksi, tilanteen edetessä.

KOSKETUKSEN RAKENTUMINEN	KOSKETTAMISEN LUONNE	ITKUN SYY	LAPSEN TOIMINTA
Välittömästi lapseen kohdistuva lohduttava kosketus (9)	Lohduttava kosketus koko tilanteen ajan (9)	Kipu Ikävä	Lapsi suostuu ja mukautuu aikuisen kohdistaman vuorovaikutukseen
Viiveellä lapseen kohdistettu lohduttava kosketus (6)	Kontrolloiva kosketus → lohduttava kosketus (4) Sanallinen ohjaus → lohduttava kosketus (2)	Turhautuminen	Lapsi ei ole suostuvainen vuorovaikutusyhteyteen aikuisen kanssa

Taulukko 4. Lohduttavan kosketuksen rakentuminen.

Seuraavissa luvuissa kuvaan tarkemmin sekä välittömästi, että viiveellä lapseen kohdistettua lohduttavaa kosketusta.

6.2.1 Välittömästi lapseen kohdistuva lohduttava kosketus

Suurin osa tilanteista oli sellaisia, että aikuisen lapseen kohdistama kosketus oli välittömästi lohduttavaa (yht. 9). Kun lapsi alkoi itkeä, aikuinen siirtyi heti lähelle lasta ja lohdutti tätä erilaisilla lohduttavilla kosketuksilla kuten sylillä, silytyksillä ja syleilyllä. Esimerkkinä tällaisesta tilanteesta toimii jo esitelty Esimerkki 1, jossa Ville on satuttanut itsensä ja lastenhoitaja Ellan osoittama kosketus on heti tilanteen alusta alkaen lohduttavaa ja pysyy sellaisena koko tilanteen ajan. Välittömästi lohduttavaa kosketusta annettiin silloin, kun lapsi itki kivun tai ikävän seurauksena. Näissä tilanteissa lapsi oli myös mukautuvainen yhteiselle vuorovaikutukselle ja suostui vastaanottamaan aikuisen niin kehollista kuin sanallista vuorovaikutusta. Esimerkkitalanteessa 1 Ville ilmaisee suostuvaisuutta kehollisesti painautumalla Ellaa vasten ja antautumalla Ellan halaukselle.

Tulkitsenkin, että päiväkodissa aikuiset arvottavat kivun tai ikävän aiheuttaman itkun sellaiseksi, joka ansaitsee välittömästi lohduttavaa kosketusta. Toisaalta voidaan pohtia, mahdollistuiko välittömästi kohdistettu lohduttava kosketus sillä, että lapsi myös itse ilmaisi olevansa tarvitseva ja halukas aikuisen kohdistamalle lohduttavalle kosketukselle. Tämä vahvistaa ajatusta siitä, että vuorovaikutus rakentuu siihen osallistuvien kesken yhteisesti rakennettuna sosiaalisena todellisuutena (Goodwin, 2000; Streeck, ym.,

2011). Kuten Esimerkissä 1, Ella ja Ville rakentavat vuorovaikutuksen kulkua omilla viesteillään toinen toiselleen. Kivun tai ikävän seurauksena itkevä lapsi sai aikuisen tulkitsemaan tilanteen niin, että lapsi tarvitsee välittömästi lohduttavaa kosketusta päästäkseen yli emotionaalisesta tilastaan. Lapsi ilmaisi lohdutuksen tarvetta kehollisesti painautumalla aikuisen syliin ja antautumalla halaukseen. Tähän aikuinen vastasi välittömästi lohduttavilla kosketuksilla. Tilanteessa syntyi lapsen ja aikuisen välille yhteinen ymmärrys ja tulkitseen itkevän lapsen lohduttamisen onnistuneeksi.

6.2.2 Viiveellä lapsen kohdistettu lohduttava kosketus

Osassa tilanteista kosketus ilmeni aluksi jonain muuna kuin lohduttavana kosketuksena. Näissä tilanteissa, kun lapsi itki, aikuinen joko kontrolloi lapsen toimintaa kosketuksella tai ohjasi lasta sanallisesti ennen lohduttavia kosketustekoja. Näitä tilanteita ilmeni yhteensä 6 siten, että neljässä (4) tilanteessa lohduttavaa kosketusta tapahtui kontrolloivan koskettamisen jälkeen ja kahdessa (2) tilanteessa sanallisen ohjauksen jälkeen. Kaikki nämä tilanteet lopulta etenivät niin, että lopputuloksena oli aikuisen lapsen kohdistama lohduttava kosketus. Näissä tilanteissa itkun syynä oli turhautuminen. Myös vuorovaikutusyhteys aikuisen ja lapsen väliltä näytti puuttuvan tilanteen aluksi. Tilanteen edetessä kosketus siis muuttui lohduttavaksi ja vuorovaikutusyhteys löytyi. Kutsun näitä tilanteita sellaisiksi, joissa lapsen kohdistettiin lohduttavaa kosketusta viiveellä.

Esimerkissä 8 kuvataan tilanne, jossa kosketuksen luonne on itkun hetkellä ensin kontrolloivaa, mutta muuttuu tilanteen edetessä lohduttavaksi. Esimerkissä lapsi (Samuli) ei suostu tulemaan ruokapöytään, koska haluaisi istua itse valitsemassaan paikassa. Opettaja Jaana käyttää kosketusta ensin kontrolloidakseen voimakkaan turhautuneisuuden vallassa olevaa Samulia. Jaana pitää häntä sylissä hänen vastustellessa. Tilanteen edetessä koskettaminen kuitenkin muuttuu lohduttavaksi koskettamiseksi, jolloin Jaana silittelee ja syleilee Samulia.

Esimerkki 8. Kontrolloivasta kosketuksesta lohduttavaan kosketukseen

1 Samuli:	((lähtee itkien ruokapöydästä ja siirtyy kauemmaksi säkkituolille))
2 Jaana:	((kävelee Samulin luo))
3	<i>mikä Samulia harmittaa</i>
4 Samuli:	<u>EN HALUA:</u> ((makaa selälleen säkkituolilla ja kääntyy pois päin Jaanasta)) <u>Ä:</u>
5 Jaana:	<i>nostaa Samulin syliin kasvot itseensä päin</i>
6 Samuli:	<u>Ä:</u> ((rimpuilee sylissä ja yrittää lähteä pois))
7 Jaana:	<u>mitä nyt ei Jaana ymmärrä</u>
8 Samuli:	((rimpuilee sylissä ja yrittää kiemurrella pois))
9 Jaana:	<i>mistä tuli paha mieli tai kiukku (.) mistä</i>
10	((nostaa Samulin uudestaan kohti omia kasvojaan))
11 Samuli:	((heijaa itseään edestakaisin ja jää makaamaan selälleen))
12 Jaana:	<i>Samuli (.) Samuli</i>
13	((koskettaa kädellä rinnasta))

14 Samuli: ((makaa selällään ja suuntaa katseensa pääalaspäin toiseen suuntaan))
15 Jaana: ((silittää Samulia otsasta ja poskesta))
16 Samuli: ((kietoo kätensä Jaanan käteen))
17 Jaana: ((ottaa Samulia molemmista käsistä kiinni ja auttaa nousemaan istuma-asentoon))
18 *mennäänkö jo* ((nostaa Samulia syliin)) *mä luulen et sua alkaa jo väsyttää mut mennäänkö*
19 *ensiks syömään*
20 Samuli: *joo:*
21 Jaana: ((halaa Samulia))
22 *joo (.) onko parempi olo*
23 Samuli: *mm*
24 Jaana: *hyvä*

Esimerkissä 8 Jaana rientää Samulin perään hänen poistuessa turhautuneena ja harmistuneena ruokapöydästä (rivi 2). Jaana nostaa Samulin syliinsä, vaikka Samuli ilmaisee sanallisesti ja kehollisesti, että ei ole halukas vastaanottamaan vuorovaikutusta Jaanalta (3-5). Samuli rimpuilee Jaanan sylissä (rivi 6, 8). Samalla Jaana yrittää puheella saada selkoa siitä, mikä Samulia harmittaa (rivi 7, 9). Tähän asti koskettaminen on kontrolloivaa, jonka avulla Jaana pitelee käsin Samulia lähellään ja mukana tilanteessa. Koskettamisen luonne muuttuu, kun Samulin kehon liike ja intensiteetti muuttuvat (rivi 11) ja samalla Jaanan kosketus muuttuu eri kehonosiin kohdistuvaksi silitykseksi (rivit 13, 15). Myös Samulin vastustelu loppuu ja hän itse kietoo kätensä Jaanan käteen (rivi 16) ja antautuu tilanteen loppuessa hellään halaukseen (rivi 21). Samulin käden kietominen Jaanaan rakentaa tilanteen kulkua ja viestii Jaanalle, että Samuli on valmis etenemään tilanteessa. Lohduttamisen myötä lapsi pääsee tunteesta ja tilanteesta eteenpäin. Tilanteessa on nähtävissä puhetta, joka aluksi pyrkii selittämään itkun syyn ("*mikä Samulia harmittaa*"). Lopuksi ehdottaa tilanteesta eteenpäin siirtymisen ("*mennäänkö jo*") ja varmistaa, että Samulilla on kaikki hyvin ("*onko parempi olo*"). Kuitenkin tilanteessa on myös hetki, jolloin sanoja ei ole (rivit 13–17). Tällöin erityisesti kosketus rakentaa vuorovaikutuksen kulkua.

Edellä kuvatun esimerkin lisäksi esiin nousi tilanteita, joissa aikuinen ensin sanallisesti ohjasi lasta, jonka jälkeen kosketus tuli mukaan itkevän lapsen lohduttamiseen. Näin ollen lohduttava kosketus näyttäytyi yhtä lailla viiveellä, mutta sitä ei edeltänyt minkäänlainen kosketus vaan sanallinen vuorovaikutus. Esimerkki 9 kuvaa tilannetta, jossa lapsi (Joni) on turhautunut, kun ei saa käyttöönsä lelua, joka on sillä hetkellä muiden lasten leikeissä. Lastenhoitaja Anna on ehdottanut hänelle toista lelua, mutta Joni ilmaisee haluttomuutensa toimia Annan ohjeiden mukaisesti. Aluksi tilannetta hoitaa Anna ja tämän jälkeen opettaja Jaana tulee mukaan selvittämään tilannetta.

Esimerkki 9. Sanallisesta ohjauksesta lohduttavaan kosketukseen

1 Joni: *en pidä tätä työkalusta en tykkää en pidä* ((itkien))
2 Anna: *anna Annalle jos et sä halua sitä*
3 Joni: ((juoksee tuomaan lelun pois))
4 *nyt ei oo mitää työkaluu*

5 *E: E: E:*
 6 Anna: *sä voit käydä etsimään jonkun*
 7 Joni: *EN TYKÄNNY YHTÄÄN*
 8 Jaana (O): *Joni Joni tuuppa käymään*
 9 Joni: *EN TUU KÄ:YMÄ:ÄN EN TUU*
 10 *((liikehtii lattialla hermostuneesti ja käy istumaan lattialle))*
 11 Jaana: *joo saat olla siinäki ei haittaa*
 12 Joni: *EN halua:*
 13 Jaana: *ku oot rauhottunu ni voidaa käydä kattoo joku uus lelu tai joku muu lelu tuolta*
 14 *varastosta*
 15 Joni: *Y: Y: EN en ota varastosta*
 16 Jaana: *etkö halua*
 17 Joni: *minä haluan E: E:*
 18 Jaana: *sielä oli nyt tyttöjen leikki ni ei mennä sinne (.) tuutsä antaa annetaanko hali*
 19 *muistatko siitä tulee aina parempi mieli*
 20 *((ottaa Jonin puolikkaaseen halaukseen ja suukottaa poskelle))*
 21 *ja sua saa harmittaa mä tiän että sua harmittaa ku sä oisit halunnu mennä tyttö-*
 22 *jen kaa leikkimään ja muistatko ku ollaan puhuttu että saa harmittaa ja saa itkee*
 23 *ja saa kiukuttaa (.) muuten se paha mieli ei mee pois jos ei sitä vähän kiukkua-*
 24 *malla pura*
 25 *((silittää Jonia))*

Esimerkissä 9 aluksi Anna ja lapsi Joni käyvät keskustelua lelusta, jota Anna tarjoaa Jonille. Joni ilmaisee sanallisesti ja kehollisesti hyvin voimakkaasti, että ei ole tyytyväinen Annan tarjoamaan leluun (rivit 1, 3-5). Hänen sanansa ovat itkunsekaiset. Tämän jälkeen Anna ehdottaa, että Joni voi itse käydä etsimässä uuden lelun (rivi 6). Joni ilmaisee myös tämän kehotuksen jälkeen voimakkaasti tyytymättömyytensä tilanteeseen (rivi 7). Tällöin Jaana liittyy tilanteeseen ja kutsuu Jonia luokseen (rivi 8). Ensin Joni kieltäytyy ehdotuksesta ja jää lattialle itkemään yksin (rivin 12), jolloin Jaana selittää tilannetta Jonille (rivit 13–14). Joni on asettunut kehollisesti etäälle Jaanasta (rivi 10). Tämä mahdollisesti estää kosketusteot ylipäättään tässä vaiheessa. Joni rauhoittuu hetken itseksensä ja tulee tämän jälkeen itse Jaanan luo. Tällöin Jaana syleilee ja silittää Jonia, sekä selittää hänelle tilanteen kulkua (rivit 20–25). Lohduttavaa kosketusta tapahtui siis vasta sen jälkeen, kun tilannetta on ensin hoidettu sanallisesti keskustellen. Kuitenkin voidaan myös tulkita, että tilannetta hoitavan aikuisen vaihtuminen Annasta Jaanaan vaikutti siihen, että lohduttavaa kosketusta tässä tilanteessa tapahtui ylipäättään. Tämä luo kuvaa myös päiväkodista tämän tutkimuksen kontekstina: samaan aikaan tiimissä työskentelee useampia samoista lapsista vastuussa olevia työntekijöitä, jotka pystyvät hoitamaan esimerkiksi itkevän lapsen lohdutukseen liittyviä vuorovaikutustilanteita toisiaan tukien.

Kun lohduttava kosketus tapahtui viiveellä, kyseessä oli aina tilanne, jossa lapsi itki turhautumistaan ja vuorovaikutusyhteys aikuisen ja lapsen väliltä puuttui tilanteen alussa. Näytti siis siltä, että turhautumisen myötä itkevään lapseen kohdistetaan todennäköisemmin vasta viiveellä lohduttavaa kosketusta. Tulkitsen merkittäväksi seikaksi myös

sen, että lapsi ilmaisi näissä tilanteissa hyvin voimakkaasti niin kehollisesti kuin sanallisesti haluttomuutensa vastaanottaa sen enempää lohdutusta kuin muutakaan vuorovaikutusta – vuorovaikutusyhteys siis puuttui.

6.2.3 Kun kosketus ei ole lohduttavaa

Kuten todettu, lapsen itkun hetkillä aikuisen kohdistama kosketus oli useimmiten luonteeltaan lohduttavaa. Kuitenkin, myös sellaisia tilanteita oli, joissa lohduttavaa kosketusta ei tapahtunut. Näitä tilanteita tuli esiin yhteensä kuusi (6) ja ne kertovat ilmenemismäärällään ainakin siitä, että lohduttava kosketus ei ole itsestään selvä tapa koskettaa itkevää lasta päiväkodissa. Minkälaista koskettaminen siis oli silloin, kun se ei ollut luonteeltaan lohduttavaa? Tilanteet olivat kosketuksen luonteen ja rakentumisen osalta seuraavat: avustava kosketus (1), kontrolloiva kosketus (1), sanallisen ohjauksen jälkeen kontrolloiva kosketus (1), avustavan kosketuksen jälkeen kontrolloiva kosketus (1) ja tilanteet, joissa ei kosketettu lainkaan lasta (2). Taulukossa 5 nämä tilanteet on kuvattu kootusti. Taulukossa on kuvattu koskettamisen luonne, tilanteen kuvaus ja tilanteen päättymiseen liittyvät tekijät. Lisäksi nuolimerkillä on merkitty tilanteet, joissa koskettaminen muuttui luonteeltaan yhden tilanteen aikana.

KOSKETUKSEN LUONNE	TILANTEEN KUVAUS	TILANTEEN PÄÄTTYMINEN
Avustava kosketus (1)	Aikuinen etsii kipua aiheuttavan kohdan lapsen kehosta	Itku loppuu itseksensä
Kontrolloiva kosketus (1)	Aikuinen kuljettaa lasta kädestä kiinni pitäen	Itku loppuu itseksensä
Sanallinen ohjaus (2)	Aikuinen ohjaa lasta sanallisesti	Itku loppuu itseksensä
Sanallinen ohjaus → kontrolloiva kosketus (1)	Aikuinen ohjaa lasta ensin sanallisesti ja tämän jälkeen kantaa lapsen pois tilasta	Aikuinen kantaa itkevän lapsen pois tilasta
Avustava kosketus → kontrolloiva kosketus (1)	Aikuinen ensin avustaa lasta kosketuksella ja tämän jälkeen kantaa lapsen pois tilasta	Aikuinen kantaa itkevän lapsen pois tilasta

Taulukko 5. Tilanteet, joissa lohduttavaa kosketusta ei tapahtunut.

Kahdessa tilanteessa koskettaminen pysyi tilanteen aikana luonteeltaan samanlaisena. Nämä olivat tilanteita, joissa koskettaminen oli koko tilanteen ajan avustavaa tai kontrolloivaa. Lisäksi kahdessa tilanteessa aikuinen kohdisti lapseen vain sanallista ohjausta. Avustavan kosketuksen tilanteessa on kyse Esimerkkitilanteesta 6, jossa Lauri etsi Peppin kehosta kipua aiheuttavan kohdan. Koko tilanteen ajan Lauri käytti kosketusta apunaan ymmärtääkseen, että lapsen korva on kipeä. Tilanteessa Peppi lopetti itkemisen kipeän kohdan löytymisen jälkeen. Tässä tilanteessa itku loppui itsekseen ja itkevä lapsi näytti rauhoittuvan ja pääsevän tunteestaan yli ilman varsinaisia lohduttavia kosketustekoja. Kontrolloivan kosketuksen tilanteessa lapsiryhmä oli lähdössä ulkoilusta takaisin sisälle. Lapsi oli kaatunut juuri ennen siirtymää ja itki. Aikuinen otti lasta kädestä ja oli lähdössä kuljettamaan häntä eteenpäin kädestä kiinni pitäen. Lapsi lopetti itkemisen lähdön aikana, vaikka häneen ei kohdistunut minkäänlaisia lohduttavia kosketustekoja. Lapsen itku saattoi tukahtua tai unohtua arjen – ikään kuin hiipua pois - kiireisen siirtymätilanteen keskellä. Voidaan myös tulkita, että lohduttavaa kosketusta ei tapahtunut, koska tilannetta hoitava aikuinen priorisoi arjen toiminnan eteenpäin viemisen tärkeämmäksi kuin kosketuksen avulla lohduttamisen. Samalla lapsi ei ilmaissut voimakkaasti, että olisi kaivannut sen intensiivisempää lohdutusta. Tämä pieni yksittäinen hetki päiväkodin arjesta luo kuvaa siitä, kuinka aikataulutettu päiväkodin arki ei välttämättä anna tilaa lapsen tunnekokemusten kohtaamiselle arjessa. Toisaalta voidaan kysyä, tarvitseeko lapsi jokaisen itkun hetkellä intensiivisiä lohduttavia kosketustekoja päästäkseen yli tunnetilastaan.

Esiin nousi kaksi sellaista tilannetta, joissa aikuinen ei koskettanut lasta itkun hetkellä ollenkaan, vaan hoiti tilannetta ohjaten lasta sanallisesti. Molemmissa tilanteissa kyse oli turhautumisen seurauksena itkevästä lapsesta. Näissä tilanteissa aikuisten kehollinen asettuminen tilaan näyttäytyi tilannetta rakentavana tekijänä. Esimerkkinä tällaisesta tilanteesta toimii Esimerkki 7, jossa Teija istuu penkillä lapsi sylissään, kun lattialla leikkivä Elias turhautuu kesken leikin. Molemmissa tilanteissa, joissa koskettamista ei tapahtunut suhteessa itkevään lapseen, aikuinen tai aikuiset istuvat penkillä toinen lapsi sylissään. Tällöin itkevä lapsi leikki vapaasti tilassa. Voidaankin tulkita, että lasten vapaan leikin aikana istuminen penkillä (vrt. esimerkiksi lasten kanssa leikkiminen) saattaa vaikuttaa siihen, että aikuinen hoitaa tilannetta sanallisilla ohjauksilla. Toisaalta, koska tilanteessa aikuisen sylissä istuu toinen lapsi, aikuinen saattaa tehdä sellaisen valinnan, että häntä tarvitaan enemmän sylissä istuvan lapsen tukena kuin turhautumistaan itkevän lapsen luona. Toisaalta myös, jos aikuinen saattaa tulkita lapsen toimintaa niin, että lapsi tarvit-

see pienen oman hetken rauhoittuakseen. Tilanteet päättyivät siihen, että itku loppui itseksensä, edelleen kuin hiipumalla tilanteen edetessä. Kuitenkin nämä tilanteet vahvistavat jo aikaisemmin tuloksissa esitettyä päätelmää siitä, että tämän tutkimuksen mukaan turhautumistaan itkevää lasta ei aina lähtökohtaisesti kohdata lohduttavilla kosketuksilla toisin kuin kivun tai ikävän seurauksena itkevä lapsi. Nämä tilanteet kuvaavat sitä, kuinka moninaisten ja jatkuvien valintojen äärellä päiväkodissa työskentelevät aikuiset toimivat. Voidaankin sanoa, että *”Missä minua tarvitaan tällä hetkellä eniten?”* on oivallinen ja tärkeä omaa toimintaa ohjaava kysymys varhaiskasvatuksen työntekijöiden arjessa.

Kaksi tilannetta rakentui siten, että kosketus muuttui tilanteen aikana toisessa tilanteessa avustavasta kosketuksesta ja toisessa sanallisesta ohjauksesta kontrolloivaksi koskettamiseksi. Molemmissa tilanteissa kyse oli siitä, että lapsi oli turhautunut ja tilanteen päätökseksi aikuinen nosti lapsen syliin ja kantoi hänet pois siitä tilasta, jossa aineistoa kuvattiin. Tilanne jäi siis osittain kesken ja näin ollen en tehnyt päätelmiä siitä, miten tilanne lopulta rakentui ja ratkesi. Mahdollisesti tilanne, jossa aikuinen rauhoittelee voimakkaan turhautumisen ja itkun vallassa olevaa lasta, koetaan sellaiseksi intensiteetiltään herkäksi tilanteeksi, mikä halutaan hoitaa lapsen kanssa kahden ilman kuvaavaa kameraa ja ylipäättään ylimääräisiä silmäpareja.

Yhteenvetona kosketuksen rakentumisen osalta totean, että lapsen itkun hetkillä lohduttavat kosketusteot tapahtuvat tilanteesta riippuen toisaalta välittömästi ja toisaalta viiveellä aikuisen ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa. Merkittävimmiksi tekijöiksi välittömästi ja viiveellä rakentuvissa tilanteissa näyttäytyi itkun syy ja lapsen suostuvaisuus vuorovaikutusyhteyteen aikuisen kanssa. Tulkitsenkin, että kivun tai ikävän vuoksi itkevään lapseen kohdistui varmemmin välittömästi lohduttavaa koskettamista kuin turhautumisen seurauksena itkevään lapseen. Vaikka tästä ei voidakaan tehdä yleistettäviä päätelmiä siitä, millä tavalla erilaisiin itkuihin vastataan, antaa tämä tutkimus viitteitä siitä, että itkun syyllä on merkitystä sen suhteen, minkälaista koskettaminen on ja miten se rakentuu lohdutustilanteissa. Toisaalta myös tilannetta hoitavan aikuisen (Esimerkki 9) merkitys lohduttavan kosketuksen rakentumiseksi viiveellä ilmeni. Tämä luokin kuvaa päiväkodista moniammatillisena ympäristönä, jossa työntekijät voivat toimia toisia tukien varmistaakseen laadukkaan vuorovaikutuksen jokaisessa hetkessä. Tilanteita, joissa lohduttava kosketusta ei tapahtunut, ilmeni yhtä lailla. Nämä tilanteet kertovat siitä, että itkevän lapsen kohtaaminen ei tapahdu aina kosketuksen avulla lohduttaen. Näytti siltä, että joskus sanallinen ohjaus tai itkun huomiotta jättäminen syystä tai toisesta arjen keskellä sai aikaan saman lopputuloksen kuin lohduttava kosketus: itkun loppumisen ja tilanteesta eteenpäin siirtymisen.

7 Tutkimuksen arviointi

Tutkimuksen luotettavuuden arviointi on tärkeä osa tutkimusprosessia. Masonin (2002) mukaan se, miten hyvin tutkimuksen valittu teoreettinen viitekehys ja tutkimuksen metodologiset valinnat vastaavat tutkittavaan ilmiöön, ovat keskeisiä. Tässä tutkimuksessa tavoitteena oli saada tietoa aikuisen ja lapsen välisen vuorovaikutuksen luonteesta ja rakentumisesta. Tutkimuksessa käytetty keskustelunanalyysin lähtökohtiin pohjautuva multimodaalinen vuorovaikutusanalyysi oli siis tutkittavan ilmiön kannalta perusteltu. Tämän tutkimuksen teoreettinen viitekehys saa tukea aikaisemmista tutkimuksista. Cekaite (2015) on todennut institutionaalisen kasvatuksen olevan vuorovaikutuksellisesti rikas ympäristö, jossa aikuiset orientoituvat kehollisesti sosiaalisiin toimintoihin, kuten arjen tilanteiden hallintaan sekä lapsen emotionaalisen ja sosiaalisen kyvykkyyden nostamiseen. Tälle tutkimukselle asetettu teoreettinen viitekehys on siis metodologisten valintojen ohella yhtä lailla perusteltu.

Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuutta arvioidaan usein enemmän uskottavuuden kuin luotettavuuden käsitteen kautta (Eskola, 1996). Tutkimuksen uskottavuutta lisää se, että tutkija on pystynyt kuvaamaan tarkasti ja uskottavasti tutkimusprosessin kulun ja siihen vaikuttaneet tulkinnat ja päätelmät (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2007). Näin ollen olen pyrkinyt siihen, että koko tutkimuksen teon prosessi on pyritty kuvaamaan mahdollisimman tarkasti. Tavoitteeni on ollut tutkimusta tehdessä ja tutkimusraporttia kirjoittaessa, että lukija on tietoinen tekemistäni tutkimuksellisista valinnoista ja tulkintoista prosessin aikana. Näitä valintoja ja tulkintoja on pyritty perustelemaan nojautuen tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen ja aikaisempaan empiiriseen tutkimukseen.

Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää, että tutkija ymmärtää oman positionsa merkityksen tutkimusprosessissa. Tutkijan omat kokemukset ja näkemykset vaikuttavat aina tehtyihin tulkintoihin ja myös siihen, mikä lopulta näyttäytyy tutkimuksessa merkityksellisenä (Eskola & Suoranta, 1998). Aaltonen & Högbacka (2014) puhuvat käsitteestä tutkimuksen refleksiivisyys. Refleksiivisyys tarkoittaa sitä, että tutkija ymmärtää omien aikaisempien kokemusten ja ajatusten aina vaikuttavan tutkimuksessa tehtyihin valintoihin, havaintoihin, tulkintoihin ja päätelmiin. Vaikka tutkija yrittäisi lähestyä tutkimustaan objektiivisesti, ei se koskaan ole täysin mahdollista. Refleksiivinen tutkija ymmärtää tämän ja pohtii sekä kyseenalaistaa tekemiään valintoja. Tässä tutkimuksessa tutkijan position kannalta merkittävää oli, että olen itse koulutukseltani varhaiskasvatuksen opettaja ja toiminut päiväkodissa useita vuosia varhaiskasvatuksen opettajan, lastenhoitajan ja

avustajan tehtävissä eri päiväkodeissa. Näin ollen minulla on paljon kokemusta erilaista päiväkodeista. Koulutukseni kautta minulle on myös vakiintunut joitain näkemyksiä ja kulttuurisia jäsennyksiä siitä, millä tavalla päiväkodissa työskennellään ja toisaalta omia kasvatuksellisia näkemyksiä siitä, kuinka päiväkodissa tulisi työskennellä. Kun tutkija pystyy tarkastelemaan omien näkökantojensa vaikuttavuutta myös kriittisesti, voidaan näitä aikaisempia kokemuksia ja tietoja varhaiskasvatuksesta pitää tutkimusprosessin uskottavuutta vahvistavana tekijänä: Eskola & Suorata (1996) kuvaavat tätä kokemusmaailmojen yhteneväisyydeksi. Samalla omat kokemukseni ja näkemykseni ohjaavat tekemiäni havaintoja ja tulkintoja ja myös voivat vaikuttaa siihen, mikä jää aineistosta havaitsematta ja esiin nostamatta. Kuitenkin, olen pyrkinyt katsomaan videoaineistoa mahdollisimman objektiivisesti ottaen huomioon vain sellaiset asiat, jotka selkeästi näyttäytyvät videolla. Tarkoitukseni tai tavoitteeni ei ollut luoda arvioivaa kuvausta siitä, miten päiväkodin henkilökunta toimii. Kiinnostukseni kohdistui vain vuorovaikutukseen, mikä näyttäytyi videolla lapsen ja aikuisen välillä.

Tässä tutkimuksessa käytetty aineisto on kuvattu videokuvaamalla päiväkodin arkea. Videoaineiston käyttämiseen liittyy joitain tutkimuksellisia haasteita. Goldman (2007) toteaa, että yksi näistä on aineiston valikoivuus niin aineiston keruun – kuin analysointivaiheessa. Videoaineisto on aina valikoiva, joka suuntautuu yhdessä tilanteessa toisaalle ja toisessa hetkessä taas toisaalle. Tämän tutkimuksen aineistoa kerättiin niin, että kuvaajalla oli mahdollisuus seurata kiinnostavia tapahtumia käsikameralla sekä suunnata jalustakamera pidemmäksi aikaa samaan kohteeseen. Ericksonin (2006) mukaan kuvaaja tekee kuitenkin jatkuvasti valintoja siitä, mihin hän kameran suuntaa. Jalustakamera on valittu osoittavaksi tiettyyn suuntaan ja kuvaaja valitsee monista mielenkiintoisista kohteista yhden kuvattavakseen kerrallaan. Aineistonkeruuseen liittyviin valintoihin en ole voinut vaikuttaa, sillä en kuvannut videoaineistoa itse. Kerätty aineisto oli kuitenkin laaja (30h) ja siinä näyttäytyi useita tämän tutkimuksen kannalta tarkoituksenmukaisia tapahtumia. Analyysivaiheessa sen sijaan olen tehnyt monenlaisia valintoja: nostanut aineistosta tutkittavan ilmiön kannalta mielestäni mielenkiintoisia seikkoja ja tehnyt näistä tulkintoja.

Stevanovic & Weiste (2018) tuovat esiin, että videoaineiston analyysin johdonmukaisuutta ja uskottavuutta voidaan rakentaa datasessioilla, joissa videoita katsotaan yhdessä muiden tutkijoiden kanssa. Tällöin havainnoista ja tulkinnoista voidaan käydä yhteistä keskustelua. Näin ei kuitenkaan tehty tässä tutkimuksessa. Yhteisten datasessioiden puuttumista voidaan pitää tämän tutkimuksen uskottavuutta vähentävänä tekijänä.

Kävin kuitenkin keskustelua niin ohjaajieni kuin muiden graduntekijöiden kanssa tutkimukseni eri vaiheissa viikoittain. Katsoin myös yhdessä muutaman kerran aineiston videoita ohjaajani kanssa kahden ja yhteisesti seminaarissa. Nämä eivät kuitenkaan olleet varsinaisia datasessioita. Ison osan tutkimusentekoa olin videoaineiston, havaintojeni ja tekstini kanssa kahden.

Videoaineiston käytön arvioinnin osalta Barron (2007) toteaa vielä, että kameran läsnäolo on voinut vaikuttaa aineistossa esiintyvien henkilöiden toimintaan, vaikka onkin todettu, että kuvattavat henkilöt usein unohtavat kameran läsnäolon. Aineistosta oli kuitenkin nähtävissä esimerkiksi sellainen tilanne, että lapsi turhautui siksi, että ei saanut pitää kaulassaan tutkimusaineiston keräämisessä käytettävää mikrofonia. Videoidussa aineistossa on myös muita uskottavuuteen vaikuttavia haasteita: päiväkotiympäristössä kuvattu aineisto sisältää esimerkiksi paljon melua ja muita häiriötekijöitä, jotka saattavat vääristää havaintoja (Barron, 2007; Mason, 1996). Lähtökohtaisesti tutkijan tekemät havainnot ja tulkinnot ovat kuitenkin aina subjektiivisia ja rakentuvat käytössä olevaan tutkimusaineistoon. Tutkimuksen läpinäkyvyyttä on pyritty lisäämään valitsemalla tutkimusaineistosta mahdollisimman hyvin tuloksia kuvaavia autenttisia aineistolitterointeja, jotka luovat lukijalle kuvaa siitä, mihin aineistosta tekemäni tulkinnot perustuvat.

Tutkimuksen eettisyys on ollut tärkeä osa tutkimusprosessia. Tutkimuksen eettisyyttä arvioitaessa on huolehdittava tutkittavien henkilöiden anonymiteettisuojusta, aineiston keräämisen eettisyydestä sekä tutkimusluvista eli tutkittavien henkilöiden vapaaehtoisuudesta osallistua tutkimukseen (Eskola & Suoranta, 1998). Anonymiteettisuojusta on huolehdittu jättämällä kertomatta tutkimuspäiväkodin tarkemmasta sijainnista. Lisäksi literoiduista aineistokatkelmista tutkittavilta henkilöiltä on muutettu nimet anonymiteettisuojan varmistamiseksi. Kaikilta aineistossa esiintyvien lasten vanhemmilta sekä päiväkodin henkilökunnalta on pyydetty lupa tutkimukseen osallistumisesta, joten tutkimukseen osallistuminen on ollut vapaaehtoista. Aineistonkeruu on suoritettu niin, että sillä olisi mahdollisimman vähän vaikutusta tutkittavien henkilöiden arkeen. Kuitenkin, kuten jo aiemmin todettiin, joissain tilanteissa lasten toimintaan vaikutti esimerkiksi halu käyttää aineistonkeruussa hyödynnettyä mikrofonia. Eettisenä lähtökohtana aineistonkeruussa on kuitenkin ollut se, että kuvaaja on ollut valmis puuttumaan mahdollisiin vaaratilanteisiin. Kaiken kaikkiaan tämä tutkimus on toteutettu perustuen Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeisiin hyvistä tieteellisistä käytännöistä, joihin Helsingin Yliopisto on sitoutunut.

Olen edellä esittänyt lukuisia keskustelunanalyyttiseen tutkimusmenetelmään pohjautuvan tutkimuksen mahdollisuuksia. Tutkimusta arvioitaessa on kuitenkin todettava, että tällä tutkimusmenetelmällä – kuten millä tahansa muullakin – on omat haasteensa. Stevanovic, Lindholm & Peräkylä (2016) toteavat, että tämä tutkimusmenetelmä ei onnistu kuvaamaan suurempia kokonaisuuksia ja näihin kytkeytyviä toiminnan tapoja ja merkityksiä. Kuten tässä tutkimuksessa, tarkemman analyysin kohteena oli 21 enintään muutaman minuutin kestoista hetkeä päiväkodin arjesta. On selvää, että näistä hetkistä tehdyillä havainnoilla ja tulkinnoilla ei pysty tekemään laajoja yleistyksiä juuri mistään ilmiöstä. Ennemmin keskustelunanalyysin lähtökohdista tehdyn mikrotason vuorovaikutusanalyysin voima on siinä, että se tekee näkyväksi usein tiedostamattomia vuorovaikutuksen sanallisia ja kehollisia orientaatioita. Stevanovicin & kumppaneiden (2016) mukaan tämä vuorovaikutuksen näkyväksi tuominen voi poikia keinoja, jolla parantaa myös vuorovaikutuksen laatua.

Tutkimuksen teon vaiheissa pohdin ja myös kyseenalaistin tekemiäni valintoja niin koko aiheen valinnan suhteen kuin tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen rakentamisen ja analyysin teon yhteydessä. Koskettaminen sosiaalisessa vuorovaikutuksessa rakentuvana ilmiönä säilyi koko tutkimuksen ajan kiinnostavana ja omasta mielestäni tärkeänä tutkimusaiheena. Hankaluuksia toi ennemmin itkun kontekstin liittäminen tähän ilmiöön. Itku ilmiönä toi haasteita erityisesti teoreettisten lähtökohtien rakentamisen suhteen. Koin, että itku on itsessään niin vahva ja syvä ilmaisukeino, että en voi jättää kontekstin käsittelyä vain toteamukseen siitä, että koskettamista tarkastellaan itkun hetkissä. Siksi halusin ottaa mukaan itkuun ja sen vastaamiseen liittyviä teoreettisia lähtökohtia. Tämän näkökulman ja viitekehyksen tarkastelu olisi kuitenkin voinut toimia jo itsessään omana tutkimuksen kohteena. Näin ollen tässä tutkimuksessa lapsen itkun ilmiönä ja sen vastaamiseen liittyvä vuorovaikutuksellinen näkökulma jäi tässä tutkimuksessa vähäiselle huomiolle. Tutkimukseni tekeminen ja raportointi olisi ollut ehkä helpompaa ja johdonmukaisempaa, jos olisin tarkastellut koskettamista kaikissa päiväkodin arjen tilanteissa. Lindholm (2016) on esittänyt, että keskustelunanalyyttisen tutkimuksen ja etnografisen tutkimuksen yhdistäminen voisi olla tutkimuksellisesti hedelmällinen tutkimusmenetelmä. Lapsen itkuun vastaaminen keskustelunanalyyttisen ja etnografisen lähestymistavoin voisikin olla hyvä jatkotutkimuksia ajatellen. Lisäksi lapsen itkun asettaminen kontekstiksi jätti uskoakseni aineistosta pois mahdollisen kuvauksen siitä, miten kosketus toimii ja näyttäytyy muun muassa suuntaamassa huomiota ja orientoimassa lapsia sosiaaliseen ympäristöön osana varhaiskasvatuksen pedagogisia sisältöjä. Tässä olisi yhtä lailla mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe.

8 Pohdinta ja johtopäätökset

Olen tässä tutkimuksessa tarkastellut kosketuksen luonnetta ja rakentumista aikuisen ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa lapsen itkiessä päiväkodissa. Tässä tutkimuksessa kosketusta tarkasteltiin multimodaalisen vuorovaikutuksen näkökulmasta päiväkodin arjessa. Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä toimi keskustelunanalyttinen lähtökohta, jonka mukaan vuorovaikutus rakentuu ja järjestyy sosiaalisessa todellisuudessa multimodaalisena prosessina (Goodwin, 2000; Streeck ym. 2000). Teoreettisena lähtökohtana oli myös käsitys siitä, että ihminen luo ymmärrystä ympäröivästä todellisuudesta oman kehonsa, ruumiillisuutensa kautta (Merleau-Ponty, 1962). Vuorovaikutuksen järjestymisen ja rakentumisen tutkiminen antoi tärkeää tietoa siitä, millä tavalla kosketus näyttäytyy ja rakentuu osana vuorovaikutusta varhaiskasvatuksen arjessa.

Vuorovaikutuksen kehollisuus sekä järjestäytynyt luonne näyttäytyivät tässä tutkimuksessa aikaisemman tutkimuksen (mm. Cekaite, 2015; Cekaite, 2016; Cekaite & Holm Kvist, 2017) tavoin. Kehollisuus osana muuta vuorovaikutusta loi merkityksiä ja rakensi vuorovaikutuksen kulkua. Itkutilanteissa niin aikuisten kuin lasten erilaiset keholliset ilmaukset, kuten painautuminen toisen kehoa vasten, käsien ojentaminen, osoittaminen tai kehon pois päin kääntäminen, loivat tilanteissa merkityksiä osana muuta vuorovaikutusta. Ruumiillisuus näyttäytyi myös aikuisten ja lasten tapana orientoitua ja olla osana sosiaalista tilannetta. Lapsen itkiessä, aikuinen orientoitui tilanteeseen kehollisesti pyrkien useimmissa tilanteissa fyysisesti lähelle lasta. Tarkka, yksityiskohtainen mikrotason vuorovaikutuksen multimodaalisuuden analysointi antoi mahdollisuuden tarkastella yksittäisten modaliteettien kautta rakentuvia vuorovaikutuksen kokonaisuuksia ja sitä, kuinka ne loivat vuorovaikutuksen merkityksiä omassa kontekstissaan. Tämä tutkimus vahvistaakin Goodwinin (2000) ja Streeckin ym. (2011) käsitystä siitä, että vuorovaikutus on aina multimodaalista.

Aikaisemmat päiväkodin ja koulun kontekstissa tehdyt kosketusta tarkastelleet tutkimukset ovat todenneet, että aikuiset käyttävät kosketusta erilaisin tarkoituksin osana aikuisen ja lapsen välistä vuorovaikutusta (Berghner & Cekaite, 2017; Cekaite, 2015; Cekaite, 2016, Cekaite & Holm Kvist, 2017). Tämä on linjassa myös tutkimukseni kanssa, sillä koskettamisella näytti olevan lasta lohduttavia, kontrolloivia ja avustavia tarkoituksia. Kosketus on siis merkityksiltään moninainen tapa olla vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. Aikaisempaan ja omaan tutkimukseeni nojaten voidaan siis tehdä johtopäätös siitä, että kosketus on yhteisessä vuorovaikutuksessa rakentuva dynaaminen yhteisten merkitysten, havaintojen ja tulkintojen kokonaisuus.

Aikaisemmissa tutkimuksissa on todettu, että yksi kosketuksen merkitys varhaiskasvatuksen arjessa on hallita, rakentaa ja pitää yllä pienten lasten arjen kokonaisuutta. Tutkimusten mukaan kosketuksen avulla aikuinen pystyy auttamaan lasta tunteiden säätelyssä, suuntaamaan lapsen huomiota ja avustamaan lasta arjen toiminnoissa (Bergnehr & Cekaite 2017; Cekaite; 2015, Cekaite 2016). Nämä aikaisemmat löydökset ovat linjassa oman tutkimukseni kanssa. Lohduttaminen hellin kosketuksin näytti olevan ensisijainen tapa olla vuorovaikutuksessa itkevän lapsen kanssa. Tällöin kosketus toimi lapsen tunteiden säätelyn tukena. Kosketuksella myös pyrittiin suuntaamaan lapsen huomiota kun lapsen toimintaa kontrollointiin kosketuksen avulla. Myös avustavaa koskettamista havaittiin. Kosketuksella on siis moninaisia ja tärkeitä merkityksiä arjen vuorovaikutuksessa. Tähän nojaten toteankin, että kosketuksen rooli osana arkea tulisi tiedostaa ja ottaa vahvemmin osaksi varhaiskasvatuksen vuorovaikutuksen laadun arviointia. On perusteltua sanoa, että Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018) mainitsema myönteinen kosketus vaatisi tarkempaa selvitystä myönteisen kosketuksen luonteesta.

Varhaiskasvatuksen laatu ja sen arviointi ovatkin olleet keskiössä viime aikoina. Tästä kertoo muun muassa se, että Kansallinen arviointikeskus on julkaissut Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset (2018) kuvaamaan sitä, mitä varhaiskasvatuksen laatu on ja kuinka sitä voidaan arvioida. Ensimmäinen laadun prosessitekijä on, että vuorovaikutuksen tulee olla myönteistä, välittävää, kannustavaa ja hellää (Karvi, 2018, 74). Kuten tämä ja aikaisempi tutkimus ovat todenneet, vuorovaikutus on laaja erilaisten tekojen ja yhteisten merkitysten kautta rakentuva kokonaisuus. Tästä näkökulmasta varhaiskasvatuksen vuorovaikutuksen laatua tulisi määritellä tarkemmin kuvaamaan sitä, minkälaisista yksittäisistä teoista vuorovaikutus rakentuu kokonaisuudeksi. Vuorovaikutusta ei tule vain ymmärtää vain sanoina, ilmeinä ja eleinä. Erilaiset keholliset ilmaukset ja kosketus osana vuorovaikutusta tulisi ottaa varhaiskasvatuksen vuorovaikutuksen laadun tarkasteluun vahvemmin. Tulevissa tutkimuksissa olisi tärkeää tarkastella sitä, kuinka kosketus ja kehollisuus ylipäättään rakentavat turvallista suhdetta ja kiintymystä lapsen ja aikuisen välille sekä vahvistavat lapsen hyvinvointia ja myös oppimista varhaiskasvatuksessa. Videointi ja siihen liittyvä oman toiminnan reflektio voisikin olla yksi keino lisätä kosketuksen merkityksen tunnistamista osana varhaiskasvatusta (kts. Keränen, 2017). Tämä tutkimus antaa tietoa kosketuksesta osana arjen todellista vuorovaikutusta, mutta ei luo kuvaa siitä, minkälaiset näkemykset ohjaavat aikuisia toimimaan. Tähän ilmiöön liittyen jäämmme odottamaan Keräsen väitöskirjan valmistumista, jossa kuvataan kosketukselle annettuja merkityksiä osana päiväkodin arkea.

Tässä tutkimuksessa lapsen itkuun vastattiin useimmiten sekä kosketuksin että sanoin. Vain kahdessa tilanteessa ei kosketettu lasta, mutta tällöin lapselle viestittiin sanallisesti. Bowlbyn (1969) näkemys siitä, että kiintymys rakentuu johdonmukaisena lapsen hätään vastaamisena, näyttää olevan toimintaa ohjaava ajatus varhaiskasvatuksessa. Tästä kertoo se, että lapsen itkuun ei jätetty kertaakaan tässä tutkimuksessa vastaamatta. Yleisin koskettamisen tapa oli lohduttava koskettaminen joko välittömästi tai viivytettynä. Näin ollen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018, 31) velvoittama lapsen oikeus saada lohdutusta tarvittaessa lunastetaan tämän tutkimuksen valossa melko hyvin – toisaalta lohduttamisen määritelmä jää edelleen epäselväksi. Määritelläänkö vain se lohduttavaksi vuorovaikutukseksi, kun lasta syleillään hellin kosketuksin ja kannustetaan sensitiivisin sanoin? Ja kenellä on oikeus määritellä se, milloin lapsi tarvitsee lohdutusta ja milloin taas ei? Nämä jäänee jokaisen varhaiskasvatuksen ammattilaisen tulkittavaksi siinä hetkessä, kun itkevä lapsi kohdataan. Ehdotankin, että jokaisen lapsiryhmän työntekijöiden tulisi pohtia ja tarkastella erilaisia itkutilanteita ja niihin vastaamista ohjaavien asiakirjojen ja tutkimustiedon valossa. Tämän pohdinnan jälkeen tulisi tarkemmin määrittää ja kirjata, kuinka itkevä lapsi kohdataan varhaiskasvatuksena arjessa.

Tämän tutkimuksen valossa nousee esiin pohdinta siitä, kuinka aikuisten tulisi tulkita lapsen tarvetta lohdutukseen silloin, kun lapsi itkiessään ilmaisee niin sanallisesti kuin kehollisesti haluttomuuttaan vastaanottaa lohdutusta. Lutzin (1999) ja Vingerhoetsin (2013) esittämät itkun turhautumisen ulottuvuudet näyttäytyivät vahvasti tässä tutkimuksessa. Juuri turhautumistaan itkevien lasten kohtaaminen nousi tämän tutkimuksen kannalta mielenkiintoiseksi ilmiöksi. Voidaankin todeta, että aikuisen on ehkä mahdoton vastata lapsen itkuun hellillä, lohduttavilla kosketuksilla, jos lapsi itse ilmaisee voimakkaasti haluttomuutensa vastaanottaa lohdutusta. Cekaite & Bergnehr (2018) ovat yhtä lailla todenneet, että aikuisen ja lapsen vuorovaikutusyhteys ei aina ole itsestäänselvyys. Tässä tutkimuksessa tämä näyttäytyi juurikin viiveellä tapahtuvan lohduttavan kosketuksen osalta. Tämä lohduttavan kosketuksen viiveellä rakentuva ilmiö on tutkimuksellisesti uusi löydös osana vuorovaikutusta rakentuvan kosketuksen tutkimuksen kentällä. Aikaisemmissa tutkimuksissa on löydetty kosketuksen erilaisia merkityksiä (Bergnehr & Cekaite 2017; Goodwin, 2017) ja muodostelmia (Cekaite & Holm Kvist, 2017) lohduttavan kosketuksen osalta, mutta ei lohduttavan kosketuksen välittömästi ja toisaalta viiveellä näyttäytävää luonnetta. Aikaisemmin on löydetty myös tuloksia siitä, kuinka kontrolloiva koskettaminen muuttuu tilanteen aikana (Cekaite, 2015), mutta lohduttavan koskettamisen osalta löydös on uusi. Tämä lohduttavan kosketuksen rakentumisen löytyminen tuokin esiin kysymyksiä siitä, miten varhaiskasvatuksen työntekijät tulkitsevat ja arvottavat erilaisia itkujen syitä. Vingerhoets (2013) on kuvannut taaperoikäisen itkua marinaksi, jota

ei mahdollisesti tulkita niin voimakkaasti lohdutusta tarvitseväksi itkun syyksi. Onko tässä syy siihen, että turhautumista itkevään lapseen ei kohdisteta välittömästi lohduttavaa kosketusta? Toisaalta kuinka puuttuvan vuorovaikutusyhteyden hetkillä aikuisen tulisi toimia vuorovaikutuksessa? Tähän tutkimukseeni ei vastaa, mutta jatkotutkimuksen kannalta tätä olisi tärkeää tutkia.

Koskettamisen rakentumisen osalta tämä tutkimus sai siis vahvistusta teoreettisesta lähtökohdastaan: vuorovaikutus rakentui aina vastavuoroisesti luoden siihen osallistuville yhteistä merkitysten todellisuutta (Streeck ym., 2011). Tässä tutkimuksessa voitiin vahvasti todeta, että vuorovaikutus ei kohdistunut vain yksisuuntaisesti aikuiselta lapselle vaan se rakentui yhdessä aikuisen ja lapsen välillä. Merkityksellistä oli se, kuinka lapsi suostui yhteistyöhön ja vuorovaikutusyhteyteen aikuisen kanssa. Jos tätä yhteyttä ei itkun hetkellä löytynyt, ei kosketus myöskään päässyt rakentumaan lohduttavaksi vaan oli luonteeltaan kontrolloivaa. Tämän voidaan sanoa olevan linjassa myös Kurjen & Kump-paneiden (2016) tutkimuksen kanssa siitä, että päiväkodissa aikuiset käyttävät fyysistä kosketusta strategianaan hallita sosio-emotionaalisesti haastavia vuorovaikutustilanteita. Keräsen ym. (2017) tutkimuksessa todettiin aikuisen näkökulmasta tämän kaltaisen kosketuksella kontrollointi lapsen hyvinvointia estäväksi tekijäksi. Voidaan kuitenkin pohtia, toimiiko lapsen toimintaa ohjaava ja suuntaava kontrolloiva koskettaminen väylänä siihen, että vuorovaikutusyhteys lopulta löytyy. Tämä oli nähtävissä tilanteissa, joissa turhautunut lapsi ensin vastustaa aikuisen kosketusta, mutta tilanteen edetessä tyyntyy ja pystyykin vastaanottamaan aikuiselta lohduttavaa kosketusta ja muuta vuorovaikutusta (Esimerkki 8). Voidaan kysyä, olisiko ilman kontrolloivaa koskettamista koko yhteys ja tilanne jäänyt ratkaisematta. Tähän kysymykseen tutkimukseeni ei anna vastauksia, mutta luo kuitenkin kuvaa siitä, minkälaiseen yhteyteen lapsen kontrollointi kosketuksen avulla voi johtaa. Myös Cekaite (2015) on esittänyt, että aikuisen kontrolloivan koskettamisen ja lapsen ruumiillisuuden koskemattomuuden dilemma päiväkodin ja koulun kontekstissa tulee tiedostaa ja ottaa tarkempaan tarkasteluun. Voidaanko sanoa, että aikuisen kontrolloiva kosketus eli pakottaminen keholliseen yhteyteen toimii välttämättömyytenä, jotta myös kehollinen lohdutus voi joissain tilanteissa tapahtua? Yhtä lailla kuten Cekaite (2015), esitän, että tässä on mielestäni hyvin tärkeä ja merkittävä jatkotutkimuksen paikka: minkälaisia merkityksiä varhaiskasvatuksen arjessa annetaan lapsen itkun hetkillä lapsen kontrollointiin liittyviin kosketustapoihin.

Aiempien tutkimuksen valossa näyttää siltä, että koskettaminen on luonteeltaan erilaista eri konteksteissa: kontrolloiva koskettaminen on hellävaraisempaa kouluissa kuin per-

heissä (Cekaite, 2015). Toisaalta tämä tutkimus antoi viitteitä siitä, että myös varhaiskasvatuksessa käytetään melko voimakastakin kontrolloivaa koskettamista silloin, kun lapsi on voimakkaan turhautumisen hetkellä. Tässä tutkimuksessa todettiin kuitenkin, että kontrolloiva koskettaminen saattoi muuttua tilanteen edetessä lohduttavaksi koskettamiseksi. Keränen ym. (2017) ovatkin todenneet, että kosketuksen tapojen tiedostaminen ja tarkastelu erityisesti valtasuhteen sisältämissä institutionaalisen kasvatuksen konteksteissa on tärkeää. Toisaalta Owen & Gillentine (2011) tuovat esiin toisen näkökulman: heidän mukaansa opettajat tiedostavat kyllä koskettamisen merkityksen lapsen hyvinvoinnille, mutta ovat arkoja käyttämään sitä osana opetusta. Edelleen ehdotan, että koskettamisen merkitys osana turvallisen ja luotettavan suhteen rakentamista on tunnustettava. Kuitenkin, kosketus kontrolloimassa lapsen omaa toimintaan ja rajoittamassa lapsen itsemääräämisoikeutta tulee ottaa tietoiseen, ja myös kriittiseen tarkasteluun.

Päiväkotia voidaan luonnehtia sellaiseksi ympäristöksi, jossa tapahtuu samanaikaisesti monia asioita erilaisilla tasoilla. Kosketuksen merkitys hallita näitä samaan aikaan tapahtuvia eri tasoisia vuorovaikutus- ja tapahtumaketjuna on todettu aikaisemmissa tutkimuksissa (Cekaite, 2015; Cekaite, 2016; Bergnehr & Cekaite, 2017). Tässä tutkimuksessa voidaan todeta samoin. Itkevän lapsen passiivinen lohduttava koskettaminen - sylissä pitäminen - lohdutti itkevää lasta. Samalla tilannetta hoitanut aikuinen pystyi hoitamaan muilla vuorovaikutuksen keinoilla tilanteen kulkua (Esimerkki 2). Johtopäätöksenä voisi siis sanoa, että yksi koskettamisen merkityksistä varhaiskasvatuksessa onkin se, että se mahdollistaa toimimisen samaan aikaan monella eri tasolla. Aikuinen voi siis sylissä pitämällä ja hellästi silittämällä lohduttaa surullista lasta ja samalla käydä erilaisia keskusteluja muiden lasten ja aikuisen kanssa. Tämä kuvaa sitä, minkälaisen monitasoisen vuorovaikutuksen äärellä varhaiskasvatuksen työntekijät toimivat – ja näin ollen pelkän koskettamisen voima tuoda lohtua ja auttaa lasta säätämään tunteita on oikeastaan välttämätön arjen hallinnan mahdollistumiseksi. Yhtä lailla tutkimuksen johtopäätöksenä voidaan pitää sitä, että itkuun vastaaminen päiväkodissa ei selity vain yksittäisen aikuisen valinnalla antaa tai jättää antamatta lohdutusta. Kyse on myös tämän tutkimuksen mukaan kaikista niistä kontekstitekijöistä, jotka vaikuttavat aikuisen mahdollisuuksiin rakentaa vuorovaikutusta yhdessä lapsen kanssa siten, että tuloksena on intensiivisiä, lohduttavia tekoja.

Aikaisemmassa koskettamiseen liittyvässä tutkimuksessa koskettamista on tarkasteltu myös osana sosiaalisesti ja kulttuurisesti rakentuvaa toimintaa (Montagu, 1971; Field, 2014; Kinnunen, 2013). Sosiaalisessa todellisuudessa tehdyt kosketusteot rakentuvat ja myös pysyvät yllä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa (Mauss, 1973). Näin ollen tässä

tutkimuksessa tehty havainto siitä, että lohduttava koskettaminen toimii useimmiten tapana kohdata itkevä lapsi antaa viitteitä siitä, että kosketuskulttuuri pienen lapsen hädän hetkellä on ensisijaisesti lohduttava, hellivä ja rauhoittava. Yhtä lailla tämän tutkimuksen johtopäätöksenä voidaan todeta, että päiväkodin aikuiset näyttävät kohtaavan itkevän lapsen sensitiivisesti ja rauhoittavasti antaen tilaa lapsen tunnekokemukselle. Voidaan sanoa, että tämä edistää sitä, että myös lapset oppivat käsityksen ja toimintatavan siitä, kuinka toimia toisen ihmisen itkiessä. Lasten kanssa toimivat aikuiset siis rakentavat ja ylläpitävät mallia siitä, miksi ja missä tilanteissa on suotavaa itkeä. Aikuiset antavat myös mallin siitä, miten itku kohdataan: milloin on oikein saada lohdutusta (Lutz, 1999). Tämä toimintakulttuuri ei ole siis olemassa vain siinä suhteessa, kuinka aikuiset toimivat vaan aikuiset toimiessaan näin piirtävät lapsen todellisuuteen kuvaa siitä kuinka kohdata itkevä - hädässä oleva - toinen ihminen. Kinnusen (2013) mukaan Suomi ei kuulu myönteisesti kosketukseen suhtautuviin kulttuureihin. Tämä tutkimus antaa kuitenkin viitteitä siitä, että lohduttamisen osalta pienten lasten ja aikuisen välinen kosketuskulttuuri päiväkodissa näyttää voivan hyvin.

Tämän tutkimuksen myötä herää siis monenlaisia kysymyksiä ja pohdintoja: onko aikuisen ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tavoiksi rakentunut tietoiset tai tiedostamattomat koskettamisen tavat. Ohjaavatko nämä kosketusta ja ruumiillista orientoitumista sellaiseksi, jossa yksi itku ansaitsee välitöntä lohduttavaa kosketusta mutta toisenlainen itku ei? Toisaalta myös jo edellä mainittu lapsen oma halukkuus vuorovaikutusyhteyteen on tärkeässä roolissa – onko oikein ottaa syliä vastustava lapsi syliin, sillä ajatuksella, että tämä rauhoittaa ja auttaa lasta säätelmään tunnettaan? Nämä kolme pohdintaa vahvistavat vuorovaikutuksen multimodaalisen luonteen paradigmaa. Vuorovaikutus rakentuu yksittäisistä vuorottelevista vuorovaikutuksen modaliteeteista aikuiselta lapselle ja lapselta aikuiselle. Toisaalta tilannetta rakentavat kontekstitekijät, kuten itkun syy ja tilanteessa mukana olevat toimijat. Vuorovaikutus ei siis koskaan rakennu sattumanvaraisesti (Heritage, 1996), se luodaan yhteisissä sosiaalisissa merkityksissä, jossa lapsella – yhtä lailla kuin aikuisella – on aktiivisen toimijan rooli. Kosketuskulttuuri on rakentunut ja myös pysyy yllä sosiaalisessa ympäristössä (Kinnunen, 2013) – tämä tutkimus tuo ainakin näkyväksi sen, että erilaisia koskettamisen tapoja on olemassa lapsen itkun hetkellä ja antaa myös mahdollisuuden tarkastella analyttisesti näitä koskettamisen tapojen syntyjä ja järjestäytymistä sosiaalisessa todellisuudessa. Voidaan kysyä, miten näitä koskettamisen erilaisia tapoja ja rakennelmia pystytään tiedostamaan ja näin ollen mahdollisesti vahvistamaan tai muuttamaan. Juuri tässä voidaan todeta videoaineistolla to-

teutetun mikrotason vuorovaikutustutkimuksen merkitys, kun pystymme tuomaan näkyväksi minkälaisista vuorovaikutuksen osista erilaiset - ehkä tiedostamattomat – laajat vuorovaikutuskokonaisuudet rakentuvat.

Lähteet

Aaltonen, S. & Högbacka, R. (2015). *Umpikujasta oivallukseen. Refleksiivisyys empiirissä tutkimuksessa*. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto. Tampere: Tampere University Press.

Aromaa, J. & Kinnunen, T. (2013). Kosketus opettajuudessa. Teoksessa A-M. Puroila, S-L Kaunisto, & L. Syrjä (toim.), *Naisen äänellä. Professori Eila Estolan juhlakirja*. Oulu: Oulun yliopisto.

Barron, B. (2007). Video as a Tool to Advance Understanding of Learning and Development in Peer, Family, and Other Informal Learning Contexts. Teoksessa R. Goldman, R. Pea, B. Barron, & J. D. Derry (toim.), *Video Research in the Learning Sciences*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Inc.

Bergnehr, D. & Cekaite, A. (2017). Adult-initiated touch and its functions at a Swedish preschool: controlling, affectionate, assisting and educative haptic conduct. *International Journal of Early Years Education*. 26:3, 312-331.

Bertram, A.D. (1996). Effective early childhood educators: developing a methodology for improvement (volume 1). Viitattu 9.10.2018 <https://curve.coventry.ac.uk/open/file/ae2a0bef-f3bf-1f7e-e50e-35a49ca6bccf/1/Bertram1996v1.pdf>. Coventry: Coventry University.

Bertram, A.D. (1996). Effective early childhood educators: developing a methodology for improvement (volume 2). Viitattu 9.10.2018. <https://curve.coventry.ac.uk/open/file/ae2a0bef-f3bf-1f7e-e50e-35a49ca6bccf/1/Bertram1996v2.pdf> . Coventry: Coventry University.

Bouse, E., Verschueren, K. & Doumen, S. (2011) Preschoolers' Attachment to Mother and Risk for Adjustment Problems in Kindergarten: Can Teachers Make a Difference? *Social Development*, 20(1), 33–50.

Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss* (Vol 1.). NY: Basic Books.

Bowlby, J. (1978). Attachment theory and its therapeutic implications. *Adolescent Psychiatry*, 6, 5-33.

Bowlby, J. (1980). *Attachment and loss: sadness and depression* (Vol 3.). NY: Basic Books

Cekaite, A. (2015). The coordination of talk and touch in adults' directives children: Touch and social control. *Research on Language and Social Inter-action*, 48(2), 152–175.

Cekaite, A. (2016). Touch as social control: Haptic organization of attention in adult-child interactions. *Journal of Pragmatics*, 92, 30–42.

Cekaite, A. & Bergnehr, D. (2018). Affectionate touch and care: embodied intimacy, compassion and control in early childhood education. *European Early Childhood Education Research Journal*. 26:6, 940-955.

Cekaite, A. & Holm Kvist, M. (2017). The Comforting Touch: Tactile Intimacy and Talk in Managing Children's distress. *Research on language and social interaction*, 50, 109–127.

Green, J. A., Whitney, P. G., & Potegal, M. (2011). Screaming, Yelling, Whining and Crying: Categorical and intensity differences in Vocal Expressions of Anger and Sadness in Children's Tantrums. *Emotion (Washington, D.C.)*, 11(5), 1124–1133.

Enäköski, R. & Routasalo, P. (1998). *Kosketuksen voima*. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

Erickson, F. (2006). Definition and analysis of data from videotape: Some research

Procedures and their rationales. Teoksessa J. L. Green, G. Camilli, & P. B. Elmore (toim.), *Handbook of Complementary Methods in Education Research*. New Jersey: The American Educational Research Association.

Field, T. (2014). *Touch*. (Toinen painos.). Cambridge, MA: The MIT Press

Field, T., Harding, J., Soliday, B., & Lasko, D. (1994). Touching in infant, toddler, and Preschool nurseries. *Early Child Development and Care*, 98, 113– 120.

Field, T. (1999). Preschoolers in America are touched less and are more aggressive than Preschoolers in France. *Early Child Development and Care*, 151:1, 11-17.

Field, T., Kilmer, T., Hernandez-Reif, M & Burman, I. (2006). Preschool Children's Sleep and Wake Behavior: Effects of Massage Therapy. *Early Child Development and Care*, 120:1, 39-44.

Feldman, R. (2011). Maternal Touch and the Developing Infant. Teoksessa Hertenstein, M. & Weiss, S. *The Handbook of Touch: Neuroscience, Behavioral, and Health Perspective*. New York: Publishing Company.

Feldman, R., Weller, A., Sirota, L., & Eidelman, A. I. (2003). Testing a family intervention hypothesis: The contribution of mother-infant skin-to-skin contact (kangaroocare) to family interaction, proximity, and touch. *Journal of Family Psychology*, 17(1), 94-107.

Goldman, R. (2007). Video representations and the perspectivity framework: epistemology, ethnography, evaluation, and ethics. Teoksessa R. Goldman, R. Pea, D. Barron & J. D. Derry (toim.) *Video Research in the Learning Sciences*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Inc.

Goodwin, C. (1981). *Conversational Organization: Interaction between speakers and Hearers*. New York: Academic Press.

Goodwin, C. (2000). Action and embodiment within situated human interaction. *Journal of Pragmatics*, 32, 1489–1522.

Goodwin, M. H. (2017). Haptic sociality: The embodied interactive construction of intimacy through touch. Teoksessa C. Meyer, J. Streeck, & J. S. Jordan (toim.), *Intercorporeality: beyond the body*. Oxford, England: Oxford University Press.

Goodwin, M. H. (2006). Participation, affect and trajectory in family directive/response sequences. *Text & Talk*, 26(4-5), 515–543

Goodwin, M. H., & Cekaite, A. (2013). Calibration in directive/response sequences in family interaction. *Journal of Pragmatics*, 46(1), 122–138.

Stack, D. M. & Jean, A. D. L. (2011). Maternal touch and the developing Infant. Teoksessa M. Hertenstein, & S. Weiss. *The Handbook of Touch: Neuroscience, Behavioral, and Health Perspective*. New York: Publishing Company.

Haddington, P. & Kääntä, L. (2011). *Kieli keho ja vuorovaikutus. Multimodaalinen näkökulma sosiaaliseen toimintaan*. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden seura.

Heath, C. (2004). Analyzing face-to-face interaction: video, the visual and material. Teoksessa D. Silverman (toim.), *Qualitative research. Theory, Method and Practice*. London: Sage Publications.

Heritage, J. (1984). *Harold Garfinkel ja etnometodologia*. Gaudeamus.

Hertenstein, M. & Weiss, S. (2011). *The handbook of touch. Neuroscience, Behavioral, and Health Perspective*. New York: Publishing Company.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara P. (2007). *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.

Hsueh, Y. & Tobin, J. (2003). Chinese early childhood educators' perspectives: on dealing with a crying child. *Journal of Early Childhood Research*. Vol 1, 73 – 94.

Lindholm, C. (2016). Keskustelunalyysi ja etnografia. Teoksessa M. Stevanovic & C. Lindholm. *Keskustelunalyysi. Kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta*. Tampere: Vastapaino.

Jewitt, C. (2009). An introduction to multimodality. Teoksessa C. Jewitt. (toim.), *The Routledge Handbook of Multimodal Analysis*. Oxon: Routledge.

Kalliala, M. (2008). *Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päivähoidossa?* Gaudeamus.

Karvonen, U., Heinonen, P. & Tainio, L. (2018). Kosketuksen lukutaitoa. Konventionaalistuneet kosketukset oppilaiden välisessä vuorovaikutuksessa. *Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA ry*, 159–183.

Keränen, V., Juutinen, J. & Estola, E. (2017). Kosketus päiväkodin kasvattajien kertomuksissa. *Journal of Early Childhood Education Research*. Volume 6, 249–269.

Kinnunen, T. (2013). *Vahvat yksin, heikot sylityksin. Otteita suomalaisesta kosketuskulttuurista*. Helsinki: Kirjapaja.

Kusaka, R., Ohgi, S., Shigemori, K., & Fujimoto, T. (2008). Crying and behavioral characteristics in premature infants. *Journal of the Japanese Physical Therapy Association*, 11(1), 15–21.

Kurki, J., Järvenoja, H., Järvelä, S. & Mykkänen, A. (2016). How teachers co-regulate children's emotions and behaviour in socio-emotionally challenging situations in day-care settings. *International journal of Educational Research*, Volume 75, 76-88.

Launonen, K. (2013). *Vuorovaikutus – kehitys, riskit ja tukeminen kuntoutuksen keinoin*. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.

Lemke, J. (2007). Video Epistemology In-and-outside the box: Traversing Attentional Spaces. Teoksessa R. Goldman, R. Pea, Barron, B. & J. D. Derry. *Video Research in the Learning Sciences*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Inc.

Lutz, T. (1999). *Crying: the natural and cultural history of tears*. New York: W. W. Norton.

Manning, E. (2006). *Politics of touch: sense, movement, sovereignty*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Mason, J. (1996). *Qualitative Researching*. London: Sage Publications.

Mason, J. (2002). *Qualitative Researching*. London: Sage Publications.

Mauss, M. (1973). Techniques of the body. *Economy and Society*, 2:1, 70-88.

Mondada, L. (2011). The Organization of Concurrent Courses of Action in Surgical Demonstrations. Teoksessa J. Streeck, C. Goodwin, & C. LeBaron. *Embodied Interaction: Language and Body in the Material World*. New York: Cambridge University Press.

Mondada, L. (2014). The local constitution of multimodal resources for social interaction. *Journal of Pragmatics*, 65, 137-156.

Montagu, A. (1971). *Touching. The human significance of the skin*. Columbia: University Press.

Merleau-Ponty, M. (1962). *Phenomenology of perception*. London: Routledge

Morris, D. (1988). *Hellyyden anatomia*. Helsinki: Otava.

Mäkelä, J. (2005). Kosketuksen merkitys lapsen kehityksessä. *Suomen Lääkärilehti* 14/2005.

Opetusalan eettinen neuvottelukunta. (2015). Millainen fyysinen vuorovaikutus on sopivaa kouluympäristössä? Viitattu 9.10.2018. https://www.oaj.fi/contentas-sets/7319e41ad02946cd99cfa3a437e36a55/kannanotto_fyysisesta_vuorovaikutuksesta_02092015.pdf.

Owen, P. & Gillentine. (2011). Please touch the children: Appropriate touch in the primary classroom. *Early Childhood Education and Care*. 181(6):857-868.

Pascal, C. & Bertram, T. (2003). The quality of adult engagement in early childhood settings in the UK. Teoksessa F., Laevers & L., Heylen, (toim.), *Involvement of children and teacher style*. Leuven: Leuven University Press.

Peräkylä, A. (1997). Institutionaalinen keskustelu. Teoksessa L., Tainio (toim), *Keskusteluanalyysin perusteet*. Tampere: Vastapaino.

Peräkylä, A. (2007). Conversation Analysis. Teoksessa S., Clive, G., Gobo, J. F., Gubrium, & D, Silverman, (toim.), *Qualitative Research Practice*. London: Sage.

- Schön, R. A. & Silvén, M. (2007). Natural parenting – Back to basics in infant care. *Evolutionary Psychology*, 5, 102–183.
- Sajaniemi, N., Suhonen, E., Nislin, M. & Mäkelä, J. (2015). Stressin säätely. Kehityksen, vuorovaikutuksen ja oppimisen ydin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Seppänen, E-L. (1997). Vuorovaikutus paperilla. Teoksessa L., Tainio (toim.), *Keskusteluanalyysin perusteet*. Tampere: Vastapaino.
- Streeck, J., Goodwin, C., & LeBaron, C. D. (2011). Embodied interaction: Language and body in the material world. New York: Cambridge University Press.
- Stevanovic, M. & Lindholm, C. (2016). *Keskusteluanalyysi. Kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta*. Tampere: Vastapaino.
- Stevanovic & Weiste. (2018). Osallistuminen ja samanmielisyyden jännitteisyys keskusteluanalyttisessä datasessiossa. *Yliopistopedagogiikka*, 1/2018.
- Säljö, R. (2001). *Oppimiskäytännöt. Sosiokulttuurinen näkökulma*. Helsinki: WSOY.
- Tainio, L. (1997). *Keskusteluanalyysin perusteet*. Tampere: Vastapaino.
- Uvnäs-Moberg, K. (2007). *Rauhoittava kosketus. Oksitosiinin parantava vaikutus kehossa*. Helsinki: Edita.
- Uvnäs-Moberg, K., Handlin, L., & Petersson, M. (2014). Self-soothing behaviors with particular reference to oxytocin release induced by non-noxious sensory stimulation. *Frontiers in Psychology*, 5, 1529.
- Weiss, S. J., Wilson, P., & Morrison, D. (2004). Maternal tactile stimulation and the neurodevelopment of low birth weight infants. *Infancy*, 5(1), 85–107.
- Verschueren K., & Koomen, H, M. (2012). Teacher–child relationships from an attachment perspective. *Attachment & Human Development*, 14 (3), 205–221.
- Vingerhoets, A. J. J. M. (2013). Why only humans weep: Unravelling the mysteries of tears. Oxford: OUP Oxford.

Varhaiskasvatusuunnitelman perusteet. (2018). Opetushallitus. Tampere: Yliopistopaino.

Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset (2018). Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvi.

Liitteet

Liite 1. Litterointimerkinnot

Käytetyt litterointimerkinnot

(.)	tauko
(- -)	epäselvä puhe
TEKSTI	puhe voimakkaalla äänellä
[teksti]	samanaikaisesti tapahtuva puhe tai tapahtuma
((teksti))	sanaton vuorovaikutus/litteroijan huomioita
:	äänteen venytys
<u>teksti</u>	sanan painotus
<i>teksti</i>	puhe